

Tom Vellinga (St. Samenwerking van Dorpshuizen in Friesland): Er zijn inmiddels 226 dorpshuizen bij ons aangesloten. (...) Verreweg de meeste, zeg maar tweederde van de dorpshuizen, worden draaiende gehouden door vrijwilligers.

Michiel Herweijer: Nog nooit hebben zich in tien jaar tijd zoveel ruimtelijke veranderingen voorgedaan als juist de afgelopen tien jaar op het Nederlandse platteland.

Stimuleringsmaatregel Dagindeling: Nederland is toe aan nieuwe afspraken. Toveren met tijd op het platteland.

A black and white photograph of a traditional Dutch farmstead. In the foreground, there is a large wooden barn with a steep, thatched roof. To its right is a smaller building with a similar roof and a white diamond-shaped window. The background shows more trees and a clear sky. A blue triangle points from the text area above towards the center of the image.

SEPTEMBER
THEMA: PLATTELAND
2001

Ten geleide

Colofon

MO/Samenlevingsopbouw is een vakblad van, voor en over de samenlevings- en opbouwpraktijk. Het verschijnt tenminste acht maal per jaar. Samenstelling en redactie: Fenny Gerrits (eindredactie), Ed Kooger, Wil van de Leur, Chris Veldhuysen en Kees Stuurup.

Administratieve ondersteuning: Patty Schellekens en John Struiken.

Cartoon pag. 11: Marnix Rueb

Foto/illustratie omslag:

SDF.

Vormgeving/DTP: John Struiken

Druk: Stimio Meteren.

Abonnementen

De jaarabonnementsprijs bedraagt f82,50 voor het eerste en f75,- voor het tweede en verdere abonnementen.

Losse nummers kosten f 15,- (Prijzen exclusief portokosten.) Opzegging van abonnementen dient schriftelijk vóór 1 december te geschieden.

ISSN: 0929-2187.

Redactie en administratie:

Prinsegracht 51,
2512 EX Den Haag,
Telefoon: 070-380 4431,
faxnummer: 070-380 9973.

E-mail Internet:

lcofbouw@xs4all.nl

Advertentie tarieven zijn op aanvraag verkrijgbaar.

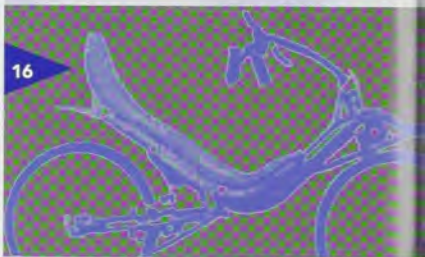
Kopijsluitingsdatum volgende nr.: 15-10-'01

In deze eerste special over het Thema: Platteland sinds 1993 vindt u veel interessante artikelen die als het ware een 'update' vormen voor die lezers, die zich niet zo zeer bezighouden met plattelandsontwikkeling. Was in 1993 ('eind vorige eeuw') de 'verzilvering' van het platteland, dat wil zeggen de trek van (bemiddelde) ouderen uit de stad naar het platteland een belangrijk thema; de economische ontwikkeling die werkloosheid genereerde of in stand hield, wat leidde tot desperate pogingen (Megapark, Friesland) deze spiraal te keren op draconische wijze, mocht er ook zijn.

Hoe anders oogt tegenwoordig het platteland. Het is de plek waar je nog steeds 'beter' kunt wonen, werkloosheid is geen thema meer: er wonen veel forenzen op het platteland en telewerken maakt ook een grotere woon-werk-afstand mogelijk. Ook ontstaan er nieuwe vormen van werkgelegenheid in de dorpen.

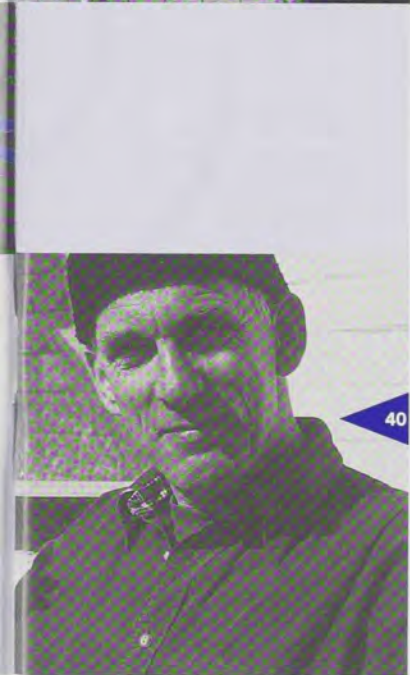
De ruimtelijke ordening, planning van nieuwe woongebieden en de pogingen tot behoud of creatie van zoveel mogelijk natuur- of recreatiegebieden is onderwerp nummer 1. Hoe gaan de overheden te werk? Hoe kun je bewoners optimaal de gelegenheid geven om invloed uit te oefenen, oftewel te participeren? Dat zijn de nieuwe vragen in het opbouwwerk ten plattelande, heden ten dage.

En de vrijwilligers ploegen voort. De participatie van vrijwilligers in het dorpsleven van alledag is ongekend groot. Dat maakt het platteland nog steeds een bijzondere plaats om te vertoeven. De redactie hoopt dat de opbouwwerkers in de steden door deze uitgave geïnspireerd worden om eens na te denken over overeenkomsten en verschillen in de werksetting.

Een uitgave van:
Landelijk Centrum Opbouwwerk

Inhoudsopgave

Het dorpshuis: een onmisbare basisvoorziening op het platteland, Henk Rozema	4
Column: Tusschenklappen, Gerrit Krol	7
Het dorpshuis, vervolg	8
Dorpsvereniging als voorloper	10
Rabobank steunt leerstoel opbouwwerk	11
Cartoon, Marnix Rueb	11
Bewoners van kleine dorpen bepalen zelf de leefbaarheid, Henk Rozema	12
Wagenings onderzoek: Plattelandsgroepen positief over inzet dorpenkoepels en opbouwwerk, Henk Rozema	14
(Liggend)fietsen op het platteland, Gerrit van der Meer	16
Ruimte voor opbouwwerk	16
Opbouwwerk op het platteland: is dat zo specifiek?, Fenny Gerrits	17
Van onderop en samen in Echten, Dick Meesterberends	20
Webwenken, Henk Rozema	24
De boekenplank, Henk Rozema	25
De weefmethode herzien	27
LEADER +, nieuwe plattelandsprojecten gaan van start, Henk Rozema	28
Beleid voeren voor het platteland, Michiel Herweijer	29
Landelijke praktijkdag voor sportbuurtwerkers	34
Sportbuurtwerk in Nederland	35
Met de Wetenschapswinkel aan de slag met onderzoek, Maria Litjens	37
Kiosk, Jos van Meeuwen	37
Maatschappelijk Ondernemers laten ideeën werkelijkheid worden, Henny Grave	39
De kunst van het aansluiten, Andries Baart	40
Uitvoeringscontract Subsidieregeling Gebedsgericht Beleid ligt klaar, Uit: VROM.nl derde jaargang nr. 7.	46
Nederland is toe aan nieuwe afspraken, Dick Meesterberends	48
Uniform registreren	51
Zelfstandig wonen met lichamelijke beperking verbetert langzaam	52
De methodeklapper voor: gebiedsgerichte processen	52
Stad en Land, Diana van Oort	53
Advertentie	56

Het dorpshuis: een onmisbare basis

door Henk Rozema, LCO-P

In talrijke dorpen functioneert het dorpshuis als de grote gezamenlijke huiskamer voor alle dorpsbewoners. Een recent onderzoek naar voorzieningen in kleine dorpen in de provincie Groningen, uitgevoerd door de Rijksuniversiteit te Groningen in samenwerking met de Vereniging Kleine Dorpen Groningen, wees uit dat dorpsbewoners het dorpshuis als de belangrijkste lokale basisvoorziening ervaren.

In het dorpshuis worden steeds meer functies gebundeld. Dat trekt een zware wissel op de bestuurlijke en organisatorische talenten van de vele vrijwilligers die het dorpshuis draaiende houden. Tom Vellinga, consulent bij de stichting Samenwerking van Dorpshuizen in Friesland (SDF), informeert ons over de actuele ontwikkelingen. Een schat aan kennis, ervaring en visie, maar ook passie voor dorpen en vrijwilligerswerk, komt op tafel.

De SDF is een steunfunctie, gefinancierd door de provincie Friesland en is lange tijd een unieke organisatie geweest binnen Nederland. Ze is kleinschalig, maar beschikt wel over een professioneel apparaat dat belangenbehartiging en advisering aan dorpshuisbesturen verzorgt. Bij de SDF-activiteiten valt vooral de ontwikkelingsgerichte aanpak op. Dat uit zich in het opzetten van vernieuwende projecten waarbij de lokale dorpshuizen zich zowel qua activiteiten-agenda als qua exploitatie versterken. Projecten rond energie-besparing, kunst in dorpshuizen, de mogelijkheden van internet voor dorpsbewoners en dorpsorganisaties zijn daar voorbeelden van. De SDF is ook partner in het Friese project "Te Plak" waarbij lokaal oplossingen worden gezocht voor vragen rond dienstverlening in relatie tot het combineren van zorg- en arbeidstaken door dorpsbewoners.

Koepelvorming

Drenthe en Groningen kennen ook al lang een provinciale koepel voor dorpshuizen, pas sinds enkele jaren beschikken zij over een professionele kracht. De koepel in Gelderland verleent met name administratieve ondersteuning aan haar leden. Noord-Brabant kent sinds twee jaar "t Heft, platform voor samenwerking van gemeenschapshuizen in Noord-Brabant", welke professionele steun inhuurt bij de provinciale (welzijns-)steunfunctie Prisma.

In Noord-Holland staat een provinciale koepel in de startblokken, nadat de beide provinciaal werkende steunfunctie-organisaties IMCO en NPI samen een onderzoek hebben laten doen door de Universiteit van Utrecht naar het functioneren van dorpshuizen.

Steunfunctie dorpshuizen Friesland

De SDF bestaat bijna 25 jaar en kan drie professionele consulenten inzetten voor de ondersteuning aan 226 dorpshuisbesturen in Friesland. De taken van de SDF vindt u in *bijgaand kader*, gebaseerd op de website informatie op www.dorpshuizen.nl

De Stichting Samenwerking van Dorpshuizen in Friesland (SDF)

De SDF is opgericht in 1978 door een aantal dorpshuisbestuurders die het belangrijk vonden dat er speciaal voor de dorpshuizen in de provincie een ondersteunende organisatie kwam. De vragen om ondersteuning betroffen problemen op het terrein van exploitatie, beheer, verbouw en het organiseren van activiteiten.

In 1979 heeft de SDF de eerste dorpshuisconsulent in dienst genomen. Er waren toen 60 dorpshuizen bij de stichting aangesloten.

De SDF wordt geleid door een bestuur dat is samengesteld uit vertegenwoordigers van dorpshuisbesturen en -beheerders. Er zijn drie professionele medewerkers in dienst. Deze consulenten zijn op afroep beschikbaar om advies te geven over zaken die te maken hebben met alle aspecten die verbonden zijn aan het beheren en exploiteren van dorpshuizen. Via telefonische contacten worden korte vragen beantwoord of verzoeken om informatie gehonoreerd. Tegenwoordig kunnen ook via www.dorpshuizen.nl vragen worden gesteld.

Dorpen die plannen hebben om een dorpshuis te stichten, kunnen ook gebruik maken van de in de loop der tijd opgebouwde kennis van de SDF.

Daarnaast organiseert de SDF themabijeenkomsten en cursussen. Om de besturen op de hoogte te houden van actuele ontwikkelingen wordt "SDF-berichten" uitgegeven. De SDF heeft in haar bestaan een belangrijke rol gekregen als belangenbehartiger van de dorpshuizen. Contacten worden onderhouden met de provincie en de gemeenten in Friesland. Geregeld wordt ook op landelijk en regionaal niveau overleg gevoerd om collectieve voorzieningen voor de aangeslo-

voorziening op het platteland

"Het eerste Friese dorps huis te Arum, deze voorziening is nu elders ondergebracht"

ten dorps huisbesturen te realiseren. In samenwerking met andere instellingen en fondsen worden projecten opgezet, zoals een energieproject voor dorps huizen met als doel het verbeteren en behouden van de functie die dorps huizen hebben op het Friese platteland.

Er zijn nu 226 dorps huizen aangesloten bij de SDF. De accommodaties variëren van kleine dorps huizen met slechts één zaalruimte tot grote multifunctionele accommodaties. Sommigen zijn oud en anderen nagelnieuw. Ook zijn er dorps huizen gerealiseerd in voormalige scholen, herbergen en zelfs in kerken. De functie van deze dorps huizen is steeds belangrijker geworden. Vaak is het dorps huis de enige accommodatie waar verenigingsactiviteiten kunnen plaatsvinden. Het dorps huis biedt daarnaast onderdak aan voorzieningen zoals de peuterspeelzaal, binnensporten, de bibliotheek, de aula, het consultatiebureau of podiumcultuur. Ieder dorp geeft afhankelijk van de lokale behoefte inhoud aan de functie van het dorps huis.

De SDF heeft zich vanaf haar oprichting ontwikkeld tot een belangrijke koepelorganisatie voor de dorps huizen met een zeer herkenbaar gezicht voor de bij haar aangesloten leden. De SDF is daarnaast een belangrijke gesprekspartner geworden voor de Friese gemeenten en de provincie Fryslân als het gaat om zaken als accommodatiebeleid en subsidiëring van ver- en nieuwbouw van dorps huizen. De SDF draagt met haar werk bij aan het in stand houden en verbeteren van het fijnmazige sociale netwerk dat gevormd wordt door de 226 dorps huizen op het Friese platteland.

"Het dorps huis te Wier is gehuisvest in een karakteristiek gebouw"

Kun je een korte schets geven van de SDF en de dorps huizen?

Tom Vellinga: "Onze kleinschalige organisatie van en voor de dorps huizen heeft een enorm groot bereik. Er zijn inmiddels 226 dorps huizen bij ons aangesloten. We adviseer deze dorps huisbesturen bij (ver)bouw en exploitatie van deze basisvoorzieningen in de kleine dorpen. Die besturen bestaan uit vrijwilligers. Verreweg de meeste, zeg maar tweederde van de dorps huizen, worden draaiende gehouden door vrijwilligers. Vaak werkt men met een bar-beheergroep, een schoonmaakgroep, een onderhoudsgroep en een activiteitengroep. Dat beheer door vrijwilligers kent veel varianten, soms gericht op vaste deeltaken per persoon, maar ook wel persoonsgericht, dat wil zeggen een dagdeel verantwoordelijk zijn voor meerdere taken, van bar tot schoonmaak. Bij een derde deel van de dorps huizen is er een beheerder in loondienst (full-time of part-time) en in een aantal gevallen is er een samenwerking met een café-exploitant, of is er sprake van verpachting.

De vrijwilligersinzet is enorm groot. Je kunt wel zeggen dat ze de ruggengraat vormen van de dorps samenleving. Zo'n gebouw is onmisbaar voor een goed functioneren van de dorps gemeenschap. Friesland is natuurlijk een plattelandsprovincie bij uitstek. We tellen hier 350 dorpen beneden de 1.500 inwoners. Die schaal grootte kent zijn beper-

kingen, maar de bevolking is er ontzettend creatief en is bereid om flink aan te pakken. Een scala aan activiteiten vindt in dorps huizen plaats voor allerlei groepen uit het dorp. Het dorps huis biedt ook vaak onderdak aan andere voorzieningen, van kinderopvang en jongerenhok tot fysiotherapiepraktijk. Elk dorp is daarin uniek. Al die dorps huizen omvatten samen ruwweg een investeringswaarde van 200 miljoen gulden, waarvan tientallen miljoenen gulden door dorps bewoners zelf is opgebracht."

Dorps huizen: historie

Tom Vellinga: "Weet je dat het oudste dorps huis in Friesland in 1926 in Arum is gesticht? De plaatselijke arts zorgde mede voor de investeringskosten. De Maatschappij tot Nut van 't Algemeen was nauw betrokken bij de stichting van het dorps huis, net zoals in veel andere dorpen. Dorps huizen speelden net als volkshuizen in de steden, een belangrijke rol bij het verbeteren van de positie van de arbeidende klasse. Om deze groep beter te laten integreren in de samenleving werden scholings- en ontwikkelingsactiviteiten op touw gezet. Het eerste dorps huis in Nederland kwam rond 1915 van de grond in Paterswolde, waar boekenuitleen gecombineerd werd met cursussen als wassen, naaien, koken en clubwerk. In de vijftiger jaren werden in Friesland in dorpen als

Noordwolde en Jubbega buurthuizen gesticht met het doel de sociaal zwakkere bevolkingsgroepen betere perspectieven te bieden. Nog steeds is het dorpsshuis een plek waar mensen elkaar ontmoeten, clubwerk gehuisvest is voor jong en oud en waar men samen activiteiten organiseert. In de ontwikkeling van dorps- en volkshuizen kun je grofweg drie hoofdrichtingen onderscheiden: Binnen de dorpshuizen hebben de dorpsbewoners zelf de verantwoordelijkheid genomen. Een tweede stroming was het Volkshogeschoolwerk waar cursusactiviteiten, het vergroten van kennis centraal stond en waar professionals inhoud aan gaven. Een derde richting was het beroepsmatig sociaal-cultureel clubwerk in buurthuizen"

Wat zijn actuele ontwikkelingen rond dorpshuizen?

Tom Vellinga: "Je kunt drie belangrijke thema's onderscheiden, namelijk regelgeving, exploitatie en bundeling van steeds meer functies."

Regels

"Dorpshuisbesturen worden met heel veel landelijk geldende regelgeving geconfronteerd. Voorbeelden zijn: de Drank en

"De waterleidingen in dorpshuizen worden ook op legionella gecontroleerd"

Horecawet, de ARBO-wetgeving, de aansprakelijkheidswetgeving, milieu-regelgeving is, hoewel in de kern goed bedoeld, vaak niet goed toegespitst op die specifieke functie van het dorpsshuis voor de eigen

inwoners. We signaleren dit soort zaken en proberen tot een voor deze vrijwilligersorganisaties werkbaar invulling te komen. Maar het betekent wel dat vrijwilligers zich soms via cursussen moeten bijscholen. We proberen daarin te voorzien en een passend aanbod te ontwikkelen. Vrijwilligerswerk doe je vanuit een houding om samen met elkaar activiteiten te ontplooiën. Die regelgeving leidt tot een zekere verzakelijking, dat maakt het soms erg lastig voor vrijwilligers."

Exploitatie

"Rond de exploitatie van dorpshuizen is ook het nodige te doen. De lokale bevolking draait hoe dan ook meestal zelf voor de exploitatie op, er zijn maar weinig gemeenten die een forse exploitatiesubsidie verschaffen. Dat houdt in dat je als dorpsshuisbestuur steeds gespist bent op de kostenontwikkeling. De SDF stimuleert zuinig omgaan met energie. We hebben een zeer geslaagd energiebesparingsproject uitgevoerd en bevorderen ook het gebruik van duurzame energie via het recent gestarte zonne-energieproject."

Multifunctioneel

"Een andere trend is dat er steeds meer functies in of bij het dorpsshuis ondergebracht worden. In de sfeer van kinderopvang, faciliteiten op het gebied van de gezondheidszorg, bijvoorbeeld spreekuren thuiszorg, service-functies, een bibliotheek, een internet café, een geldautomaat. Een dergelijke bundeling >>> vervolg op pag 8

Dorpshuizen en energie

De SDF besteedt veel aandacht aan energie. In de negentiger jaren is er samen met de energiebedrijven, de NOVEM, gemeenten, provincie en het Juliana Welzijnfonds fors geïnvesteerd in energiebesparende maatregelen in 180 dorpshuizen. Deze maatregelen werden vaak gecombineerd met verbouw van de accommodaties. De totale investering bedroeg bijna 30 miljoen gulden. Dorpshuizen droegen zelf bijna 10 miljoen bij in de kosten. Er zijn onder meer energiezuinige cv-ketels geplaatst, isolatiemaatregelen genomen, energiezuinige verlichting geïnstalleerd en isolatieglas geplaatst. Tevens is een scala aan kleine voorzieningen getroffen: van deurdrangers tot schakelklokken. De NOVEM schatte een behaalde energiebesparing van 12% op het gasverbruik.

Zonne-energie

De SDF is samen met een firma in zonnepanelen, het energiebedrijf NUON en de provincie Friesland een omvangrijk duurzaam energie project gestart. Het doel is om zoveel mogelijk zonnepanelen te plaatsen op Friese dorpshuizen. Alle huishoudens en bedrijven in de provincie worden per brief geïnformeerd over natuurstroom. NUON plaatst voor elke vier nieuwe Natuurstroom klanten in Friesland een zonnepaneel op een Fries dorpsshuis. Dorpsshuisbesturen die besluiten zelf een zonnepaneel te laten plaatsen op het gebouw krijgen daarvoor een vergoeding. Tot nu toe hebben bijna 100 dorpshuizen belangstelling getoond voor dit project.

De winst bij deze beide energieprojecten van de SDF is tweeledig: energiebesparing en stimulerend van duurzame energie, maar ook bewustwording bij dorpsbewoners rond energievraagstukken waardoor ook de dorpsbewoners zelf in hun eigen woning milieubesparende maatregelen nemen.

© foto: Riep te Hien

Column

door Gerrit Krol

Tusschenklappen

Om de zoveel tijd komen we samen, om te werken aan ons boekje. Elk dorp heeft tegenwoordig zijn boekje, met essentialia, verhalen en foto's van vroeger en ook wij, bewoners van het gehucht Tusschenklappen, zullen ons boekje hebben.

Je zou zeggen, hoe kleiner het dorp, des te eerder ben je klaar. Maar ook geldt: hoe kleiner een dorp, des te minder is er van bekend.

We zijn al een tijd bezig. Zelf ben ik er vier jaar geleden bij gekomen. En menigeen heeft gedacht: een schrijver erbij, dan zal het snel gaan. Dacht ik zelf ook. Maar tussen feit en fictie is een groot verschil. Ik ben gewend wat mij niet bevalt aan de feiten te verbloemen en verdichten, maar zo'n boekje moet hoe dan ook de waarheid bevatten. Zo had ik een aardig verhaal geschreven over Tusschenklappen als kruispunt, gebaseerd op een 18de-eeuwse kaart van Sepp, want ik hou van kaarten. Tot ik later die kaart in handen kreeg en zag dat Tusschenklappen er helemaal niet opstond. En dan heb je niks aan zo'n verhaal.

We zijn nu schat ik zo'n tien jaar bezig. Geesje doet de woningen, 25 in getal, vroeger waren het er drie, genaamd 'plaetsen'. Zij weet, beter dan wie ook, wie er gewoond hebben. Geesje is van het dorp. Evenals Lammie, die de historie voor haar rekening neemt. Zij weet alles. Wie ook alles weet en in het bijzonder van het landschap is Harm. Harm is boer. Toon hem een foto van vroeger en hij vertelt je in welk jaar welke boom geveld is. En dan hebben we Annie, die een volledig archief heeft van de sportactiviteiten door de jaren heen. En Evert, die de zorg heeft voor het verhaal over de molen en de bruggen; Tusschenklappen is gelegen tussen twee bruggen. Evert is oorspronkelijk van Rotterdam, maar sinds 1975 is hij Tusschenklapper.

Drie komen van buiten: Ineke, historica die de weg kent naar het Kadaster, het Gemeente- en het Rijksarchief; Peter, die goed op de hoogte van Drenthe's archeologie en ikzelf, die me tot taak heb gesteld Tusschenklappen op de kaart te zetten als een kruispunt van wegen. Eerder waren het zandwegen. De schoolgaande kinderen hadden last van overstromingen, kwamen met natte voeten op school, maar is dat wel specifiek?

Het probleem is: Tusschenklappen is zo klein, dat er in de archieven geen aparte plaats voor is ingericht. Het valt soms onder Taarlo; daar vind je een oude kaart van slechts de helft, genaamd 'Gehucht Tusschenklappen'; die kaart is van 1830. De andere helft vind je onder Zeegse; die is van 1880 en de derde helft is een heideveld waar niet veel op staat. Breng je de drie kaarten samen, dan blijken ze drie verschillende schalen aan te houden. Daar moeten we, denkt Ineke, een cartograaf voor in de arm nemen. Bovendien, de kaarten zijn beslist niet fraai gekopieerd. Ineke zegt toe toegang te zullen vragen tot het Rijksarchief, tot de originelen, wat nog niet zal meevallen volgens mij.

Verder ontbreekt er nog een deel aan het Molenverhaal, maar dat is een andere kwestie. Een prettige herinnering bewaar ik aan het Gemeentearchief, samen met Lammie. Elke vrijdagochtend van 9

tot 12 doorzochten we de dossiers, op zoek naar essentie, dan wel koddige wetenswaardigheden. Gelicht, gekopieerd en weer teruggestoken. Ook ben ik veel tegengekomen, in de correspondentie, over de aanbesteding van de wegen die Tusschenklappen verbinden met de rest van de wereld.

Geesje is al een tijdje klaar met de woningen. En de bewoners. Brandende vraag: inwoning, nemen we die nog mee? Dat geeft natuurlijk wel leuke anekdotes. Maar het verhaal van Geert Pulder, kan dat erin? Iedereen kent het, maar kan het in het boek? 'Zou mij,' roept Harm driest, 'niks kunnen schelen wat ze van mij zeden.'

'Ja,' zei Geesje, 'maar anderen misschien wel.'

Het boekje wordt er natuurlijk mooier door. Kleurrijker. Ja, dat wel. Het verslag over de school is compleet. Ja, meer dan dat.

't Is veel te lang,' viel Peter bij.

'Ik heb laatst,' bracht ik in het midden, 'uit laten zoeken hoe duur het is, zo'n boek te produceren. Toch altijd nog zo'n achttienduizend gulden.'

'Zal best.' 'Met subsidie?'

'Probleem is,' zei Peter, 'de kwaliteit van de foto's. Niet elke drukkerij gaat in zee met jouw kwaliteit van de foto's. Weet je dat?'

'Ja, da's bekend.' 'Schoolfoto's. Er moeten flink wat schoolfoto's in. Want dat verkoopt.' 'Precies. Maar welke kies je eruit. Om de vijf of zes jaar. Dan hejje iedereen erop.'

'Ik ben naar de redactie van De Oostermoer geweest. We kunnen de kranten inkijken terug tot 1900. Staat misschien niet veel in, niet veel over Tusschenklappen. Maar toch maar even doornemen? Annie? Heb jij daar zin in?'

'En het verhaal van het schot, moet dat er niet in?'

'Welk schot.'

'Van Jonker van Ubbena. Die hem doodschoten hef.'

'Welnee, dat hef een gewone deurwaarder west.'

'Hajje die toen al?'

'En het verhaal van meester Crone, al is het dan geen Drents.

Misschien heeft hij het zelf verzonnen en is het zogenaamd Middeleeuws Drents.'

'Liek mie nog steeds de muite weerd. Hejjet lezen? En dat prachtverhaal van de familie Breggeman. 'Hoe die hier gekomen zijn. Met het schip door de hei.'

'Welk jaar was dat.'

'O, even na Napoleon.'

'Welnee, veel later.'

'En de NSB. Daarover bent de menings verdeeld. Ik vind wel dat het er in mot. Al hef mien pa zelf NSB-er west. Daar ben ik zelf nog niet zelig om toch?'

Enzovoort. Of het boek ooit klaar komt? Wis en zeker komt het klaar. Maar we hebt niks geen haast. Elke keer weer trekt wij de agenda voor een volgende datum. Wij bladert tot ver in het jaar. Dat wij allemaal kunt.

En elke keer is ieder weer present. □

>>> vervolg. heeft natuurlijk voordelen. Vaak is verbouw, uitbreiding of nieuwbouw weer noodzakelijk om die nieuwe functies onderdak te bieden, dat betekent fors investeren en dus weer fondsen werven. Je moet volgens ons uitgaan van de behoeften van de lokale dorpsgemeenschap. In bepaalde behoeftes kun je soms beter voorzien door centraal voor meerdere dorpen een accommodatie te realiseren. Voorbeeld: de lokale basisschool wel misschien wel gymlessen in het dorpshuis, er is ook een volleybalclub die plek zoekt. Voor je het weet is de grote zaal sfeerloos ingericht door de vereiste hoogte voor de sport, de wandrekken aan de muur en de ringen aan het plafond. Een sporthal elders is dan misschien een betere variant om de grote zaal gezellig te kunnen houden voor sociaal-culturele activiteiten. In meerdere dorpen spelen nu discussies over de integratie van het dorpshuis met de basisschool en de peuterspeelzaal. Het lijkt wel logisch dat je functies bundelt, maar het effect ervan op exploitatie en beheer wordt vaak onderschat. We denken bij de SDF genuanceerd over dat streven naar multifunctionele accommodaties. Een combinatie school- dorpshuis betekent in principe een huwelijk van tientallen jaren, maar wat doe je als de kleine basisschool met een teruglopend aantal leerlingen te maken krijgt en zelfs moet sluiten? Bepaalde functies kunnen elkaar zeker versterken. Er zijn ook functies die elkaar bijten, denk maar eens aan een jongerencentrum en een yoga-ruimte, een potentieel conflict tussen muziek en stilte. Meerdere gebruikers van een en dezelfde ruimte is natuurlijk aantrekkelijk qua exploitatie, maar betekent wel vaker opruimen en intensiever -volgens een vast protocol- schoonmaken, denk maar eens aan de combinatie peuterspeelzaal en jeugdhobby-club. Het beheer van de accommodatie vergt steeds meer, kunnen vrijwilligers dat nog wel op zich nemen? De SDF blijft een groot voorstander van vrijwilligersbeheer in dorpshuizen. Dat geeft, zo is onze ervaring, de meest sterke binding met de dorpsgemeenschap. Op een gegeven moment moet je echter bij grote accommodaties gaan kiezen voor een professionele beheerder. Vaak is echter de inzet van vrijwilligers weer nodig om op piekmomenten in te springen, dat leidt dan al gauw tot discussies over taken en verantwoordelijkheden. De trend naar multifunctioneel kan voordelen hebben maar kan ook leiden tot minder betrokkenheid van dorpsbewoners bij beheer en exploitatie. De partners die in een complex gezamenlijk onderdak krijgen en activiteiten organiseren zullen tijds

alles rond exploitatie en beheer goed moeten doorspreken, afstemmen en regelen. Ons advies is: op korte en op langere termijn alles goed door te denken en daar naar te handelen"

Besteedt de overheid genoeg aandacht aan dorpshuizen?

Tom Vellinga: "Er is een merkwaardig onderscheid tussen het beleid voor dorpen en bij de ontwikkeling van nieuwe stadswijken. Als er een nieuwe stadswijk wordt ontwikkeld, worden de sociaal-culturele centra meteen gerealiseerd. De overheid staat voor de bouw en exploitatie. In dorpen worden de dorpsbewoners altijd aangesproken op zelfwerkzaamheid, een eigen financiële inbreng voor de investeringskosten en bij de exploitatie moet je ook nog eens de handen uit de mouwen steken. Het beroep op vrijwilligers is enorm groot. Dat vinden wij niet meer van deze tijd. Kijk, als je lid wordt van de plaatselijke toneelvereniging, doe je dat om toneel te spelen. Maar bijna automatisch is daar aan gekoppeld dat je meedraait in de bardiensten en het gebouw helpt schilderen. De SDF vindt dat de overheid meer en betere instrumenten moet aanreken aan de dorpshuizen om onderhoud en exploitatie te vergemakkelijken. Concreet gaat het dan om onderwerpen als onderhoudssubsidies en richtlijnen voor gebouwenbeheer. Begrijp me goed, het gaat er om de taken van de vele vrijwilligers te verlichten en aantrekkelijk te houden, niet om het vrijwilligerswerk in te perken. In Friesland ontwikkelen steeds meer gemeenten een beleid voor dorpshuisaccommodaties, daarmee scheppen ze duidelijkheid rond investerings- en exploitatiebijdragen, dat is een goede ontwikkeling. Gemeenten zijn in eerste instantie verantwoordelijk voor de investering in dorpshuizen. Friesland is de enige provincie die een subsidieregeling kent voor investeringsbijdragen in dorpshuizen. Het rijk zou natuurlijk wel meer dan nu een stimulerende rol kunnen vervullen en een landelijk kennispunt dorpshuizen kunnen toerusten.

Jaren terug had je op rijksniveau een platform voor sociaal-culturele accommodaties (SALCO) en het Landelijk Overleg Sociaal Culturele Accommodaties (LOSCA). Ze gaven bijvoorbeeld handleidingen uit voor de bouw van een sociaal-culturele accommodatie. Dat soort structuren op rijksniveau zijn verdwenen, we vinden het nu wel weer nodig om in dat hiaat te voorzien. De SDF heeft diverse handleidingen uitgebracht, bijvoorbeeld "het aanbrengen van toneelvoorzieningen in dorpshuizen" of het hand-

boek "dorpshuis zonder drempels" om dorpshuizen toegankelijk te maken voor mensen met een handicap. Daar is heel veel vraag naar, dit soort producten kun je ook landelijk aanbieden. Daarom is de SDF en 't Heft in Brabant nu bezig om te kijken of we een internet-database kunnen ontwikkelen voor alle provinciale koepels van dorpshuizen, welke zij op hun beurt kunnen benutten om hun aangesloten leden te voorzien van informatie op tal van terreinen. Denk aan vragen rond het opstellen van overeenkomsten en contracten, bijvoorbeeld voor het laten maken van een bouwtekening of voor het onderhoud van het verwarmings- en klimaatbeheersingssysteem, een arbeidscontract voor de beheerder, organisatie-modellen voor vrijwilligersbeheer, ARBO-wetgeving, etc. De bekostiging van de ontwikkeling van dergelijke instrumenten vinden we een overheidstaak, de landelijke overheid is daar echter niet zo op aan te spreken onder verwijzing naar de doorgevoerde decentralisatie van het welzijnsbeleid. Op landelijk niveau is er wel een groot contrast tussen bijvoorbeeld dorpshuizen en sportaccommodaties. Het NOC/NSF heeft bijvoorbeeld een speciaal blad voor de bestuursleden van zwembaden, voor dorpshuisbestuurders is er landelijk niks, dat vullen we noodgedwongen vanuit de provinciale koepels in. Het Juliana Welzijn Fonds is ook altijd aan te spreken op een bijdrage voor projecten als de internet-database, maar ook voor lokale initiatieven, daar zijn we erg tevreden over."

Recente ontwikkelingen

Het beleid rond dorps- en buurthuizen wordt na de decentralisatie van welzijnsbeleid en welzijnsbudgetten, lokaal ingevuld door gemeenten.

Overigens is het frappant dat de Raad voor de Maatschappelijke Ontwikkeling in haar meest recente advies "Aansprekend opvoeden", de aanbeveling heeft opgenomen dat overheden meer moeten investeren in buurtcentra waar kinderen en jongeren zich kunnen ontplooiën. Eerder al gaf het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in de Emancipatienota aan dat in plattelandsgebieden knooppunten van diensten en voorzieningen bij uitstek in, of bij reeds aanwezige dorpshuizen gestuurd kunnen worden om daarmee het combineren van arbeid- en zorgtaken te vergemakkelijken.

Verder laat het Ministerie van LNV momenteel, in het kader van het programma "Leven en werken in het landelijk gebied" een verkenning doen naar de gewenste -minimale

sociale infrastructuur om dorp en platteland levensvatbaar te houden. Hierbij wordt ook een relatie gelegd met werk- en zorgtaken in plattelandsgebieden.

Woningbouwcorporaties lijken meer aandacht te gaan besteden aan de sociale kwaliteit van buurten en dorpen en kijken verder dan het enkel het verhuren van woningen. Dit is mede te relateren aan het taakveld leefbaarheid waaraan de corporaties invulling moeten geven.

Op 14 september jl. werd tijdens het symposium "Woon- en leefkwaliteit" te Drachten door vertegenwoordigers van AEDES gewezen op het groeiende belang van een goed functionerende sociale infrastructuur voor de leefkwaliteit in buurten en dorpen.

Vanuit de corporatiewereld mede een bijdrage leveren aan investeringen in dorps huizen en welzijnsactiviteiten, lijkt geen utopie meer.

De Commissie Dagarrangementen, samengesteld uit vijf ministeries, laat momenteel een landelijk onderzoek doen naar de behoefte aan en de actuele werkwijze bij - de ontwikkeling en exploitatie van - multifunctionele accommodaties.

Al deze ontwikkelingen overziend, kunnen we concluderen dat de functie van het

buurt- en dorps huis opnieuw op de landelijke politieke agenda staat.

Biedt het plattelandsbeleid en "Europa" ook kansen voor dorps huizen?

Tom Vellinga: "We zijn blij met de toenemende beleidsaandacht voor het platteland en de dorpen. Het project "Op Paad" waarin dorpsbewoners vertrouwd worden gemaakt met computergebruik, is een voorbeeld van een zeer succesvol project dat met Europees geld mogelijk is. Veel dorpen zijn bezig een eigen dorpspagina te ontwikkelen op internet.

Maar binnen de beleids wereld zijn nog zoveel misverstanden. We proberen zo adequaat mogelijk informatie te verschaffen aan politici en ambtenaren. We zijn er ook altijd voor te vinden om ambtenaren en bestuurders via excursies en werkbezoeken praktijk-informatie te laten opsnuiven. Op die manier proberen we hen te laten zien hoe de bevolking in plattelandsgebieden tal van zaken onderling oplost. We hopen ook dat de beleidskaders wat beter gaan aansluiten bij de praktijk in de dorpen. Dorpen hebben belang bij maatwerk! Dat blijkt ook uit de experimenten in het kader van "Dagindeling" waar we als SDF bij

Op paad

met de computer
in uw eigen dorp

2000 - 2001

betrokken zijn. Het gaat dan om het project servicecentra onder de naam "Te Plak" Op dorpsniveau kun je een aantal diensten niet goed organiseren, daarvoor moet je wat meer op een regionale schaal werken, met in individuele dorpen een steunpunt of een loket. Ontwikkelingen rond wonen-zorg combinaties bieden kansen voor dorps huizen. Je hoeft immers niet alle activiteiten binnen het wooncomplex of verzorgingstehuis te organiseren. Het is voor ouderen ook goed om eens voor activiteiten er op uit te gaan naar een goed geoutilleerd dorps huis. Kijk dus goed naar de lokale situatie en ontwikkel projecten op maat, passend bij de vraag vanuit het dorp en rek, waar nodig, de beleidskaders maar wat op!" □

"De SDF is mede-initiatiefnemer van het internet-project Op Paad"

Dorpsvereniging als voorloper

Professor Anne van der Meiden: 'Geen relikwie maar eerder voorbode nieuwe stroming'

Uit: Zwolse Courant 15-9-2001

ZWOLLE - Dorpsverenigingen zijn geen relikwie uit het verleden, maar vormen eerder de voorbode van een nieuwe stroming die de komende jaren steeds groter zal worden. Na de individualisering met al zijn moderne communicatietechnieken zullen de mensen steeds meer behoefte hebben om zich te binden en ontstaan er nieuwe organisaties die veel overeenkomsten vertonen met de dorpsverenigingen.

Een flinke veer op de hoed dus Jan professor Anne van der Meiden die gisteren in het provinciehuis in Zwolle sprak ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Overijsselse Vereniging van Kleine Kernen.

Stille marsen, stille oecumene en collectief rouwbeklag zijn volgens Van der Meiden tekens dat de mens op zoek is naar Collectiviteit. Misschien in een iets andere vorm dan de traditionele dorpsvereniging, maar toch. 'De mens wil nu eenmaal ergens bijhoren', aldus de communicatiedeskundige.

Voorbeeld

Door vast te houden aan oude waarden als gemeenschapszin en directe communicatie hebben de dorpsverenigingen het goede voorbeeld gegeven.

De verklaring ligt erin dat de mens nu teveel informatie moet verwerken, die vaak verbrokkeld is en veel ruis bevat. Zo neemt volgens Van der Meiden ook de invloed van de media af.

Er is zoveel informatie dat de ontvanger er niet meer uitkomt en het nieuws voor lief neemt.

Na de besloten communicatie volgde weliswaar de open communicatie, maar Van der Meiden ziet andere vormen van collectiviteit terugkomen. Niet in dezelfde vorm als vroeger, maar na het hedonisme en de vluchtigheid hebben de mensen behoefte aan nieuwe collectiviteit. De dorpsverenigingen hebben al die jaren eigenlijk niets anders gedaan.

Protest

Begonnen als protestbeweging ontwikkelde de dorpsvereniging zich als belangenbehartiger van de leefbaarheid op het platteland. Niet alleen door de politiek te beïnvloeden, maar ook door zelf initiatieven te nemen. Hoe precies die politiek te beïnvloeden, kon ook Van der Meiden niet vertellen.

'De vraag blijft of het aan te sturen is. De politiek is als een knot wol, waarbij je net aan het goede touwtje moet trekken om je zin te krijgen. Een beetje netwerken kan daarbij al goed helpen.'

└

Rabobank steunt leerstoel opbouwwerk

Completering maatschappelijke verankering met economische pijler

Medio 2000 lanceerde de Dr. Gradus Hendriks-stichting - die de leerstoel wetenschappelijke grondslagen van het opbouwwerk aan de Erasmus Universiteit verzorgt - haar nieuwe vierjaren beleidsplan. Een gebeurtenis die, niet toevallig, samenviel met de herbenoeming van Prof. D. Jan Willem Duyvendak voor een tweede termijn, als bijzonder hoogleraar. Werd in de vorige periode met name aandacht besteed aan het sociale in relatie tot het fysieke domein, in het lopende beleidsplan staat centraal: de samenhang van het fysieke sociale en economische domein vanuit het perspectief van de mensen, de burgers. In gesprekken met de centrale financiële participanten van de

leerstoel, Aedes, vereniging van woningcorporaties (fysiek) en de Gemeente Rotterdam (sociaal) bleek daar enthousiaste instemming met de idee een derde participant te vinden, als representant ook van het economische domein. Er bestond ook geen enkele twijfel over aan welke onderneming deze vraag voorgelegd diende te worden: gelet op haar coöperatieve grondslag en 'midden-in-de-samenleving'-filosofie zou bij uitstek de Rabobank hiervoor in aanmerking komen. Na diverse overleggrondes tussen de verschillende partijen en intern beraad heeft de Raad van Beheer van de Rabobank Nederland positief geconcludeerd en aan het bestuur van de Dr. Gradus Hendriks-

stichting bericht dat zij gedurende vier jaar (te rekenen vanaf medio 2000) zal participeren op evenredige wijze als Aedes en de Gemeente Rotterdam. De Dr. Gradus Hendriks-stichting is bijzonder gelukkig met het besluit van de coöperatieve bank: het bestuur stelt vast dat door de schraging van de leerstoel vanuit de fysieke, sociale én economische pijlers de intersectorale verankering van de leerstoel gecompleteerd is.

inlichtingen:

(Wil van de Leur)

Tel. nr. :070 3804431

└

Flessentrekker gestuit door efficiënte chauffeur

LEEWARDEN - Twee oude, naar eigen zeggen zeer waardevolle munten en een schuldbekentenis. Dat was alles wat de 52-jarige Leeuwarder had om zijn rekening van hotel Oostergoo in Grou te betalen. Hij had er samen met zijn moeder en een vriend overnacht en flink gegeten en gedronken. De bedrijfsleider nam daar vorig jaar juni geen genoegen mee en deed aangifte van oplichten.

Twee maanden later kwaili cie Leetwarder weer in (le problemen. Met zijn moeder maakte hij in een taxi van Kijlstra een mooie toer door Friesland. Via Surhuisterveen en Appelscha lieten (le twee, zich uiteindelijk afzetten bij hotel Drachten. Ter betaling kreeg de chauffeur het taxipasje van de gemeente Opsterland in handen gedrukt.

Ook in Hotel Drachten liet het tweetal zich verwennen. De volgende ochtend bleek dat op de bankrekening van de moeder niet voldoende geld stond om de hotelkosten te voldoen. Jammer genoeg had zoonlief niets bij zich om mee te betalen. Het zou allemaal wel geregeld worden, beloofde hij het personeel, terwijl hij een taxi belde. Vervoerder Kijlstra was iinmiddels tot de ontdekking gekomen dat de man en zijn moeder helemaal geen recht hadden op de WVG-voorziening van de gemeente Opsterland. Het tweetal Woonde daar al lang niet meer.

De Chauffeur die moeder en zoon oppikte bij het hotel in Drachten, reed het stel linea recta naar liet politiebureau.

Gisteren werd de zoon door de politierechter Veroordeeld tot een taakstraf van 160 uur. Er was 240 uur geeist. De zaak tegen de op leeftijd zijnde moeder is geseponoord.

Bewoners van kleine dorpen

Landelijke Vereniging voor Kleine Kernen

kiest voor nieuwe aanpak

door Henk Rozema

"Een dorpsbelangenvereniging is onmisbaar voor het versterken van de leefbaarheid. Zowel voor de dorpsgemeenschap als voor de gemeente is het een hele nuttige organisatie. Op provinciaal niveau verdienen deze lokale organisaties een professionele overkoepeling, gefaciliteerd door de provinciale overheid. Dat is al jarenlang de praktijk in met name het noorden van het land. De Landelijke Vereniging voor Kleine Kernen (LVKK) wil een landelijk dekkend netwerk van provinciale koepels tot stand brengen. Lokale dorpsorganisaties kunnen daar terecht voor informatie en ondersteuning. De LVKK zal zich vervolgens vooral richten op het beïnvloeden van het landelijke bestuursniveau op basis van praktijkinformatie uit de dorpen en hun provinciale koepelorganisaties; aldus kenschetst Triek van de Vondervoort, sinds enkele jaren voorzitter van de Landelijke Vereniging voor Kleine Kernen, in het kort de nieuwe koers van de vereniging.

Inzicht geven

Van de Vondervoort is burgemeester (CDA) van een Brabantse plattelandsgemeente, Boekel. Hij weet wat er gaande is op het platteland en proeft dagelijks de invloed van allerlei maatschappelijke veranderingen op de dorpsamenleving. Hij kent het Haagse bestuurscircuit en is, als voorzitter van de LVKK, onder andere lid van de Commissie Vernieuwing Landelijk Gebied van de VNG. Hij proeft echter een te grote afstand tussen het Haagse bestuurlijke circuit en het wel en wee in de dorpen. Van de Vondervoort: "Ik maak zelf ook deel uit van dat bestuursstelsel, toch verbaast het me dat ik regelmatig moet vaststellen

dat veel ambtenaren en bestuurders niet voldoende kennis hebben omtrent allerlei praktische zaken die in de dorpen en op het platteland spelen. Men heeft ook onvoldoende kennis en inzicht over die enorme inzet die lokale organisaties ten toon spreiden om het dorp leefbaar te houden. Daar ligt voor ons als LVKK een schone taak."

Agenda voor de leefbaarheid

De LVKK heeft recent door de Wetenschapswinkel in Wageningen een onderzoek laten doen om actuele leefbaarheidsthema's in beeld te krijgen. Het rapport, getiteld: "Leefbaarheid op de agenda", een studie naar vigerend leefbaarheidsbeleid en leefbaarheidsthema's in de toekomst", van de hand van Jeroen Stegemann verscheen in mei 2000. Het LVKK-bestuur voelde de behoefte om, onderbouwd door onderzoek, een actuele leefbaarheidsagenda te formuleren. De thema's zijn nu bekend. In een bondige brochure "Leefbaarheid, een buitenkans..." zijn ze samengevat. De LVKK heeft inmiddels een nieuw beleidsplan vastgesteld dat getooid is met de titel: "De zilveren LVKK met een gouden toekomst?" Lokaal geven actieve dorpsorganisaties al tientallen jaren invulling aan tal van onderwerpen rond leefbaarheid, kun je dat nog stimuleren geven?

Bundeling van dorpsorganisaties per provincie

De LVKK acht het van groot belang dat er in elke provincie een overkoepelende dorpenorganisatie gevormd wordt. In Friesland, Groningen, Drenthe en Overijssel bestaan deze overigens al 25 jaar. De LVKK kent trou-

wens al een zelfde leeftijd. In Brabant en Zeeland zijn de provinciale koepels net gevormd, Noord-Holland kent ook al enige structuur. Op regionaal niveau zijn er enkele kleinere koepels: Achterhoek/Liemers en Alblasserwaard/-Vijfheerenlanden. De LVKK steekt energie in gesprekken met gedeputeerden van provincies om die koepelvorming te bepleiten en spreekt daarbij ook de noodzaak uit om deze organisaties vanuit provinciale gelden te financieren. Van de Vondervoort is goed te spreken over de ronde langs de provinciehuizen: "We vinden een gewillig oor. Dat geldt voor provincies waar reeds zo'n overkoepelende organisatie bestaat, maar ook daar waar ze nog niet bestaan. De bereidwilligheid heeft ook te maken met een constatering bij de overheid dat ze meer naar de burgers moeten luisteren bij het ontwikkelen van nieuw beleid. We spreken tegenwoordig veel over interactief beleid en een bottom-up aanpak. Het is logisch dat je bestaande belangenverenigingen in dorpen daarbij een actieve rol laat vervullen als overheid. Een provinciale koepel kan bijdragen aan het versterken van die lokale organisaties. Daarbij heb je binnen de provinciale koepel ook mogelijkheden om informatie, kennis, aanpakken tussen dorpen aan elkaar over te dragen."

Van inspraak door naar medezeggenschap van bewoners

Van de Vondervoort constateert dat gemeenten nog wel eens teveel koudwaterrees hebben bij het betrekken van dorpsorganisaties bij beleidsontwikkeling: "De traditionele inspraak zijn we voorbij, we gaan veel meer toe naar echte medezeggenschap van bewoners. Bewoners hebben

bepalen zelf de leefbaarheid

Landelijke Vereniging voor Kleine Kernen

daar ook recht toe. Want er is heel veel kennis en kundigheid bij bewoners omtrent de leefbaarheid in de eigen omgeving. Bovendien hebben we ook als overheden eerder sterk geïnvesteerd in het mondiger maken van de burger, we moeten daar nu meer gebruik van maken. Ik beschouw dat als een beschikbaar sociaal kapitaal dat we als overheid beter moeten laten renderen. Gemeenten en bewoners moeten samen gaan oogsten. Ik hecht veel waarde aan het opstellen -door gemeente en bewoners samen- van toekomstvisies voor de dorpen. Je kunt ze beschouwen als structuurvisies met een plusje. Denk samen na over waar je met het dorp naar toe wilt over 15 jaar."

Faciliteiten

Kunnen dorpen dat allemaal op eigen kracht? De LVKK-voorzitter is glashelder: "Het is nodig om dorpsorganisaties daarbij, waar nodig, te ondersteunen. Ik denk aan cursussen voor bewoners en verenigingsbestuurders om zich bepaalde zaken beter eigen te maken. Of gewoonweg aan het leveren van (budget voor) vergaderfaciliteiten. De gemeente kan ook ambtelijke inzet beschikbaar stellen, of zonodig op onderdelen opdrachten aan derden geven. De koudwatervrees heeft met name te maken met zich wijzigende rollen van bestuurders, raad en ambtenaren. Een wethouder zal vooral het gehele proces van opstellen van zo'n visie kunnen bevorderen. De gemeenteraad houdt echter ook nu haar controle-functie; past alles binnen het afgesproken beleid en hoe verhoudt het zich tot de begroting? Dat is wel even wennen, maar je krijgt er zoveel extra voor terug!"

Organisatie LVKK

De LVKK verkeert nog deels in een herbezinning. De inhoudelijke agenda is nu wel in hoofdlijnen helder. Momenteel is met name de organisatorische kant nog onderwerp van bespreking. Om hiervoor ook een onderbouwd voorstel aan de achterban te kunnen presenteren, heeft de LVKK opnieuw een beroep gedaan op de Wetenschapswinkel in Wageningen. De oplevering van die rapportage wordt verwacht in november 2001. Van de Vondervoort wil nog niet vooruitlopen op mogelijke uitkomsten, maar wil wel enkele aandachtspunten noemen: "Het gaat er om dat we het lokale niveau, de provinciale overkoepelende verenigingen en de landelijke vereniging zo soepel mogelijk op elkaar aan laten sluiten. Hoe doe je dat het meest optimaal en welke vormen van onderlinge informatieverstarring passen daar het beste bij? Verder willen we ons beraden over de wijze waarop we onze landelijke taakstelling het beste kunnen organiseren. We prijzen ons natuurlijk gelukkig met de beleidsaandacht die het platteland momenteel krijgt. Maar we constateren ook dat er -ondanks alle beschikbare informatie en informatiekanalen- nog misvattingen zijn of onvoldoende kennis is over wat mensen plaatselijk allemaal aan initiatieven nemen om het dorp, de dorpsgemeenschap in de benen te houden. In die lacune moeten we voorzien, hoe zou dat nu het beste kunnen? Daar hopen we voor het eind van het jaar besluiten over te nemen. Eind september 2001 is de Landelijke Dorpendag weer geprogrammeerd. De vorige keer was dat ook een doorslaand succes. Uit alle windstreken komen dorpsorganisaties bij-

een om van elkaars projecten kennis te nemen. Deze onderlinge uitwisseling op landelijke schaal biedt ook mogelijkheden om praktijkinformatie te bundelen en aan te bieden aan "Den Haag". Daar gaan we als LVKK meer werk van maken!"

*Meer informatie over de LVKK is te verkrijgen bij:
het bureau van de Vereniging te Veenendaal,
telefoon nummer: 0318 - 54 34 26.*

Wagenings onderzoek: positief over inzet dorpe

door Henk Rozenia

Belangengroepen op het platteland, waaronder dorpsbelang organisaties, zijn heel erg tevreden over de ondersteuning door provinciale verenigingen van kleine dorpen en het lokale opbouwwerk. Dat is een uiterst belangrijke uitkomst van een onderzoek, uitgevoerd door Landbouw Universiteit Wageningen. De kernpunten van het onderzoek worden gepresenteerd.

Actieve groepen

Dorpsbelang organisaties worden samen met andere belangengroepen op het platteland in dit onderzoek "initiatiefgroepen" genoemd. Dat zijn groepen die op het platteland actief zijn bij projecten rond leefbaarheid en verbreding binnen de agrarische sector. Milieucoöperaties als de Vereniging Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer in Achtkarspelen, den Haeneker in Zuid-Holland en de Ommer Marke behoren ook tot die initiatiefgroepen.

Oprichting en aanleiding

Het onderzoek vond plaats in opdracht van de ministeries van LNV en VWS en een aantal provincies. Het werd uitgevoerd door Gaston Remmers, Rudolf van Broekhuizen en Jan Douwe van der Ploeg. De titel van het rapport is "Initiatiefgroepen op het platteland; naar het creëren van koppelingen tussen praktijk en beleid". Voor de doelgroepen "beleid" en "initiatiefgroepen" zijn gemakkelijk leesbare samenvattingen van het rapport uitgebracht.

De aanleiding voor het onderzoek lag in de eerste ervaringen met het beleid plattelandvernieuwing van het Ministerie van LNV. Daaruit bleek dat er obstakels zijn tussen beleid en praktijk. Wat zijn knelpunten

en hoe zijn die op te lossen. Dat moest duidelijk worden uit dit onderzoek.

Initiatieven van groepen burgers en belangengroepen die projectmatig werken aan versterking van leefbaarheid en nieuwe sociaal-economische initiatieven nemen in het landelijk gebied, worden steeds meer gewaardeerd. In de vaktaal heet dat "bottom-up"; in plaats dat de overheid "top down" van alles oplegt en regelt en de bevolking pas in een laat stadium informeert en haar mening laat geven. Laat de mensen zelf het voortouw nemen is het adagium.

Gestelde vragen

Bij het onderzoek is gekeken naar:

- hoe verlopen initiatieven in de praktijk
- waar lopen de groepen tegen op
- welke steun en dienstverlening kunnen ze dichtbij huis inschakelen
- hoe beoordelen ze deze
- hoe kan het beter.

Deze vragen zijn via enquêtes voorgelegd aan de groepen. De adressen van de groepen zijn aangeleverd door de provinciale dorpenorganisaties, LCO, landbouworganisaties en provincies.

Er is goed op de enquête gereageerd en dat betekent dat de uitkomsten betrouwbaar zijn.

Rapportage: Vijf thema's

De onderzoekers hebben de volgende vijf thema's onderscheiden:

1. Interne relaties: De lijnen binnen het bestuur of de werkgroep en het contact met de achterban. De initiatiefgroep is hier zelf verantwoordelijk voor. Het lijkt overbodig om te zeggen, maar iedereen weet dat een goed draaiend bestuur of werkgroep en een goede communicatie met de achterban en met het dorp, heel belangrijk is.
2. Externe relaties: De verhoudingen tussen de groep en overheden, en maatschappelijke organisaties zoals natuurterreinbeheerende instanties als Natuurmonumenten.

Overheden en maatschappelijke organisaties zijn hiervoor verantwoordelijk. In de praktijk ontstaan hier vaak problemen. Vrijwilligersorganisaties als dorpsbelangen en werkgroepen verkeren in een heel andere positie dan overheden en maatschappelijke organisaties die over tal van professionele, betaalde krachten beschikken. Belangrijke aandachtspunten zijn: goed overleggen, op de juiste momenten, ruimte voor elkaars standpunten, controle op gemaakte afspraken en termijnen, duidelijke procedures.

3. De koppeling tussen die interne en externe relaties, de beide punten hiervoor genoemd. Dit is een verantwoordelijkheid van alle betrokken partijen, simpel gezegd; hoe ga je met elkaar om, welke afspraken maak je. In de praktijk zijn er veel knelpunten. Naar mate er meer partijen betrokken zijn, kan het ingewikkelder worden. Duidelijkheid is het motto!
4. Integrale aanpak: Dat is een modern sleutelbegrip; bedoeld wordt in samenhang (sectoren overstijgend: welzijn, leefbaarheid, landbouw, natuur, economie) en regionaal gericht, plannen ontwikkelen. Dat staat vaak haaks op concrete stappen zetten, resultaten op onderdelen proberen te boeken. Groepen moeten de kans krijgen om kleine successen te boeken, dat motiveert om door te gaan. Dorpsorganisaties kijken eerst naar het eigen dorp, dat ligt voor de hand. Samenwerking met andere dorpen en andere organisaties is soms nodig om tot oplossingen te komen. Voorbeelden zijn: veilige fietsroutes, recreatieve routes, openbaar vervoer.
5. Leren van de ervaring en van elkaar. Je leert veel bij het realiseren van projecten. Het is belangrijk om daar af en toe bij stil te staan. Op ervaring kun je bouwen. Het is ook heel inspirerend om van ervaringen van andere groepen, in andere regio's, kennis te nemen. Er zijn overeenkomsten en soms ook verschillen. Voorgesteld wordt om op regionale en landelijke

Plattelandsgroepen en koepels en opbouwwerk

schaal meer uitwisseling tussen groepen te organiseren, bijvoorbeeld excursies.

Wat hebben groepen nodig?

De groepen hebben benoemd op welke punten ze ondersteuning wensen:

- verbetering interne organisatie, genoemd zijn onder meer: bij de gezamenlijke visie-ontwikkeling binnen de groep, meningsverschillen binnen de groep overbruggen, het contact met de achterban versterken
- hulp bij het vinden van subsidiemogelijkheden;
- duidelijkheid over beleid, wat kan wel of niet;
- ruimte bieden voor experimenten;
- secretariële ondersteuning;
- potje voor dekken van onkosten: vergaderkosten, planuitwerking.

Aanbevelingen

Een aanbeveling uit het onderzoek is het instellen van gemeentelijke, of regionale opstaploketten, waar groepen terecht kunnen met vragen en een verzoek om een steuntje in de rug. Er dienen ook mogelijkheden geboden te worden voor initiatiefgroepen om professionals van provinciale dorpenorganisaties en opbouwwerk in te kunnen huren. Bestaande goede relaties

tussen groep en ondersteunende organisaties moeten voortgezet worden, zo stellen de onderzoekers.

Meer samenwerking tussen landbouw- en welzijnsorganisaties is een andere aanbeveling, deze werken nog te veel binnen de eigen sectoren.

Het ontwikkelen van protocollen, samenwerkingsafspraken, is ook een belangrijk punt. Gemeenten en provincies kunnen hierin het voortouw nemen, in samenspraak met de groepen.

Waardering

Het onderzoeksrapport is door veel betrokkenen bij plattelandprojecten erg goed ontvangen. Het besef groeit ook dat, wil je als overheid dat de bevolking actief is bij de ontwikkeling van projecten, een professioneel advies en begeleiding op maat, onmisbaar kunnen zijn. Soms is een werkbudget voor onkosten en planuitwerking nodig. De verwachting is dat, mede op basis van dit onderzoeksrapport, de dorpsbelangen en andere groepen over betere faciliteiten kunnen gaan beschikken.

Gebiedsgericht werken op regionale schaal wordt steeds meer de praktijk. Binnen programmakaders als LEADER, zie elders in dit

nummer, komt ook steeds meer aandacht voor "faciliteiten voor groepen".

De capaciteit bij plattelandopbouwwerk en bij de provinciale dorpenorganisaties is beperkt. De schaars beschikbare beroepskrachten worden, zo bleek in dit onderzoek, in hun taakvervulling zeer gewaardeerd door de groepen, dat biedt perspectief voor de toekomst!

Samenvatting

In dit artikel is een keuze gemaakt uit de onderzoeksconclusies. Belangstellenden kunnen de samenvatting van het onderzoek (25 blz.) kosteloos opvragen bij: het LCO in Zwolle, telefoon nummer: 038 - 4 23 21 12.

□

(Liggend) fietsen op platteland

Gerrit van der Meer, voorzitter van de Fietsersbond afd. Friesland en ruim 4,5 jaar ligfietsers in binnen- en buitenland, tot in de Oostenrijkse Alpen

Bijna elke scholier op het platteland groeit er mee op: vrijwel dagelijks op de fiets naar school en weer naar huis, weer of geen weer. Als je dat vaak doet, weet je niet beter. Het is goedkoop, goed voor je conditie en schoon voor het milieu. Steeds meer volwassen forenzen op het platteland ontdekken dezelfde voordelen, maar kiezen dan voor een wat duurdere fiets met flink wat versnellingen. En dan is er nog een minderheid die de voorkeur geeft aan liggend fietsen: want waarom zou je nog rechtop tegen de wind in fietsen, als het niet hoeft? Op een ligfiets fiets je met minder inspanning even snel of sneller met dezelfde inspanning. Vandaar dat het aantal ligfietsen op het platteland relatief groot is en ook het

aantal ligfiets-fabrikanten. Nederland is wat dat betreft koploper. De ligfiets is overigens niet nieuw, want dateert al van de jaren twintig en dertig van de twintigste eeuw. Ze wonnen steeds bij wedstrijden tegen de rechtop fietsende deelnemers, daarom werden ligfietsen bij deze koersen verboden. Het werd bijna de doodsteek voor de ligfiets, maar met name enkele pioniers uit

Groot-Brittannië en ook Nederland herontdekten de ligfiets na bestudering van de geschiedenis van de fiets. Tegenwoordig houden ligfietsers hun eigen onderlinge wedstrijden. Het werelduurrecord op de overdekte wielervedbaan is op een 'gewone' racefiets ruim 50 km/uur, op de ligfiets circa 90 km/uur! □

Ruimte voor opbouwwerk

Een cahier voor opbouwwerkers en procesbegeleiders werkzaam op het platteland

De ontwikkeling van het platteland staat al een aantal jaren prominent op de politieke agenda. Hierbij gaat het niet meer alleen om de ontwikkeling van landbouw en natuur. In toenemende mate wordt bij de ontwikkeling van het plattelandsbeleid aandacht besteed aan het sociale domein. Overheden willen daarbij uitdrukkelijk bewoners en gebruikers van het platteland betrekken. Ondertussen worden op verschillende terreinen projecten ontwikkeld en uitgevoerd. Nu ligt het voor de hand om te denken dat bij het op gang brengen van de participatie van bewoners ruimschoots gebruik wordt gemaakt van procesondersteuners, bijvoorbeeld in de vorm van opbouwwerk. De praktijk leert echter dat dit maar mondjesmaat gebeurt.

Het Landelijk Centrum Opbouwwerk houdt zich bezig met het verzamelen en uitdragen van kennis rond participatie. Ook stimuleert zij het gebruik van deskundigheid en deskundigen op dit terrein bij de voorbereiding, ontwikkeling en uitvoering van beleid. Juist omdat bij beleidsontwikkeling op het platteland nog zo weinig gebruik wordt gemaakt van participatiedeskundigen willen we in dit cahier een aantal praktijkvoorbeelden geven waarbij wel sprake was van een professionele procesondersteuning bij projecten rond leefbaarheid op het platteland.

Als inleiding dient een schets van het plattelandsbeleid en de rol die procesondersteuners, zoals opbouwwerkers, daarbij kunnen helpen.

Als afsluiting staat een aantal algemene conclusies aangegeven over de mogelijke rol van opbouwwerk met daarnaast een aantal aanbevelingen voor opbouwwerkers die hiermee aan de slag willen.

In het cahier worden een viertal praktijkprojecten beschreven zoals Gebiedsgericht werken in Hardenberg, Dorpsservicecentrum Helenaveen, Paneldiscussie in Haalen en de meerwaarde van professionele procesondersteuning. Het cahier is bovendien rijkelijk voorzien van relevante telefoonnummers, adressen en literatuursuggesties.

Bestellen bij:
LCO-Zwolle,
telefoon 038-4 232 112.
Prijs: f 17,80 incl. Porto. □

Opbouwwerk op het platteland: is dat zo specifiek?

door Fenny Gerrits

Onlangs 'harkten' we weer eens een stel opbouwwerkers ten plattelande bijeen om over de ontwikkeling van het werk aldaar van gedachten te wisselen. De genodigden waren Elisabeth Romanillos (St. Welzijn Uden), Albertje Nienhuis (St. Welzijn Beilen), Anne Nipius en Henk van Dijken (Projectbureau Oldambt), Marcel van Leeuwen (St. Welzijn Reiderland) en Folkert Bouma (St. De Ploeg, Beetsterzwaag). Albertje kwam door omstandigheden later binnen.

Deze mensen houden zich bezig met verschillende onderwerpen zoals Lokaal Sociaal Beleid (Anne, Henk en Marcel), jongeren (Anne, Henk en Marcel) en buurtbeheer (Folkert en Elisabeth). Gespreksleider was Dick Meesterberends, projectmedewerker Platteland bij LCO-Zwolle.

De eerste de beste vraag "Opbouwwerk op het platteland: is dat zo specifiek?" gaat als een rode draad door het hele gesprek heenlopen.

Opbouwwerk in de stad en op het platteland blijken uiteindelijk sterk overeen te komen en aanzienlijk minder van elkaar te verschillen dan volgens mij vroeger wel eens is beweerd. Het is ook hier niet de setting die het werk volledig bepaalt. Participatiebevordering blijkt zowel in de stad als op het platteland het hoofdthema te zijn.

Volgens Folkert Bouma, die in beide situaties heeft gewerkt (stad en platteland) is het meestal zo dat de bewoners op het platteland beter zijn georganiseerd. Er is vrijwel altijd sprake van een actief kader in de vorm van een vereniging van dorpsbelangen. In de stad, bijvoorbeeld Heerenveen kun je als opbouwwerker beginnen met de opbouw van een dergelijk kader. Elisabeth Romanillos bevestigt deze waarneming. Volgens haar is dit ook het geval in Brabant. In de dorpen is het leven sterk georganiseerd en zijn mensen zeer gemotiveerd om zich te organiseren. In de stad, bijvoorbeeld Uden komt organisatie van bewoners veel moeizamer tot stand. Nu is dat wel verklaarbaar volgens haar, vanwege de regelingen, wetten en verordeningen die dieper ingrijpen op het buitengebied dan in wijken in de stad. Zij verwacht dat ook de Vijfde Nota

Ruimtelijke Ordening veel consequenties zal hebben voor het buitengebied. Volgens Henk van Dijken zijn er van oudsher veel verenigingen van dorpsbelangen op het platteland, maar zijn veel burgers bezig met meer ontspannende activiteiten zoals sport, bingo en kerkelijke activiteiten. Volgens ondergetekende kwam uit de eerste Paneltoetsing van Buurt-, Wijk- en Dorpskranten van het afgelopen jaar ook een dergelijk beeld naar voren. Veel dorpskrantjes staan bol van de kopij over gezellige dorpspret maar van mededelingen over inspraakactiviteiten of kritiek op het bestuur vind je vrijwel niets terug. Volgens Marcel van Leeuwen zijn mensen op het platteland vaak nog niet zover. Volgens Henk komt het er wel aan. Onder invloed van bedreigingen van de leefbaarheid, in de vorm van allehande Herstructureringsplannen zal ook de platte-

Albertje Nienhuis

Aline Nipius

Dick Meesterberends

Elisabeth Romanillos

Folkert Bouma

lander meer actiebereid worden. Vooral als voorzieningen aangetast zullen worden, zoals banken, postkantoren, scholen en winkels.

Elisabeth stelt dat er in de Brabantse steden ook veel buurtverenigingen zijn die zich vooral met sociale activiteiten bezig houden, maar zijn het de wijkraden die de belangenbehartiging oppakken. Verder is als voorwaarde wel vereist dat ook de gemeente een actief beleid, gericht op inspraakbevordering voert. Anne Nijpus ontwaart ten aanzien van dit punt een negatieve tendens: veel dorpsraden vinden de communicatie van en met de gemeente zo slecht, dat ze vaak geen motivatie op kunnen brengen om zich te roeren. Folkert en Elisabeth beamen vanuit hun ervaring deze minder gelukkige rol van gemeenten. Gemeenten stellen zich veelal defensief op en houden zoveel mogelijk het contact met bewoners in de dorpen af.

Het bestuur

In Heerenveen krijgen de wijken een basisbedrag van de gemeente, vermeerderd met een bedrag per inwoner voor activiteiten. Daarnaast legt het College van B & W een uitdaging neer in de vorm van een aantal voorwaarden waaraan voldaan moet worden. Volgens Folkert is dat op de dorpen niet aan de orde, daar werkt het minder vlot en stelt het bestuur zich meer defensief op. Elisabeth meldt dat in het buitengebied van Uden de dorpen een dorpsplan maken, een toekomstvisie op allerlei vlakken. De gemeente gaat die vervolgens uitvoeren. Het probleem is echter wel dat de bewoners in dat proces met andere bestuurslagen in aanraking komen, waardoor de bewonersinvalued naar nul tendeert.

Dick Meesterberends vraagt zich af of je hieruit de consequentie moet trekken dat het opbouwwerk meer actief die verschillende bestuurslagen 'moet opporpen' die blijkbaar zo traditioneel opereren?

Hier tegen uit Elisabeth een protest: volgens haar zijn die bestuurslagen niet noodzakelijk traditioneel ingesteld, maar speelt het bestuurlijk kader waarin het een en ander plaatsvindt een belangrijke rol.

Marcel vindt dat het opbouwwerk de inspraak moet opzetten in de dorpen, opdat dorpen een volwaardige partner van de gemeenten kunnen worden. Volgens hem zijn de gemeenten in het Groningse Oldambt groot en uitgestrekt, met weinig inwoners. Dit betekent dat de afstand tussen dorpen en gemeente fysiek groot is, daar moet het opbouwwerk dan inspringen om de communicatie op gang te brengen.

Dick: "Herwijer spreekt in zijn essay van de verbouwing van het platteland (zie ook elders in deze MO). Brabant is dichtbevolkt, het platteland in het Noorden is dunbevolkt. Door allerlei herindelings ontstaat veranderingen in bestuurlijke verhoudingen. Moet het opbouwwerk hier iets mee?" Folkert haalt Geert Mak aan die over Jorwerd schreef. Naar aanleiding van de verhalen van Mak vroeg hij zich af hoe het met zijn eigen dorp zit. "Bij ons in het dorp werd het dorpsbestuur ook gevormd door notabelen die al jaren in het dorp woonden, zoals de grote boeren en de dorpsonderwijzer. Nu zit de werkgelegenheid vaak niet meer in het dorp maar ver weg. De dorpen worden steeds meer 'woondorpen', waardoor de verhoudingen in het dorp minder duidelijk zijn dan vroeger. Vroeger had je een winkeltje op het dorp, nu gaat iedereen naar de supermarkt elders. Welzijnsactiviteiten werden vroeger veelal door de vrouwen in het dorp gedaan, nu toch meer en meer door VUT'ers."

Volgens Henk verdwijnen de jongeren ook meer en meer uit het dagelijks leven op het dorp vanwege opleiding en werk elders. De schaalvergroting van de opleidingen is daar vooral debet aan. Bij Folkert op het dorp blijven de jongeren wel hangen, vanwege de korte afstand tot de stad, het dorp ligt dicht bij Drachten en Heerenveen. Ook volgens Elisabeth worden de populaties in de dorpen steeds diverser. Veel mensen wonen alleen maar in de dorpen en werken elders. De betekenis van het boerenbedrijf neemt af, er komt nieuwe activiteit tot stand, bijvoorbeeld recreatie. Volgens Anne wonen inmiddels veel (uitgekochte) Brabantse varkensboeren in Groningen.

De bevolking

Dick: "Het lijkt erop dat de bevolkingssamenstelling op het platteland verandert, verstedelijkt. Wat betekent dit voor je manier van werken als opbouwwerker?" Folkert Bouma denkt dat er niet veel verandert: "We spreken nog steeds de vereniging van dorpsbelangen aan op de manier zoals dat vroeger werkte. Dorpsbelangen moet welzijnswerk aanvragen bij de gemeente en draagvlak creëren voor participatie." En Henk geeft het voorbeeld van de jeugdsoos op het dorp die dicht ging. De ouders protesteerden per telefoon. Toen werd er een bijeenkomst georganiseerd van ongeveer 150 mensen. Er waren circa 20 ouders bereid om iets te doen. Als men er belang bij heeft houdt men de voorziening wel in stand.

Dick: "Wat vinden jullie van de Blauwe Stad-

Henk van Wijken

Marcel van Leeuwen

situatie in Groningen? Hebben jullie daar ook ervaringen in opgedaan?" Volgens de Groningers (Henk, Marcel en Anne) is het een wals geweest. Er zijn maar weinig mensen geweest die hier tegengas hebben gegeven. Het project is zo groot, het handelt hier om 2.000 woningen die nieuw worden gebouwd in de nabijheid van een meer. De gemeenten hebben zichzelf 'verkocht' aan de provincie zonder voorwaarden te stellen ten gunste van de dorpen. De provincie heeft het plan gedropt voor deze grote investering, die de gemeenten veel extra WOZ-opbrengsten zal opleveren. Ook zal er meer werk en recreatieve activiteiten worden gegeneerd. Als de mensen op de dorpen vanaf het begin mee hadden kunnen denken zou het project er wel anders uitzien. Nu is het een soort enclave van peperdure woningen op het platteland geworden, een soort villawijk op het platteland. Volgens het gezelschap lag hier een schone taak van de betrokken gemeenten om zeggenschap te bevechten namens de (dorps)bewoners. De gemeenten zijn hier in gebreke gebleven.

Kansen voor het platteland

Marcel denkt dat de sterkste kant van het platteland is dat je daar goed kunt wonen. Deze gedachte wordt door de anderen overgenomen, zij het met enige kanttekeningen. Volgens het POP (Provinciaal Omgevingsplan) mogen grotere kernen wel en kleinere kernen niet groeien. Volgens Remkes wordt er te weinig gebouwd, dus het is maar de vraag of deze situatie houd-

baar blijkt te zijn. Hierbij vraagt Elisabeth zich af of de vijfde Nota Ruimtelijke Ordening de kleine kernen ongemoeid zal laten. Volgens Marcel is het uitbreiden van het wonen geen oplossing voor de dorpsontwikkeling.

Inmiddels is Albertje Nienhuis binnengekomen. Op basis van een 'mondelijke briefing' over de uitkomsten van het gesprek tot nu toe stelt zij "goede ervaringen te hebben met de communicatie tussen gemeenten en dorpen." Ook wordt in Drenthe op dorpsniveau gewerkt met eigen budgetten en convenanten. Volgens Albertje gaat dat prima. Zij stelt dat het welslagen van een ander sterk afhangt van de inzet van het opbouwwerk zelf. Daarna pakt ze de draad van het gesprek op en haakt in op het huidige gespreksonderwerp en stelt dat in haar werkgebied veel kansen liggen voor goed wonen en in beperkte mate voor werken op het dorp. Aansluitend meldt ze dat het opbouwwerk op het platteland niet zoveel verschilt van het opbouwwerk in de stad. Ook zij kan, naar eigen zeggen uitstekend met het Statuut Opbouwwerk uit de voeten.

Elisabeth ziet in de 'draconische' maatregelen, genomen naar aanleiding van bijvoorbeeld de MKZ en de invoering van de Reconstructiewet (= conversie van grond van varkensfokkerijen tot bouwgrond voor woningen), een kans voor democratische ontwikkeling. Uiteindelijk maken we in dit land zelf op democratische wijze uit wat er moet gebeuren op het gebied van wonen en werken en dergelijke. Volgens Albertje moet dit stimuleren van het democratisch proces dan wel gelegitimeerd gebeuren: de gemeenten moet het onderwerp oppakken en opbouwwerkers aan de klus zetten. Volgens Folkert moet diezelfde overheid ook randvoorwaarden formuleren. Als voorbeeld haalt Albertje het Essenproject aan, een experiment met participatief ontwerpen in Drenthe. In dit project wordt vanuit de cultuurhistorie opnieuw vorm gegeven aan een stukje buitengebied gezamenlijk met bewoners. De mogelijkheden in een dergelijk project worden onder andere begrensd door de kaders van de Ecologische Hoofdstructuur. Het is als opbouwwerker niet mogelijk of wenselijk om buiten dergelijke kaders te treden. Dit geldt ook voor allerlei andere denkbare onderwerpen op het platteland, evenals in de stad overigens.

Dick: "Is het ook handig om vanuit het landelijke meer in te spelen op het opbouwwerk op het platteland? Om samen projecten te initiëren en kennis uit te wisselen?"

In het algemeen vindt men dat het LCO eigenlijk al voldoende doet. Iedere opbouwwerker moet toch zijn eigen netwerk bouwen. En verder is de oprichting van de beroepsorganisatie ook een belangrijk gegeven. In het kader van de activiteiten van de BON zou Plattelandsopbouwwerk ook een 'afdeling' kunnen vormen, die bijvoorbeeld een cursus kan geven over werken op het platteland. De aanwezigen beschouwen opbouwwerk op het platteland als een werkhema, niet als een specifieke aftakking van het beroep Opbouwwerker. Maar het vormt wel een specifiek thema, Albertje: "Bijvoorbeeld jongerenwerk heeft veel meer kansen op het platteland, dat verschil in context moet je overdragen aan aspirant plattelandsopbouwwerkers." Volgens Anne krijgt ook het verschijnsel Brede School op het platteland een heel andere invulling dan in de grote steden. Als je op het platteland wilt werken moet je op de hoogte zijn van dergelijke verschillen. Unaniem wordt geconstateerd dat participatiebevordering toch de kernopdracht blijft van het werk, ook op het platteland. Gemeenten en provincies doen voorsnog onvoldoende om dit te faciliteren, de opbouwwerker moet hiermee op pad. Ook het rijksbeleid ten aanzien van het platteland vertoont een te grote scheiding tussen het fysieke en het sociale. Ook daar moeten opbouwwerkers mee aan de slag.

Statements

Aan het einde van het rond-de-tafelgesprek (het was een rechthoekige tafel) verzoekt Dick de aanwezigen een statement te maken, dat kort en bondig als uitsmijter kan dienen.

Folkert Bouma: "Als je dorpen sterker maakt, hol je de rol van gemeenten uit. Volgens mij moet de gemeente het beleid meer op afstand toetsen en zich niet als een van de partijen opstellen. Door die overmaat aan (verkeerd gerichte) betrokkenheid houden ze zich teveel met details bezig."

Elisabeth Romanillos: "Het platteland is ook een proeftuin voor de participatie en de vorming van een andere, meer democratische cultuur. Het opbouwwerk moet van onderop meedruiven aan de totstandkoming van betere verhoudingen."

Albertje Nienhuis: "Vanuit het vak gezien moeten we iets doen aan de erkenning van welzijnswerk als basisvoorziening. Het aanbod van scholing en consultatie is in de afgelopen decennia erg afgekald. Het gaat hierbij niet alleen om de bevordering van

opbouwwerk, maar over samenlevingsopbouw als geheel."

Henk van Dijken: "Ook met oog op het gebrek aan continuïteit is het goed om van het werk een basisvoorziening te maken. Het werk kan nu in allerlei settingen zomaar ineens afgebroken worden door de komst van een andere wethouder of bezuinigingen. Dat maakt het veel te kwetsbaar, omdat dan resultaten ook onder druk komen te staan."

Marcel van Leeuwen sluit zich bij de vorige spreker aan.

Anne Nipius: "Het is sterk dat het vrijwilligerswerk op allerlei plekken nog goed draait. Maar daar moet je dan wel in investeren, om het ook in de toekomst in stand te houden."

Naar aanleiding van dit gesprek kunnen we een aantal zaken concluderen. Allereerst dat het opbouwwerk ook op het platteland 'springvend' is en dat men daar oog heeft voor de in gang zijnde convergentie van stad en platteland. Verder moeten we constateren dat op dit moment wel heel andere thematieken centraal staan in het opbouwwerk ten plattelande dan in 1993, toen de laatste Plattelandspecial van MO werd gepubliceerd. (MO, nummer 116, september 1993) Toen ging het vooral over werkloosheid en het macro-economische perspectief van de landbouw en de economische ontwikkeling in het algemeen op het platteland. Wel of niet een omvangrijk bedrijventerrein (Megapark) aanleggen in Friesland, de problematiek van agrarische bedrijfsbeëindigers; niet voor niets kreeg dit themanummer de ondertitel 'Dwingende keuzes' mee.

Op dit moment wordt veel van die pijn verzacht door de gunstige economische ontwikkeling van de laatste jaren. En dat zorgt er dan voor dat met name 'Wonen' er uit springt als thema op het platteland. Gelukkig is en blijft het (kern)thema 'Participatie' de hoofdmoot vormen. En of dit thema nu via het openlijke kanaal van de dorpskrantjes zichtbaar wordt, of via het poldermodel (stille diplomatie), zoals een collega suggereerde, in stilzwijgen resultaten zal afwerpen doet niets af aan het democratische belang van dit onderwerp. Onder invloed van de huidige ruimtelijke ontwikkelingen op het platteland zal participatie alleen maar belangrijker worden.

└

VAN ONDEROP EN SAMEN IN Plattelandsvernieuwing in de praktijk

door Dick Meesterberends, LCO-P*

Echten (300 inwoners) in het Zuid West Drentse LEADER-gebied is de succesvolle proefpolder geweest voor de ontwikkeling van de methode "Van Onderop en Samen" door STAMM (Staat voor Mens en Maatschappij), de opvolger van (onder meer) het aloude Opbouw Drenthe. Dit artikel schetst de methode en gaat in op de belevenissen van dorpsbewoners van Echten, die het proces intensief hebben meegemaakt.

Ook komen de ervaringen van de procesbegeleiders aan bod.

LEADER.

Deze Engels klinkende naam staat voor een prachtige Franse volzin: *Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale*. Plattelandsontwikkeling, maar dan wel bottom-up. Een Europees programma, bedoeld om plattelandsinitiatieven te ondersteunen. Het provinciaal bestuur van Drenthe ging in op de Europese uitdaging om voorstellen voor LEADER in te dienen. Met name vanwege de insteek, dat het moet gaan om initiatieven die middels de bottom-up methode vorm moeten krijgen, werd STAMM ingeschakeld om, samen met de bewoners, uitvoering te geven aan de voornemens. Juist STAMM werd ingeschakeld, omdat bij plattelandsontwikkeling de bestaande instituties (boerenorganisaties, de recreatiewereld, etc) goed toegerust zijn om hun partij mee te blazen. De sociale component, de directe beleving en betrokkenheid van de eigen inwoners, die niet altijd georganiseerd zijn, blijft veelal een

ondergeschoven kindje. Te weinig ervaring met juist dit aspect moest in de proefpolder Echten leiden tot een bruikbare methodiek.

De methode samengevat Doelgroep/kader/situatie/schaal

De methode is zeer geschikt om te komen tot projectvoorstellen plattelandsvernieuwing. Het doel van de methode is het op gang brengen en houden van een proces waarbij bewoners in onderlinge samenwer-

king bezig zijn met de ontwikkeling van hun eigen gebied op een wijze die resulteert in nieuwe plannen en initiatieven. Een manier die tegelijk draagvlak voor vernieuwing creëert. Er wordt gestart met een beperkte groep bewoners, de innovatiegroep, die laat zien dat het zin heeft om zelf met initiatieven te komen voor de ontwikkeling van het gebied.

in het Drentse dorp Echten

Resultaten inhoudelijk en procesmatig

Draagvlak voor verandering en vernieuwing. Concrete plannen en initiatieven voor geïntegreerde plattelandsvernieuwing door bewoners en bestuur gedragen en uitgevoerd.

Fasering met instrumenten en technieken

De methode is geschikt om projecten ontwikkelen in gebieden waar nog weinig initiatieven ondernomen zijn of waar nog weinig draagvlak is bij bewoners en bestuur

voor vernieuwing.

Het is een stappenplan van vijf fasen:

1. Oriëntatiefase. Nadruk op het verkennen van het gebied op alle terreinen, het opsporen van sleutelfiguren en de keuze uit projectlocaties.
2. Animatiefase. Doel: de start van de innovatiegroep.
3. Creatieve fase. Ontwikkeling en clustering van de ideeën.
4. Planfase: vertaling van de ideeën in pro

jectvoorstellen en presentatie van de voorstellen.

5. Realisatiefase: realisatie en financiële afronding van de projecten.

Doorlooptijd en inzet

Er is ongeveer een jaar nodig voor de fasen 1 t/m 4. De inzet en ondersteuning van een externe facilitator zijn vooral in het begin erg belangrijk. Voor de realisatie van projectvoorstellen is inhoudelijke expertise op verschillende terreinen nodig. Een positieve opstelling van de lokale overheid is van groot belang.

De ontwikkelingen in Echten in vogelvlucht Nadat in 1996 Zuid-West Drenthe werd aangewezen als LEADER-gebied, komt STAMM, op uitnodiging van de provincie Drenthe met een voorstel voor de bottom-up aanpak: het activeren van burgers, instellingen bedrijven om zelf aan de slag te gaan met de sociaal-economische ontwikkeling van het gebied, waarbij niet alleen bestaande ideeën, maar ook nieuwe ideeën aan bod moeten kunnen komen.

Het proces gaat in 1997 van start, waarbij in de oriëntatiefase de gebiedsverkenning plaatsvindt en gesprekken met leidinggevende figuren uit diverse circuits worden gehouden. Ook beleidsnota's en rapporten worden bestudeerd. STAMM geeft bijzondere aandacht aan het zoeken naar vrouwen-netwerken om daaruit sleutelfiguren of mogelijke deelnemers aan de te creëren innovatiegroep te kunnen rekruteren. De verkenning in het LEADER-gebied leidt uiteindelijk tot de keuze van Echten (en Zuidwolde). Belangrijke criteria waren daarbij:

- voldoende potentiële deelnemers
- voldoende sleutelfiguren
- mogelijke vliegwieleffecten
- redelijke geachte kans van slagen
- positieve houding lokale overheid
- eenduidig beeld van het gebied.

In de animatiefase werden personen geïnterviewd, die deel zouden kunnen

nemen aan de innovatiegroepen. Groepen van rond de 20 deelnemers, mensen die nieuwe bestaansmogelijkheden zoeken. Onmisbaar binnen zo'n groep is een "gids"; een stimulator, die ook de voortgang bewaakt en zorg draagt voor gespreksleiding en verslaglegging.

De creatieve fase start met het benoemen van de sterke kanten van het dorp en vervolgens het formuleren van een toekomstvisie. In Echten leidde dat tot een vloed aan ideeën, variërend van weer een NS-station met stoomtrein in het dorp tot geiten-ecotourisme, van een autovrij Echten tot overnachtingen in plaggenhutten. In totaal werden tientallen ideeën, wensen en voorstellen op tafel gelegd.

Daarna kwam het echte werk: in de planfase maakt de innovatiegroep een selectie aan de hand van twee criteria:

- het verder te ontwikkelen plan moet passen in de gezamenlijke visie op de ontwikkeling van het gebied;
- er moeten deelnemers zijn die tijd en energie willen steken in de uitwerking.

Het is van belang, dat de juiste mensen het idee gaan omvormen tot een plan. Daar waar het plannen betreft die gericht zijn op het eigen toekomstperspectief bestaat die keuze niet. Voor die personen is het formuleren van een helder bedrijfsconcept van groot belang.

De planfase werd afgesloten met een presentatie van de plannen aan het College van B&W en de LEADER-stuurgroep met de bedoeling te enthousiasmeren en mede verantwoordelijk te maken voor het uitvoeren van de projectvoorstellen. In Echten is

dat goed gelukt, al heeft het wat langer geduurd dan de bedoeling was. Gedeputeerde Ali Edelenbosch: "De LEADER-stuurgroep zat op resultaten te wachten, je kunt niet eindeloos in een praatcircuit blijven hangen. Overigens hadden we er wel begrip voor; mensen motiveren kost immers tijd. Met de presentatie van het projectplan "Van Onderop en Samen" in 1998 verdween onze aanvankelijke scepsis als sneeuw voor de zon". Het licht voor een vervolg ging op groen.

Concrete projecten

Na de presentatie kon begonnen worden met de realisatiefase, een weg van vallen en opstaan. De ondersteuning door een gids, een intermediair is van groot belang: hij kan algemene handreikingen bieden voor het te lopen traject en kan verbindingen leggen naar personen en instanties, die voor het slagen van het project van belang kunnen zijn.

Het proces in Echten heeft een keur van projecten opgeleverd. Twee voorbeelden:

Kunst- en natuurroute

Een voor wandelaars en fietsers aantrekkelijke route van ca. 15 kilometer, waarbij onderweg in de openlucht of in ateliers kunstwerken te bezichtigen zijn. Boer Hendrik-Jan Benning, die samen met collega-veehouder Jan Steenberg, pottenbakker Freek Berends en beeldend kunstenaar Willem Schreuder, de route in elkaar zette: "Deze projecten hebben ons landelijk op de kaart gezet. Onze route gaat grif van de hand en bedrijven geven het aan klanten als relatiegeschenk."

't Huus met de Belle

Dit is het paradijsje van Echten: een oude boerderij met bijgebouwen in het centrum van het dorp. Thans een informatiecentrum waar de recreant informatie krijgt over de toeristische mogelijkheden, maar waar ook exposities plaatsvinden en diverse producten uit Echten en omgeving verkocht worden.

Marian van der Lijn van de werkgroep Informatiecentrum: "Het was eigenlijk een sprong in het diepe. Eigenlijk is iedereen er heel naïef mee aan de gang gegaan. Je wilt al heel snel met de invulling van je centrum en de inrichting ervan beginnen, maar daarin wordt je vanzelf afgeremd door de procedures en het overleg dat je moet voeren. En bovendien: ze moeten mij niet vragen een exploitatieopzet op papier te zetten.

Natuurlijk was er de nodige begeleiding van STAMM, maar in het dorp sprak men ons er op aan, en terecht, want het moest immers allemaal van onderop komen".

't Huus heeft inmiddels een juridische paraplu gekregen, de Stichting DE ES, waarin vertegenwoordigers van diverse werkgroepen zitting hebben.

Het heeft al met al 2 jaar geduurd, maar in juli 2000 werd het informatiecentrum in gebruik genomen. In de eerste 3 maanden van z'n bestaan trok 't Huus 6000 bezoekers.

De procesbegeleiders

In een eerder, door Henk Kieft (ETC) en Henk Rozema (LCO) met de STAMM-adviseurs Maria Brinkman (thans niet meer bij STAMM werkzaam) en Hans van Luijk gehouden interview, wordt ingegaan op een aantal aspecten, die voor begeleiders van processen als deze, van belang zijn.

verder gaan werken en zijn contacten met bestaande organisaties gelegd. In Echten heeft dat geleid tot grote creativiteit, vernieuwing, veel inzet en doorzettingsvermogen."

Er is daarbij bewust gezocht naar een inbreng door vrouwen. Hans van Luijk en Maria Brinkman: "Vrouwen zijn onmisbaar: de innovatiekracht op het platteland komt vooral van vrouwen, niet van mannen. Dat blijkt ook uit studies van internationale ontwikkelingsorganisaties. Mannen zijn vooral bezig met de dagelijkse gang van zaken, terwijl vrouwen meer open staan voor vernieuwing en verandering". Als procesbegeleider dien je je goed van je positie bewust te zijn. Hans van Luijk schetst het als volgt: "STAMM positioneert zich midden in de driehoek bestuur – maatschappelijke organisaties – burgers

Uiteindelijk ging het in Echten om meerdere doelen. Van Luijk: "Het ging ten eerste om het realiseren van concrete projectplannen; ten tweede om het dorp toe te rusten om de eigen ontwikkeling ter hand te nemen en ten derde om een mentaliteitsverandering teweeg te brengen. Dat laatste nog even toegelicht: bij dorpsbewoners, boeren en ondernemers was soms het gevoel aanwezig dat ze ontwikkelingen niet konden sturen, er geen grip op konden krijgen. Voor een deel heeft dat te maken met vaak lang bestaande machtsverhoudingen, bijvoorbeeld tussen pachtboeren en grondeigenaren. Onze activiteiten hebben er toe bijgedragen, dat het besef ontstond dat je de ontwikkeling van je dorp wel degelijk kunt beïnvloeden."

Maria Brinkman: "Het ging uiteindelijk om emancipatie van de bevolking, zowel collectief als ook individueel."

Na enige onderlinge discussie komt het begrip empowerment ter tafel, een betere benaming dan toerusting.

In Echten is door STAMM bewust gekozen voor het mobiliseren van individuen uit de dorpsgemeenschap, niet primair voor het betrekken van verenigingen en organisaties. Brinkman: "Je moet soms kiezen om de gevestigde structuren eerst even links te laten liggen en op zoek gaan naar mensen met visie en werklust. Van daaruit zijn we

en heeft 'heen-en-weer-verbindingen' met alle drie de geledingen: de empowerment lijn, waarop STAMM actief is."

Het innemen van die positie leidt er toe, dat je als procesbegeleider nog al wat taken op je neemt, vooral in de beginfase, waarin paden geëffend moeten worden bij de bestaande instituties, waar plannen moesten worden binnengepraat binnen het bestaande beleid en waar soms forse taalbarrières geslecht moesten worden. Voordat je het weet, neem je de bevolking (te)veel uit handen."

Maria Brinkman: "Het blijft een lastige afweging, wanneer draag je het over? Zeker in zo'n beginfase moet je als professional je eigen zelfstandige, bemiddelende rol vervullen. We hebben veel energie gestoken in het toerusten van werkgroep- en stichtingsbestuursleden, dat is intensief en tijdrovend. Het zijn vrijwilligers, die er veel energie insteken en dan ook baat hebben bij snel resultaat. Het kernbegrip van deze procesbegeleiding zou ik willen aanduiden met 2 begrippen:

- gevoel voor verhoudingen
- van leidend naar volgend."

STAMM trekt zich meer en meer terug uit het proces, de adviseurs nemen steeds meer afstand en zijn nu aanspreekbaar voor vragen en knelpunten. Illustratief is het feit,

dat beide STAMM-medewerkers geen vergaderstukken meer ontvangen van het Stichtingsbestuur, als ze vragen hebben bel-len ze.

Hans van Luijk: "Van fundamenteel belang is de onafhankelijke rol van de adviseur, de procesbegeleider. Zo hebben we in een voorkomend geval niet zelf de rol gekozen van conflictbemiddelaar, maar gepleit voor een externe bemiddelaar. Daarmee versterk je je vertrouwenspositie, je kunt met alle actoren in contact blijven".

Brinkman en Van Luijk vatten de "case" Echten samen: het hoofdproces ging om empowerment, het werken naar concrete resultaten was het vehikel.

Een echt kort statement als samenvatting is niet te geven; er hoort nog een aantal begrippen bij: taalverhelderend, makelaar, visievorming, instrumenterend, organiserend, institutionaliserend (vorming werkgroepen en stichting), overdracht (van leidend naar volgend en tijds loslaten), onafhankelijk, verwijzend.

In de afronding van het interview passeert nog een aantal interne randvoorwaarden de revue voor een succesvolle procesbegeleiding vanuit de eigen instelling:

- een onafhankelijke positie als instelling
- heldere, inzichtelijke rollen
- voldoende financiële ruimte, flexibiliteit in tijdsinzet
- bestuurlijk commitment, draagvlak (is ook een externe randvoorwaarde, vanuit andere partijen)
- interne kwaliteitszorg: human capital zorgvuldig ontwikkelen en beheren, werken in duo's, onderlinge coaching
- resultaatgerichtheid
- documentatie, analyse, evaluatie, publicatie.

** De tekst van dit artikel is mede gebaseerd op de publicatie "Echten schoolvoorbeeld", plattelandsvernieuwing in de praktijk.*

Auteur: Chris van der Veen.

Verkrijgbaar bij STAMM, Assen.

Tel. 0592 394400

Prijs: F 17,85 (inclusief verzendkosten)

ISBN-nummer: 90 80438332

Verder is geput uit de tekst van het interview met de STAMM-adviseurs, opgemaakt door Henk Rozema, intern LCO/ETC/STAMM-document.

door Henk Rozema

In deze rubriek willen we, zonder pretentie van volledigheid, een aantal sites noemen welke voor het uitvoerend opbouwwerk op het platteland interessant kunnen zijn. De omschrijvingen zijn beknopt, we bieden hier enkel een opstapje om het zoeken van informatie iets gemakkelijker te maken.

Dorpen

De Friese dorpen presenteren zich op internet via een startpagina www.dorpen.nl

Dorpen in Fryslân worden gestimuleerd de elektronische snelweg op te gaan met steun van de projectorganisatie Op Paad (Fries voor "op weg") Informatie bij www.oppaad.nl

De Noord-Brabantse dorpen promoten zich via www.kleinekernen.nl

In Noord-Holland presenteren zich via de site van het Noord-Hollands Participatie Instituut (NPI): www.npi-nh.nl onder de noemer dorpsraden. Het NPI biedt support en een toolkit aan dorpsraden die actief gebruik willen maken van de mogelijkheden van het internet. Daar is een speciale site voor in ontwikkeling, namelijk www.dorpsraad.nl

Dorpshuizen of multifunctionele centra vervullen een onmisbare rol in kleine dorpsgemeenschappen. De Friese, Groningse, Drentse en Gelderse koepelorganisaties voor dorpshuizen presenteren zich op www.dorpshuizen.nl

Lokaal sociaal beleid

Op de web-site www.lokaalsociaalbeleid.nl wordt aandacht besteed aan de vier plattelandspilots, aan te klikken via de ingang platteland. Je kunt hier o.a. kennis nemen van de eerder in het Tijdschrift voor de Sociale sector gepubliceerde artikelen over de Peel, Olst/Wijhe het Oldambt en Schouwen Duiveland.

Het NIZW presenteert op www.nizw.nl een schat aan informatie rond welzijn, sociaal beleid, je vindt er ook een verbinding naar het thema platteland.

Het combineren van werk- en zorgtaken staat centraal bij het programma "Dagindeling" van SOZAWE, op het web onder www.dagindeling.nl Hier vind je veel beleids- en projecteninformatie.

Het IPP informeert je over de relatie burger-overheid via www.publiek-politiek.nl. Er is veel aandacht voor het onderwerp interactieve beleidsvorming en de rol van nieuwe media voor bewonersparticipatie.

De gezamenlijke presentatie van de landelijke infrastructuur welzijnswerk vindt je op www.kennisnetwerksociaalbeleid.nl

Het LCO is ook zelf present op het web met projectinformatie via www.opbouwwerk.nl

De projecten rond de combinatie landbouw en zorg zijn te vinden op de site van het landelijk Steunpunt Landbouw en Zorg: www.landbouw-zorg.nl/

Onderzoek

Op de site van het Verwey-Jonker Instituut, www.verwey-jonker.nl wordt o.a. aandacht besteed aan het onderzoek "leven en werken in het landelijk gebied", daarin worden onder meer een aantal projecten "dagindeling" onderzocht.

Verder is de site van de Nationale Raad voor het Landbouwkundig Onderzoek (NRLD) aan te bevelen: www.agro.nl/nrlo Deze site wordt opgevolgd door www.agro.nl/innovatienetwerk waarin onderzoek rond de vernieuwing ten plattelande centraal staat.

Wageningen Universiteit presenteert zich via www.wau.nl met tal van links naar onderzoeks- en onderwijsinstellingen. Onderzoek is ook toegankelijk via www.alterra.nl

De Wetenschapswinkel, opgericht om onderzoek voor niet koopkrachtige doelgroepen te verrichten, vind je op www.wur.nl/wewi

Belangengroepen

De georganiseerde land- en tuinbouw vind je bij LTO-Nederland op www.lto.nl

De gezamenlijke plattelandsvrouwenorganisaties kennen een discussieforum over de toekomst van de landbouw en de relatie platteland - stad: www.boer-burger.nl

De jonge boeren en boerinnen, verenigd in het NAJK vind je op www.najk.nl

Samenwerkende Nederlandse landbouwororganisaties besteden aandacht aan landbouw-ontwikkelingsprojecten, te vinden op www.agriterra.org

Algemeen: beleid, forum, projecten en subsidies

Voor informatie over het stimuleringsbeleid ten aanzien van ICT-ontwikkeling en subsidies en mogelijkheden voor verdergaande digitalisering, kijk op www.senter.nl.

Recent gestart is een discussieforum www.innovatienetwerk-platteland.nl met mogelijkheden voor uitwisseling over tal van onderwerpen in subgroepen, waaronder leefbaarheid. Om mee te kunnen discussieren kun je de instructies op de startpagina volgen.

Informatie omtrent projecten in plattelandsgregio's vind je op www.nieuwplatteland.nl Nu is er met name informatie te vinden over projecten van het Servicecentrum Plattelandsvernieuwing Achterhoek (SPA) en de Stichting Vernieuwing Gelderse Vallei. Het streven is deze website uit te bouwen tot een startpagina voor projecten uit alle Nederlandse plattelandsgregio's.

Een nieuw tijdschrift over de inrichting van het landelijk gebied "Landwerk" presenteert zich ook via www.landwerk.nl Naast een overzicht van artikelen, is er een dossier Herstructurering te vinden.

Op www.agriholland.nl vind je een schat aan informatie over landbouw- en platteland: nieuwsrubriek, subsidies, tal van dossiers o.a. toekomst veehouderij, MKZ, biologische landbouw, BSE, landbouwbeleid EU en een vacaturebank.

Het platteland op internet

De site van het Innovatiesteunpunt Wageningen www.isw.agro.nl biedt eveneens veel basisinformatie en is met name gericht op nieuwe initiatieven van ondernemers en initiatiefgroepen op het platteland. Naast de algemene nieuwsrubriek, dossiers en subsidiebronnen, vind je hier dan ook informatie over projecten platteland vernieuwing.

Ook www.dlv.nl biedt veel algemene en projecten informatie.

Informatie van de overheid is te raadplegen via de startpagina www.overheid.nl Deze biedt onder meer toegang tot ministeries, provincies, IPO en gemeenten. De site van het ministerie van LNV biedt toegang tot beleids-, projecten- en subsidie-informatie via www.minlnv.nl. Plattelandsbeleid vind je op de startpagina via de rubriek beleidsthema's, waarlangs je vervolgens op de pagina www.minlnv.nl/thema/groen/ruimte terecht komt met o.a. informatie over het plattelandsonwikkelingsplan en de projec-

ten waardevolle cultuurlandschappen. Subsidies vind je via de rubriek infomarkt onder regelingen bij www.minlnv.nl/laser/. Laser is de dienst van LNV die met de uitvoering van regelingen is belast.

VWS is te vinden via www.minvws.nl Binnenkort zal naar verwachting worden voorzien in de informatieversteviging rond de pilot-projecten in het kader van de welzijnsnota via de IPO en/of VWS-site.

Het adviesorgaan van het rijk voor het platteland is de Raad voor het Landelijk Gebied, te vinden op www.rlg.nl De adviezen van deze raad zijn hier te lezen. Er is onder meer gepubliceerd over de woonfunctie van het landelijk gebied.

Informatie over de plattelandprojecten in het kader van het BestuursAccoord Nieuwe Stijl vind je via www.bansplatteland.net De 13 proefgebieden, elk met een gebiedseigen aanpak, komen aan bod en daarnaast biedt dit veel beleidsinformatie, een agenda en nieuwsrubriek.

De Vereniging Heidemaatschappij presenteert zich op www.knhm.nl met o.a. informatie over de wedstrijd "Kern met Pit", waar initiatieven van bewoners in kleine dorpen op kunnen intekenen en een prijs in de wacht kunnen slepen.

Internationaal
Een belangrijke kennisbron is www.rural-europe.aeidl.be Het is de site van het Europese plattelandsonwikkelingsprogramma LEADER, met informatie over Europees plattelandbeleid en tal van projecten in de lidstaten. De Nederlandse LEADER-projecten zijn ook rechtstreeks te vinden via www.leader2.nl Het programma LEADER+ is net gestart, naar verwachting zal binnenkort www.leader+.nl operationeel zijn.

De site van de Belgisch-Vlaamse zusterorganisatie van het LCO is www.viboso.be Daar vind je informatie over VIBOSO, maar ook links naar regionale en lokale opbouwinstellingen en projectinformatie.

□

De boekenplank

Publicaties platteland

door Henk Rozema

In deze rubriek introduceren we in het kort enkele titels van publicaties welke voor 'het werk in uitvoering' op het platteland interessant zijn.

Het Verwey-Jonker Instituut (VJI) publiceerde in 1999 een literatuuronderzoek "Leefbaarheid op het platteland, sociale en culturele ontwikkelingen", deze studie biedt een goed overall inzicht in vraagstukken op het platteland.

Dat geldt ook voor "Leefbaarheid in landelijke gebieden, een kwestie van aandacht", een uitgave van de VNG.

Bij het VJI verscheen ook de rapportage "Het Groene Hart leefbaar, evaluatie van twee methodieken voor een actieve aanpak van onderop". In vijf pilots leefbaarheid werden twee procesmatige aanpakken gehanteerd en getoetst.

Bij NOV verscheen "Buitengewoon Leefbaar" een werkmop voor bewonersgroepen om een analyse en oplossingsrichtingen te zoeken voor knelpunten en kansen in de lokale leefbaarheid, deze aanpak is onder meer toegepast bij pilots in het Groene Hart.

De Wetenschapswinkel Wageningen onderzocht de planvormingmethode op dorpsniveau "Paled", de aanpak welke de

Overijsselse Vereniging van Kleine Kernen hanteert. Het rapport draagt de titel "Paledmethode geeft kleine kernen meer kleur!". De "Leefbaarheidseffectrapportage" is een andere relevante publicatie van de Wetenschapswinkel.

VHS-Bergen publiceerde "Noord-Hollanders over hun platteland, planvorming in samenspraak; handreikingen voor begeleiders van gebiedsgerichte planvormingprocessen".

NRLO besteedde aandacht aan: "Platteland vernieuwing en cultuur, interactieve planontwikkeling in de Beemster".

Aansluitend op enkele voorgaande titels, biedt ook: het "Handboek Dorp en gemeen-

te, samen werken aan de toekomst", houvast voor het vormgeven van een bottom-up proces. In concreto bij het opstellen van een dorpsvisie wordt speciale aandacht geschonken aan de relatie dorp - gemeente. Het is een uitgave van de Friese en de Groningse organisaties van kleine dorpen.

IMCO presenteert in "Het hek van de dam, vitaal sociaal platteland Noord-Holland" een aantal actuele en vernieuwende initiatieven van plattelandsbewoners in deze provincie en besteedt in deze bundel ook aandacht aan de inzet van opbouwwerk op dorpsniveau.

PON publiceerde over Brabantse initiatieven van bewoners in: "Zorg om het dorp, een waaier van leefbaarheidsinitiatieven" en heeft ook een "informatiegids voor dorpsraden" uitgebracht.

De provinciale dorpen organisaties beschikken eveneens over uitgaven die als "handboek" voor lokale dorpsbelangenverenigingen dienen.

De betekenis van het welzijnswerk op het platteland is helaas beperkt onderwerp van onderzoek. Het NIZW heeft twee relevante publicaties uitgebracht: "Op de schaal van Grave, lokaal welzijnsbeleid en sociaal-cultureel werk op het platteland van Brabant" en "Welzijn op eigen wijze. Tytsjerksteradiel".

Bij uitgeverij Regio-project verscheen de zes afleveringen tellende box "Dorpslandschappen", waarin ruim aandacht wordt besteed aan de inzet van dorpsorganisaties in de noordelijke provincies bij het ontwikkelen en inrichten van de eigen omgeving, zowel binnen als buiten het dorp.

Geert Mak schreef de best-seller "Hoe God verdween uit Jorwerd". De sociaal-economische veranderingen op het platteland en het effect daarvan op het leven van dorpsbewoners krijgt op indrukwekkende wijze gestalte in de beschrijving van het Friese dorp Jorwerd.

De Universiteit van Amsterdam publiceerde "Sociale cohesie en dorpsverenigingen op het Drentse platteland", een onderzoek in de dorpen in de gemeente Aa en Hunze.

De Groningse Universiteit besteedde ook aandacht aan kleine dorpen: "Voorzieningen in kleine dorpen, een onderzoek naar het belang van voorzieningen en de gevolgen

van verdwijning daarvan in drie kleine dorpen in de provincie Groningen". Het dorps-huis komt als belangrijkste voorziening uit de bus.

Vrouwen spelen een belangrijke rol bij de veranderingen op het platteland. Daar besteedde de Wetenschapswinkel Wageningen ook aandacht aan: "Vrouwen en vernieuwing van landbouw en platteland, de kloof tussen praktijk en beleid in Nederland en andere Europese landen".

"Leefbaarheid op de agenda" is de hoofdtitel van het rapport van dezelfde Wetenschapswinkel, dat in opdracht van de Landelijke Vereniging voor Kleine Kernen, actuele thema's rond leefbaarheid inventariseert en een agenda voor de toekomst presenteert.

Wageningen Universiteit (leerstoeelgroep rurale sociologie) gaf eind 2000 de onderzoekspublieatie uit: "Initiatiefgroepen op het platteland: naar het creëren van koppelingen tussen praktijk en beleid, een onderzoek naar de rol en ondersteuningsbehoeften van initiatiefgroepen die bijdragen aan de sociale en economische vitaliteit van het landelijk gebied". Aan te bevelen voor iedereen die zich actief bezig houdt met het ondersteunen van groepen op het platteland. Een eerdere publicatie is: "Over de kwaliteit van plattelandsontwikkeling, opstellen over doeleinden, sociaal-economische impact en mechanismen". Vervolgens is ook: "De atlas van het vernieuwende platteland" een aanrader, ze geeft een beeld van tal van projecten onder de noemer plattelandsvernieuwing.

Projecteninformatie is ook te vinden in de reeks 'vierkantjes' van Stirt/Fonds DuurSaam.

ETC en ERM brachten in 1998 uit: "Nieuwsgierig naar vernieuwing, tussentijdse evaluatie beleidsthema plattelandsvernieuwing".

In "De krachten gebundeld, bestuurlijke samenwerking in het landelijk gebied" wordt verslag gedaan van de project-aanpak en -resultaten in 13 pilots in het kader van het BestuursAccoord Nieuwe Stijl (BANS) platteland.

DLO_LEI publiceerde vijf jaar geleden al "Bestuurlijke problemen in vogelvlucht, de problematiek van bestuurders in het landelijk gebied", waarin met name de worsteling

om landelijk beleid op lokaal niveau tot uitvoering te (laten) brengen, centraal staat. Nog steeds relevant omdat thema's als wantrouwen jegens de overheid en voorwaarden voor processen van onder op ook in beeld komen.

Gebiedsgericht beleid krijgt hand over hand meer aandacht "Vernieuwing van het landelijk gebied, een verkenning van strategieën voor een gebiedsgerichte aanpak", een Vuga-uitgave, gaat onder meer over sturingsconcepten.

In 1998 gaf de VNG het "Werkboek gemeenten en gebieden, gebiedsgerichte aanpak voor gemeenten in het landelijk gebied, uit. Het bevat praktijkvoorbeelden en tips/aanbevelingen voor het werken op regionale schaal.

Bij het Expertisecentrum LNV verscheen recent "Van brood op de plank tot Japanse tuin, over wonen, werken en recreëren in het landelijk gebied", een weergave van een zoektocht naar sociaal-culturele thema's op het platteland. Het opstellen van dit rapport kan gezien worden als voeding aan het LNV vanwege de te vervullen rol als coördinerend Ministerie voor het landelijk gebied.

Binnenkort wordt de publicatie van het evaluatie-onderzoek rond het LEADER2-programma verwacht.

Een klein stapje over de grens: bij uitgeverij "Dje Keure" verscheen "De stille metamorfose van het Vlaamse platteland", Interessant voor de Nederlandse context, maar mogelijk ook zinvol voor gezamenlijke leefbaarheidsinitiatieven in de Nederlands-Vlaamse grensstreek.

Hebt u interesse voor een of meer van de bovengenoemde publicaties, maar bovengenoemde gegevens blijken niet voldoende om de uitgave te pakken te krijgen, dan kunt u voor aanvullende gegevens bellen met LCO-Zwolle, tel. 038 - 4 23 21 12.

□

De weefmethode

Herzien

In december 1995 startte het onderzoeksproject "Naar een theorie en methode voor de praktijk van leefbaarheid". Het project is er op gericht te onderzoeken onder welke voorwaarden een praktisch bruikbare leefbaarheidsmethode ontwikkeld kan worden. Deze is bestemd voor begeleid(st)ers van projecten waarvoor mensen de leefbaarheid van de situatie waarin ze verkeren willen verbeteren. De Friese gemeente Achtkarspelen was binnen het onderzoek de eerste proeflocatie.

Het leefbaarheidsbegrip dat binnen het onderzoek wordt gebruikt, is geënt op de omschrijving in een woordenboek dat een situatie leefbaar is als deze geschikt is om erin en ermee te leven. Dit wil zeggen dat zo'n situatie beantwoordt aan de levensvoorwaarden die voor mensen gelden. Het gaat daarbij om het bevredigen van de vitale (im)materiele behoeften en het waarmaken van de basale rechten en plichten van degenen die in die situaties verkeren. De methode werd in eerste instantie ontworpen voor het verbeteren van de leefbaarheid van bewoners van leefgebieden als dorpen, stadswijken of gemeenten.

Daarom wordt binnen de (de WEEFMETHODE) rekening gehouden met de binnen het gangbare onderzoek gehanteerde leefbaarheidsaspecten als: voorzieningen, inkomen en bestaanszekerheid, wonen en woonomgeving. Eveneens wordt gekeken naar de 'ecologische dimensie' van leefbaarheid. Het laatste houdt in dat er behalve voor die van menselijke bewoners- ook aandacht wordt gevraagd voor de levensvoorwaarden voor de dieren en de planten.

Al werkende ontstond echter het inzicht dat het begrip leefbaarheid niet alleen toepasbaar is op het terrein van de samenlevingsopbouw, maar ook op activiteiten op het terrein van het cultureel werk, educatie en hulpverlening. De methode kan ook worden toegepast binnen belangenbehartigende organisaties als bijvoorbeeld de uitkeringsgerechtigden beweging en de ouderenorganisaties. Ook in die gevallen gaat het immers altijd om het verbeteren van de levensvoorwaarden van de betrokkenen. Wat het sociale aspect van leefbaarheid betreft, gaat het in de methode (voorzover deze binnen processen van samenlevingsopbouw wordt toegepast) om het voorkomen van uitsluitingsmechanismen als armoede, werkloosheid en dropping out. Bovendien wordt aan de gebruikers – ook buiten het terrein van de samenlevingsopbouw – de gelegenheid geboden om voorzover dit relevant is – historische, culturele, geografische, educatieve, politieke en esthetische aspecten bij hun leefbaarheidsactiviteiten te betrekken.

Herzien

In deze herziene en aangevulde editie zijn alle onderdelen gewijzigd. Er is een nieuw

hoofdstuk toegevoegd dat de eindverslagen van leefbaarheidsprojecten bevat. Het hoofdstuk over praktijktheorie is geheel herschreven.

De auteur, Johannes Spyksma, heeft onder auspiciën van de stichting Frija een provinciaal project in Friesland uitgevoerd, vooral bedoeld om de inhoudelijke samenwerking tussen verschillende provinciale instellingen te bevorderen. Uiteraard met gebruikmaking van de Weefmethode. Binnenkort wordt deze ook toegepast in de gemeente Franekeradeel in Friesland, waarbij alle dorpskernen betrokken zullen zijn. De Friese steunfunctie Partoer maakt men ook gebruik van de methode. Op dorpsniveau wordt de methode toegepast in Sumar, de woonplaats van de auteur.

*Bel voor nadere inhoudelijke informatie met Henk Rozema,
LCO-P. Telefoon: 038-4232 112.*

De klapper "Een weg naar leefbaarheid" is verkrijgbaar bij LCO-Zwolle.

Prijs: f 42,50 ex porto.

Bestellen bij LCO-Zwolle,

telefoon 038-4232112.

Email: lco@lcoz.demon.nl.

Degenen die al eerder een exemplaar van de klapper hebben aangeschaft, kunnen hun klapper actualiseren door het vernieuwde materiaal tegen kostprijs, f 20,- ex porto, aan te schaffen.

LEADER +, nieuwe plattelandsprojecten gaan van start

Versterking en verknoping netwerken platteland

door Henk Rozema

In Nederland gaan binnenkort een 25-tal regionale projecten in het kader van het Europese plattelandsontwikkelingsprogramma LEADER+ van start. Netwerkvorming tussen betrokkenen bij plattelandsprojecten krijgt nieuwe impulsen. In het kort presenteren we hier de kernpunten.

LEADER staat voor 'Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rural. Het plusje houdt in dat dit de derde programmaperiode betreft met een looptijd tot 2006. De Europese commissie stelt over de hele programmaperiode f 172 miljoen voor Nederland beschikbaar. Met de vereiste cofinanciering betekent dit een forse investeringsimpuls voor de betreffende regio's. Het programma is bedoeld om de ontwikkeling van plattelandsgebieden te stimuleren, daarbij zijn de volgende kenmerken essentieel:

- uitgaan van de eigen ontwikkelingspotenties van het gebied
- bottom-up aanpak
- specifieke aandacht voor de positie van jongeren en vrouwen op het platteland
- vernieuwend
- gericht op duurzaamheid
- samenwerking tussen Europese regio's
- overdraagbaarheid van aanpak en resultaten, zowel nationaal als internationaal.

De regionale projecten worden uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van de Lokale Actie Groepen. Deze projectstuurgroep kent een vertegenwoordiging van overheden, maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven. Het aantal zetels dat door overheden mag worden ingenomen is kleiner dan 50%. Van het begin af aan heeft LEADER beoogd

evenwichtig inhoud te geven aan sociaal-economische ontwikkeling van plattelandsregio's. Dat maakt het programma aantrekkelijk als kader voor initiatieven vanuit bewoners- en belangengroepen.

Er is inmiddels in Nederland al veel ervaring met gebiedsgericht werken opgedaan. Daaruit blijkt dat lokale initiatiefgroepen vaak voldoende facilitering ontberen. Verder lopen initiatieven welke echt vernieuwend zijn, vaak vast in de overheidsbureaucratie, ondanks het feit dat bestuurlijke vernieuwing de laatste jaren hoog op de agenda staat. Elders in dit nummer leest u meer over deze thema's (onderzoek onder initiatiefgroepen "het creëren van koppelingen" en BANS-platteland).

Ten opzichte van de vorige programmaperioden valt op dat de voorwaarden voor informatie-, kennis- en ervaringsoverdracht sterk zijn verbeterd. Voorheen kenden de LEADER-gebieden in Nederland enkel een interne, onderlinge uitwisseling. Een basiskenmerk van LEADER is dat de projecten onderling met elkaar verbonden zijn, via een Nederlands en internationaal netwerk. De verbinding met andere betrokkenen bij gebiedsgerichte aanpak in Nederland was echter tot nu toe formeel evenmin aanwezig. Daarbij kan gedacht worden aan de projecten Waardevolle Cultuurlandschappen (WCL), Ruimtelijke Ordening-Milieu-projecten (ROM), projecten in het kader van de herstructurering varkenshouderij, plattelandspilots in het kader van BANS e.d. Het Ministerie van LNV erkende de noodzaak om netwerkvorming tussen alle betrokkenen bij gebiedsgerichte projecten te stimuleren. Dit zal zijn beslag krijgen door een LEADER+ Netwerk Nederland te koppelen aan een Nationaal Netwerk voor Plattelandsontwikkeling. Het huidige Coördinatiepunt Plattelandsvernieuwing zal ook in deze structuur opgaan. Om een en ander actief vorm en inhoud te geven worden er faciliteiten beschikbaar gesteld om een "activeringscel" te kunnen vormen.

Het netwerk beoogt:

- ervaringsuitwisseling
- informatie-uitwisseling
- verspreiding van ervaringen en informatie
- lering trekken uit ervaringen en informatie (proces- en projectevaluaties)
- totstandbrengen van samenwerkingsverbanden
- knelpunten signaleren, analyseren en doorgeleiden.

Het netwerk omvat vele uiteenlopende doelgroepen, van bestuurders, ambtenaren en projectleiders tot lokale initiatiefgroepen.

Samenwerking, verbindingen leggen met andere bestaande instituties is het credo. Het gaat dan om uiteenlopende verbanden: van kennisorganisaties, overheden, maatschappelijke organisaties tot boeren/burgers/bedrijven.

Andere kenmerken zijn:

- Flexibel, door waar mogelijk een beroep te doen op expertise van anderen.
- Maatwerk, door bewust het meest geschikte schaalniveau voor activiteiten te kiezen (regionaal, landsdelig, nationaal).
- Vraaggestuurd, door de behoeften uit de praktijk centraal te stellen.

Al met al biedt dit gunstige vooruitzichten voor al degenen die zich inspannen voor een economisch, sociaal, duurzaam en vitaal platteland. Naar verwachting is over een maand duidelijk op welke wijze in de activeringscel ten behoeve van de netwerkfuncties wordt voorzien. De openbare inschrijving daarvoor is inmiddels afgerond. Zodra de contracten tussen de opdrachtgevers en de opdrachtnemers zijn getekend, zullen we u, in een volgend nummer, verder informeren over de aanpak vanuit de activeringscel.

□

Beleid voeren voor het platteland

door Michiel Herweijer, hoogleraar bestuurskunde aan de Rijksuniversiteit Groningen

1. Plaatsbepaling

Dit essay bevat de reflecties van een praktisch bestuurskundige die inmiddels al weer zeven jaar in het zogeheten buitengebied woont. Het is dus geen verslag van een systematisch uitgevoerd evaluatieonderzoek of de vruchten van een naar compleetheid strevende literatuurstudie. Ik werk mijn persoonlijke visie uit en ik vertrek dan ook vanuit een eigen definitie van het platteland.

Ik versta onder het platteland 'het buitengebied in ruime zin'. Concreet betekent dit dat ik tot het platteland reken het buitengebied, dat wil zeggen de landbouw, de natuur, de secundaire wegen, het water buiten de bebouwde kom, de verspreide bebouwing in dat buitengebied, zoals de meeste boerderijen, en veel recreatiewoningen, en de buitendorpen tot maximaal 3.000 inwoners. Tegenover dit platteland staat het verstedelijkte gebied. Daar treffen wij de hoofddorpen (vanaf 3.000 inwoners), de forenzenplaatsen en de steden aan. Tot het verstedelijkte gebied reken ik gemakshalve ook de havens, de vierbaanswegen, de spoorlijnen, de industrieterreinen, de afvalverbrandingsinstallaties, enzovoort.

Wanneer we de kaart van Nederland vanuit deze tweedeling (platteland versus verstedelijk gebied) verdelen, is thans meer dan 50% van deze fysieke ruimte aan te duiden als platteland. De bevolking van het platteland is echter zeer beperkt: niet meer dan 10%. De bijdrage van het platteland (landbouw, recreatie, woonfunctie, een deel van het midden- en kleinbedrijf) aan de economie laat zich bijzonder lastig bepalen, maar bedraagt – gelet op de relatief zeer geringe uitkeringafhankelijkheid op het platteland – ongetwijfeld meer dan 10%.

(Noot: De definitie van Herweijer wijkt af van die van het CBS, volgens de gangbare CBS-definitie behoort 70% van de gronden in Nederland tot de rurale gebieden. Hier wonen 6 miljoen Nederlanders.)

Na deze persoonlijke plaatsbepaling en definitie zet ik in dit essay vier stappen. Als

eerste ga ik in op de grote veranderingen die zich voltrekken op het Nederlands platteland (paragraaf 2), vervolgens wijd ik uit over bestuurlijke vernieuwing (paragraaf 3), dan sta ik stil bij de bestuurlijke verhoudingen en in het bijzonder de bijdrage van dorpsverenigingen en provincies (paragraaf 4).

Ik eindig met een epiloog (paragraaf 5) waarin ik pleit voor een terughoudend ruimtelijk beleid en een evenwichtig landbouwbeleid met het oog op de lange termijn. Beide zaken zijn mijns inziens van onschatbare betekenis voor de ontwikkeling van een vitaal platteland. En voeg ik er aan toe: ook een beleid dat kan worden gehandhaafd en niet bij voortdurende afhanke-lijkheid is van project-subsidies en ad hoc-initiatieven.

2. De grondige verbouwing van het platteland

De technologie, de welvaart en de bevolkingsdruk hebben zich de afgelopen tien jaar zeer voorspoedig kunnen ontwikkelen. In het verstedelijkte deel van Nederland heeft de gebouwde omgeving de nodige verandering ondergaan, hoewel veel monumenten en andere oude gebouwen behouden bleven.

Vergeleken met de stedelijke hectiek ver-schaft het platteland de recreatieve wandelaar soms een impressie van weldadige rust. Het lijkt alsof er in het betreffende beekdal al eeuwenlang geen enkele ingrijpende verandering heeft plaatsgevonden. Zeker in gebieden die recent in het kader van de Ecologische Hoofdstructuur grondig op de schop zijn gegaan en als pure natuur werden heringericht, lijkt het soms alsof de tijd heeft stil gestaan. Maar schijn bedriegt: nog nooit hebben zich in tien jaar tijd zoveel ruimtelijke veranderingen voorgedaan als juist de afgelopen tien jaar op het Nederlandse platteland. Waar in de grootste steden, mede door gezinsverdunding en de sloop van flats, de bevolkingsdichtheid jaar na jaar aan het afnemen is, neemt de bevolkingsdichtheid op het platteland alleen maar toe. Op het punt van bevolkingsdich-

heid wordt Nederland dan ook uniformier.

'Nog nooit hebben zich in tien jaar tijd zoveel ruimtelijke veranderingen voorgedaan als juist de afgelopen tien jaar op het Nederlandse platteland.'

Het ruimtelijke veranderingstempo op het platteland overtreft de snelheid van de verandering in de stedelijke omgeving. Op het platteland gaan ruimtelijke veranderingen veelal gemakkelijker. Het verbreden van een ringweg rond een grote stad kost veel meer moeite dan de aanleg van een nieuw tracé dwars door het platteland. Het onteigenen van agrariërs verloopt veel eenvoudiger dan het saneren van een vervuild, voor woningbouw bijzonder geschikt, grootstedelijk haverterrein. Het aantrekkelijke en tegelijk ook het kwetsbare van het platteland is dat daar, in de wei, onmiddellijk en goedkoop kan worden gebouwd. Deze lage kosten stimuleren de verplaatsing van de noodzakelijke stedelijke verandering (de Vinexwijk of de zichtlocatie) naar het nog onbebouwde platteland.

Het areaal dat in Nederland nog als platteland kan worden aangeduid, is de afgelopen tien jaar dan ook fors verkleind door processen van urbanisatie. De aantasting van de open ruimte is verder versterkt door de vele laagbouw, de gezinsverdunding, de

verkleining van het aandeel van de compact bouwende huursector, de hogere kwaliteits-eisen die mensen aan woningen zijn gaan stellen en de groeiende mobiliteit.

De stagnatie van de landbouw

Het overgrote deel van ons platteland is nog in het beheer van de landbouw. Nog steeds behoort Nederland tot de grotere exporterende landbouwstaten. Maar het perspectief waaronder de landbouw vandaag de dag beoefend wordt, is wel gekanteld. Voor de meeste agrariërs is de inkomensgroei er al jaren uit. De vooruitzichten zijn somber, mede gelet op de stijgende grondprijzen. Boeren wordt duur. Wie niet met eigen familiekapitaal kan beginnen, haakt noodgedwongen af. Veel oudere boeren hebben geen bedrijfsopvolger. Nu vaststaat dat de boerderij in veel gevallen niet langer in de familie zal blijven, wordt gewacht op een gunstig moment om het land, de beesten, de opstallen, de machines en de inmiddels verworven quota's – vaak gesplitst – aan de hoogste bieder(s) van de hand te doen. Diverse jonge boeren die over kapitaal, durf en gezinsverantwoordelijkheid beschikken, emigreren naar dunbevolkte staten (zoals Canada en Denemarken), waar nog wel ruimte wordt geboden aan het initiatief en het vakmanschap van de Nederlandse boer.

De jonge boeren die in Nederland blijven en investeren in de noodzakelijke vernieuwing, betalen vaak een bijzonder hoge prijs voor hun streven naar het behoud van economische zelfstandigheid als kleine ondernemer. De vermogenspositie van het bedrijf verslechtert. De overheid beantwoordt de aanvraag voor de uitbreidingsvergunning over het algemeen met een extra kritische beoordeling van de emissies van het bedrijf naar het omringende milieu.

Elk jaar houden een paar duizend boeren ermee op. Hun land wordt voor een deel gekocht door collega's. Een deel van de vrijkomende boerderijen wordt zonder land aangeboden voor andere gebruiksfuncties dan de landbouw. De stagnatie in de landbouw heeft uiteraard gevolgen voor de landbouwgebonden bedrijven op het platteland. Daar neemt de omzet en de werkgelegenheid af, te denken valt aan landbouwmechanisatiebedrijven, loonbedrijven en voederbedrijven.

De economische stagnatie van de landbouw heeft ook gevolgen voor het zelfbeeld van de agrarische ondernemer. De adviseurs van LTO, de consulents van LNV, de boekhouders van het administratiebureau, de makelaars in quota's en landbouw-

grond en de juridische adviseurs komen voor het eerst het erf oprijden in grotere en nieuwere auto's dan de gemiddelde agrarische ondernemer zich als zelfstandig ondernemer kan veroorloven.

De opkomst van de woonfunctie

Een belangrijk kenmerk van het Nederlandse platteland is dat daar overwegend oudere (vaak vooroorlogse) koopwoningen staan. Sinds de jaren zestig mag nieuwbouw (meestal groepsgewijs) plaatsvinden in afzonderlijke bestemmingsplannen. Het zijn de steden, de hoofddorpen en de forenzenplaatsen die vooral de huurwoningen herbergen. In de buitendorpen beperkt de huursector zich vaak tot een enkele straat met revolutiebouw (rijtjeswoningen) uit de jaren zestig en zeventig.

De laatste tien jaar is er in Nederland, afgezet tegen de stijgende behoefte, relatief weinig gebouwd. Terwijl de nieuwbouw in de huursector sterk werd beperkt, trok de nieuwbouw van koopwoningen aan. Maar het aanbod van bouwkvelds was beperkt. In deze periode was de rente laag en de vraag naar woonruimte dus groot. De woningprijzen zijn dan ook geëxplodeerd. De prijsexplosie begon in de steden, daarna deed deze prijsstijging zich voor in de forenzenplaatsen, nog later in de hoofddorpen en tenslotte zelfs in de meest veraf gelegen buitendorpen.

Tegen deze achtergrond werd het steeds aantrekkelijker voor meer vermogende stedelingen, maar ook voor plattelanders, om te investeren in de bestaande bebouwing op het platteland. Het platteland is bezaaid met aan de landbouw onttrokken boerderijen en winkelpanden die door de schaalvergroting niet meer in gebruik zijn, leegstaande lagere scholen, afgedankte kerkgebouwen, door herindeling overbodig geworden gemeentehuizen, en vele, tot onbewoonbaar krot verklaarde, soms tot een grotere woning samen te voegen, loonwerkershuisjes. Op het platteland mag meestal slechts mondjesmaat nieuwbouw worden gepleegd. Wil men een kavel bemachtigen, dan moet men goed zijn ingevoerd in de lokale politiek. Nieuwbouw is in het buitengebied vaak alleen mogelijk wanneer de nieuwe woning aan de gemeente wordt gepresenteerd als een agrarische bedrijfswooning.

Tegen deze achtergrond werd het voor kapitaalcrachtige stedelingen steeds aantrekkelijker om bestaande, vaak zwaar verwaarloosde panden

aan te kopen en op eigen initiatief te renoveren. De zittende eigenaar-bewoners konden de hypothecaire overwaarde van hun reeds verworven eigendom gebruiken voor de financiering van achterstallig onderhoud.

Inmiddels is de voorraad leegstaande winkelpanden, boerderijen en slooprijpe loonwerkershuisjes verdwenen. Leegstand is tegenwoordig een verschijnsel voor de huursector in het verstedelijkte gebied, want overal zijn op het Nederlandse platteland de historische panden en boerderijen gerestaureerd, gerenoveerd en aan de eisen van de tijd aangepast.

Fitte vutters, tweeverdieners en rustzoekers verlieten de stad en nestelden zich op het platteland. Ook zijn de kleine dorpen op het platteland de laatste tien jaar relatief sterk in trek gekomen bij ouders met opgroeiende kinderen. Veel jonge ouders, afkomstig uit het stedelijk gebied van Nederland, koesteren daarbij een romantisch beeld van een platteland waarin kinderen veilig buiten kunnen spelen, zonder angst door auto's te worden aangereden, waarbij er bovendien sprake zou zijn van sociale controle vanuit het dorp (tegenwoordig meestal positief aangeduid als sociale cohesie). Opmerkelijk is dat deze nieuwe plattelanders zich tegenwoordig ook actief opstellen in het plaatselijke verenigingsleven.

De 'gentrification' van de bestaande woningvoorraad op het platteland kent overigens niet alleen winnaars. Een belangrijk deel van de autochtone plattelandsbouvolking (en hun nakomelingen) verliest de slag op de markt van koopwoningen en wordt economisch gedwongen om een heenkomen te zoeken in de huurwijken van de hoofddorpen en de forenzenplaatsen.

'Dat alle dorpelingen elkaar groeten is gebleven, maar de vorm is veranderd. Nadat toetereen het elkaar aanroepen eventjes had afge-lost, zwaait men nu veelal van achter de voorruit naar elkaar.'

Ook de boeren merken dat de nieuw instromende dorpsbewoners relatief hoge eisen stellen aan de ruimtelijke kwaliteit van hun woonomgeving. Ze worden door deze nieuwe dorpingen niet aangesproken op hun productiefunctie, maar op de kwaliteit van hun landschapsbeheer. Zo kan het gebeuren dat wanneer de boer op aandring van de milieuconsulent een emissie-arme stal heeft uitgezocht, de nieuw ingestroomde dorpsbewoners bezwaar maken tegen de aantasting van het landschap en hun uitzicht.

De auto als eerste levensbehoefte in de meeste buitendorpen met minder dan 3.000 inwoners zijn anno 2001 de permanente winkels verdwenen. Zelfs de rijdende winkels (zoals de SRV-wagen) doen de meeste buitendorpen niet meer aan. Ook in de hoofddorpen met meer dan 3.000 inwoners is het traditionele winkelbestand fors opgeschoond. In het hoofddorp ligt tegenover de Konmar of de SuperDeBoer een groot parkeerterrein. De vrieskist thuis maakt het mogelijk om als plattelandster de week door te komen. Wie geen auto bezit, merkt steeds nadrukkelijker dat het leven op het platteland niet langer doenlijk is. Mensen zonder auto's zien zich in toenemende mate gedwongen het platteland te verlaten. Tot deze 'autolozers' die het platteland noodgedwongen verlaten, kunnen wij rekenen: ouderen met een rijvaardigheidshandicap, bewust autolozers, scholieren en studenten zonder rijbewijs of zonder geld voor een eigen auto, en alleenstaande ouders die zich van de alimentatie geen eigen auto meer kunnen veroorloven. In de buitendorpen moet voor de vervulling van vrijwel alle dagelijkse levensbehoeften een beroep worden gedaan op de auto, dus niet alleen voor de boodschappen, maar ook voor de sportbeoefening, het schoolbezoek, het werk, de kerkgang, enzovoort. Veel dorpen zijn dus woondorpen geworden, zonder winkels, zonder werkgelegenheid, zonder school. Dat alle dorpingen elkaar groeten is gebleven, maar de vorm is veranderd. Nadat toetersen het elkaar aanroepen eventjes had afgelost, zwaait men nu veelal van achter de voorruit naar elkaar.

De opmars van de natuur
Tegenover natuur en milieu staan we ambivalent. Ze lijken zowel in als uit de gratie. Aan de ene kant hindert het milieu de bedrijvige, mobiele burger en overheid, aan de andere kant heeft Natuurmonumenten inmiddels meer leden dan alle politieke partijen tezamen. De natuur is voor de burger

tegelijktijd een uniek object van recreatie als van nostalgie. Het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij speelt in op de behoefte aan natuur en ontwikkelt sinds het begin van de jaren negentig de Ecologische Hoofdstructuur (EHS).

Op het eerste gezicht lijkt iedereen op het platteland baat te hebben bij de EHS. De ambtenaren en uitvoerders die vroeger bezig waren met ruilverkaveling mogen nu hun talenten tonen met landinrichting en natuurontwikkeling. Boeren die willen stoppen, maar geen uitzicht hebben op een aanstormende nieuwbouwwijk, kunnen nu dankzij de EHS soms toch hun land verkopen aan Staatsbosbeheer of een andere natuurbeherende organisatie. Waar bestaand cultuurlandschap door de aanleg van rijkswegen of industrieterrein wordt aangetast, biedt de EHS soms de mogelijkheid om door de aankoop van marginale stukken grond en ontwikkeling van enige natuur het evenwicht te herstellen. Bovendien, de EHS-projecten vallen zeer in de smaak bij de Europese subsidieverstrekters te Brussel.

Ondanks al deze voordelen kent de beleidsmatige natuurontwikkeling toch ook nadelen. De groei van de natuur berust over het algemeen op een betrekkelijk willekeurige samenloop van omstandigheden. Zo verkrijgt de overblijvende landbouwgrond een hogere marktwaarde en zal deze dus beter moeten renderen. Zo neemt vanzelf de druk toe om de resterende landbouwgronden efficiënter te exploiteren en bedrijfsstorende onevenheden in de gebieden van de resterende Agrarische Hoofdstructuur te verwijderen. De cesuur tussen EHS-gebied en landbouwgebied wordt zo steeds markanter.

Bij stedelijke behoeften zoals de aanleg van wegen en het bouwen van wijken domineert de collectieve 'planologie' over het particuliere eigendom. Onteigening en voorkeursrechten van gemeenten zijn in deze een uiting van het primaat van de politiek. Bij de ontwikkeling van natuur ligt dat anders. Natuur wordt alleen ontwikkeld wanneer de particulier daar – bijvoorbeeld dankzij een aantrekkelijk bod – mee in kan stemmen. De bestemmingsplannen voor het buitengebied zijn op het vlak van de natuur nu eenmaal volgend en zeker niet stuwend.

Omdat macht en markt vaak prevaleren, kan het gebeuren dat landschappelijk en cultuurhistorisch waardevolle (overdruk)gebieden worden volgebouwd met woningen, wegen en kantoren, terwijl agrarisch heel aantrekkelijke jonge zee-kleigebieden van

wege de zogeheten 'onderdruk' onder water worden gezet of worden bebost teneinde nieuwe natuur te creëren. Op zulke momenten beseffen plattelanders dat hun invloed betrekkelijk klein is.

De groei van de recreatieve druk

Op zomerse dagen loopt de stad leeg en het platteland vol. In de provinciale recreatienota's worden ontroerende woorden gesproken over fietsers, kanovaarders en lange-afstandwandelaars. Ondertussen zijn er ook allerlei andere vormen van plattelandrecreatie die wat minder milieuvriendelijk zijn en waarover de recreatienota's meestal zwijgen. Zo vormen motorbootjes een ronkende file voor de dorpsluss. Bijzonder populair zijn ook georganiseerde busreizen, toerritten en puzzeltochten naar attractieparken. Dat groepsgewijze uitjes met old-timers, motoren en scooters tegenwoordig bijzonder populair zijn, kan menig plattelandster uit eigen waarneming beaamen. Motorcrossen, modelvliegen en crosscountry zijn op zulke zomerse dagen eveneens zeer geliefd.

Het platteland biedt in toenemende mate attracties aan waarin voor stedelingen dag- of weekendrecreatie kan plaatsvinden. Verblijfsrecreatie is mogelijk op de vele bungaloviparken, campings, tweede-huisjescomplexen, recreatiehavens en parkeerterreinen. Voor plattelanders betekent dit dat ze op mooie dagen hard moeten werken in het pannenkoekenrestaurant, het windsurfcentrum, het wc-blok van de plaatselijke camping of het fietsenverhuurbedrijf om de vaak gefortuneerde, altijd uitbundige stedelingen vriendelijk van dienst te kunnen zijn. Grote delen van het Nederlandse platteland zijn inmiddels vergaand voor het toerisme ontsloten. Dit betekent dat een belangrijk deel van de plaatselijke werkgelegenheid te vinden is in de sfeer van de arbeidsintensieve, maar de betrekkelijk laagwaardige horeca. Typierend voor het toeristische platteland zijn de Friese Meren, de Waddeneilanden, Zuid-Limburg, de Zeeuwse kust, de Veluwe en de Drentse Hondsrug.

Conclusie: van productie naar dienstverlening

Als we de vijf gesignaleerde trends samenvatten in één uitspraak dan komen we uit bij 'het verminderen van de productie en het vermeerderen van de dienstverlening'. De diensten die het platteland aan het verstedelijkte Nederland aanbiedt zijn woon-diensten voor forenzen; recreatieve diensten voor stedelingen; en beleidsmatig

georganiseerd behoud van natuur- en landschapswaarden voor het nageslacht. Wat daar in de productieve sfeer tegenover staat, is stagnatie in de productie van voedsel; een groeiende overheveling van vierkante kilometers van de categorie platteland naar de categorie verstedelijkt gebied; en een exponentieel uitdijend woon-werk-recreatie-verkeer. Door de week pendelen de plattelanders naar de steden en in het weekend pendelen de dagjesmensen van de stad naar het platteland.

3. *Bestuurlijke vernieuwing langs vier sporen* Waterschappen, gemeenten en provincies drukken hun stempel op het platteland, evenals in het bijzonder de ministeries van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV), Verkeer en Waterstaat (VenW) en Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM). Overheden staan minder dan bedrijven bloot aan economische noodzakelijkheden. Overheden kunnen zich via belastingheffing, het aangaan van schulden en internationale bondgenootschappen onttrekken aan economische wetmatigheden. Aan de andere kant worden overheden als open, responsieve en democratische organisaties meer dan bedrijven geconfronteerd met culturele trends, of anders gezegd: met de tijdgeest. Deze tijdgeest laat zich aan de hand van vier overheidstrends invullen: schaalvergroting, terugtred, marktdenken en zelfafstandiging.

Bestuurlijke schaalvergroting
Schaalvergroting kan op bijna alle overheidsniveaus worden aangetroffen. Hoewel diverse andere EU-lidstaten (waaronder Frankrijk en Oostenrijk) bewust afzagen van gemeentelijke schaalvergroting, koos en kiest Nederland nog steeds voor gemeentelijke herindeling. Met meer dan 30.000 inwoners horen de Nederlandse gemeenten na die in Zweden tot de gemiddeld meest omvangrijke gemeenten in de Europese Unie. In vrijwel alle plattelandprovincies (Limburg, 1982; Friesland, 1984; Groningen, 1990; Drenthe, 1997; Overijssel 2000; Noord-Brabant, 1994-1998; Zeeland 1961 en 1998) werden de gemeenten opgeschaald tot een substantieel niveau. Nederlandse plattelandsgemeenten tellen vandaag de dag meerdere kernen en een omvangrijk ambtelijk apparaat met voltijds werkende wethouders. Niet alleen gemeenten fuseerden. Hetzelfde gebeurde met de politiekorpsen, het lagere en hogere beroepsonderwijs, de waterschappen, de vervoersbedrijven en de ener-

giebedrijven. Deze fusies pakten voor plattelandsgemeenten niet altijd gunstig uit. De regiovorming bij de politie leidde tot een binnenregionale overheveling van politiestrekte: extra menskracht in de stedelijke delen van de regio, en minder in de landelijke gebieden van de regio.

Wat op het platteland achterbleef waren leegstaande gemeentehuizen, afgestoten waterschapshuizen, vrijvallende kantongerechten, dichtgetimmerde landbouwscholen, verpieterde mavo-scholen, gesloopte spoorwegstations en inmiddels tot woning omgetoverde voormalige politiestations. De postkantoren kunnen op het platteland tegenwoordig worden aangetroffen in een supermarkt, een boekenzaak of een dorps-huis. Overheidsfunctionarissen in functie zijn daarmee een hoogst zeldzame verschijning geworden in het straatbeeld van een buitendorp. De trend is dat politiemensen, waterschapslieden, docenten en andere ambtenaren wat hun werkplek betreft worden geconcentreerd in de steden en de hoofdplaatsen.

De terugtred

De terugtred van de overheid is niet slechts een kwestie van schaalvergroting en grote ruimtelijke afstanden van het bestuurscentrum tot de burger. Er is ook sprake van een privatiseringstrend, die in vrijwel alle EU-lidstaten wordt aangetroffen. Nederland loopt echter met Engeland voorop in dit streven naar de grote uitverkoop van het overheidsbedrijf. Op deze culturele trend tot privatisering is er in Europa één uitzondering, namelijk het land waar de Nederlanders zo graag op vakantie gaan: Frankrijk.

De Nederlandse overheidsfunctionarissen vinden dat de overheid niet te veel verantwoordelijkheden meer op zich mag nemen en dat de boeren, burgers en buitenlui best wat zelfredzamer kunnen zijn. De eigentijdse mantra wil dat boeren, burgers en buitenlui allemaal hoogopgeleid en mondig zijn. En zo wordt het beheer van het openbare groen en de kinderspeelplaatsen in de buitendorpen afgestoten aan dorpsverenigingen (als die er zijn en nog redelijk functioneren) of ondergebracht in beheersovereenkomsten met particulieren. Het regelmatig schouwen van de sloten door de medewerkers van het waterschap wordt vervangen door het inzenden van een verklaring door de belanghebbende grondeigenaar omtrent de gesteldheid en het onderhoud van de door deze particulier beheerde waterloop. De openbaarvervoersvoorzieningen (boemeltreintjes en streek-

bussen) werden verkocht en geprivatiseerd. Waar er vroeger meerdere, kleinere en publieke openbare nutsbedrijven in een zekere concurrentie met elkaar stonden, is er nu vaak sprake van een paar particuliere monopolist die een veel groter voorzorgingsgebied dan voorheen kan domineren. We treffen deze situatie in de vuilophaal, de energievoorziening en het streekvervoer.

Dominantie van het marktdenken

De derde culturele megatrend in overheidsland is de dominantie van het contract- en projectdenken. Overheden gaan tegenwoordig liever geen langlopende verplichtingen meer aan. Rechtszekerheid leidt immers tot overheidsteunafhankelijkheid. Duurzaamheid is 'uit'. Trefwoorden: wetgeving, Wet Gemeenschappelijke Regelingen (WGR), permanent adviesorgaan.

Tijdelijkheid is 'in'. Trefwoorden: project, flexcontract. In plaats van voor bepaalde collectieve taken zelf het eigendom en de resultaatverantwoordelijkheid op zich te nemen, kiezen overheden tegenwoordig in veel gevallen voor tijdelijke prikkelsubsidies en wat kennismangement vooraf en monitoring achteraf.

Het aantrekkelijke van het contractdenken is dat er van tevoren niet echt diepgaand hoeft te worden nagedacht. Gaandeweg kunnen zaken verder worden uitgewerkt. De adagia zijn immers 'elk wat wils', 'overal wat anders', 'duizend bloemen laten bloeien', 'genereren van diversiteit', 'nu mogelijkheden scheppen om straks selectief te kunnen schrappen' en 'het subsidievoorbehoud maken zodat straks het contract kan worden opgezegd zodra de subsidiepotten zijn opgedroogd'. Het project- en contractdenken geeft de sterkere economische krachten de nodige flexibiliteit en biedt de collectieve sector het voordeel van de vrijblijvendheid. En en ander kan probleemloos worden afgedekt met een postmoderne bestuursfilosofie waarbij het gaat om 'leren', 'benutten van kansen', 'faciliteren' en 'registreren'.

Terwijl in de departementale vergaderders vaak enthousiast wordt gereageerd op deze eigentijdse bestuursfilosofie, is de receptie van het marktdenken in de vergaderzalen op het platteland vaak wat meer gematigd. Het probleem van deze eigentijdse sturingsfilosofie is dat plattelanders vaak betrekkelijk nuchter zijn, eerst de kat uit de boom kijken, zekerheden vragen voordat ze zich verplichtingen op de hals halen en zich ook niet zo makkelijk het hoofd op hol laten praten.

Verzelfstandiging

De vierde en laatste megatrend in overheidsland is het verzelfstandigen van de feitelijke uitvoering van de overheidsstaak. Na een herindeling zien wij meestal dat uitvoerende taken als vuilophaal, groenonderhoud, wegonderhoud, drukwerk, sportaccommodatiebeheer worden verzelfstandigd. Het gevolg is een voortschrijdende 'verambtelijking' van het formele overheidsapparaat. Hiermee wordt bedoeld dat op het gemeentehuis voornamelijk functionaliteiten worden aangetroffen die als deskundige bezig zijn met plannen maken, besluiten nemen en onderzoek doen. De consequentie is dat de feitelijke uitvoering van de dienstverlenende en feitelijke handelingen worden opgedragen aan niet-overheidsorganisaties (aannemers, bedrijven), terwijl de eigenlijke overheid zich beperkt tot de meer ambtelijke taken zoals regelgeving, inspraak, klachtenafhandeling en planontwikkeling. Het gevolg is dat wanneer dorplingen zich tot de gemeente wenden met een klacht met betrekking tot het bermenbeheer, de vuilophaal, het wegonderhoud, klei op de weg en ontbrekende wegafzettingen, de gemeentelijke contactambtenaar meestal niet weet wat de uitvoerende aannemers precies aan het doen zijn en om welke aannemer het eigenlijk gaat.

Uitbesteden veronderstelt dat de opdrachtgever boven op de contractuitvoering door de aannemers zit. De cultuur van de terugtrekkende overheid is echter om de particuliere aannemers maar het voordeel van de twijfel te geven en geen strikt toezicht uit te oefenen op de wijze waarop de contracten worden nageleefd en de belastingcenten worden aangewend.

'Het resultaat van deze vier trends - schaalvergroting, verzelfstandiging, terugtrekken en contractdenken - is dat de band tussen overheid en samenleving losser is geworden.'

Conclusie: een losser band tussen overheid en samenleving

Het resultaat van deze vier trends – schaalvergroting, verzelfstandiging, terugtrekken en contractdenken – is dat de band tussen overheid en samenleving losser is geworden. Overheid en samenleving zijn meer en meer vreemden voor elkaar geworden. Dit vervreemdingseffect geldt nog wel het sterkst voor het platteland, omdat juist daar de bestuurlijke schaalvergroting zich het meest grootschalig en zichtbaar heeft voorgedaan.

4. Bestuurlijke verhoudingen

Als gevolg van de gemeentelijke herindeling, de opschaling van de regiopolitie, het sluiten van de kleine dorpscholen en het reserveren van het onderwijsachterstandsgeld voor de scholen in grote steden, werd het platteland de afgelopen tien jaar in zeer sterke mate op zichzelf teruggeworpen. Het beroep op zelfredzaamheid wordt echter niet tevergeefs gedaan. Het platteland staat traditioneel voor de Rabobank, het midden- en kleinbedrijf, de kerken en het nabuurschap. Daar kwam bij dat de nieuwe import vanuit de stad naar het platteland in de jaren negentig niet zo zeer alternatief (zoals in de jaren zeventig), maar juist hoogopgeleid, autochtoon, werkend en kinderrijk is. Een opvallend verschijnsel is dat veel ambtenaren, maar ook politici met een werkkring in het stedelijk gebied, kiezen voor een woonplek op het platteland. In plaats van dat deze 'nieuwkomers' zich stilletjes afzijdig plagen te houden van de plaatselijke samenleving en cultuur, doen zij verwoede pogingen om in te burgeren in de laatste resten van de oer-Hollandse plattelandssamenleving. Cursussen in de streektaal zijn maanden voor de aanvang van de cursus reeds volgeboekt. Het lijkt er wel eens op dat deze recente nieuwkomers op het platteland volop hunkeren naar de kennelijk laatste resten van de pre-post-moderne samenleving.

Dorpsverenigingen

Het gevolg is soms dat dorpsverenigingen, kerken en milieugroepen een extra kwaliteitsimpuls ondergaan, wat delen van dat dorpsleven ook inderdaad versterkt. Dorpsverenigingen worden zo deskundiger partners voor het gemeentebestuur.

Voor het gemeentebestuur is er meestal wel reden om de kat uit de boom te kijken. In de eerste plaats zijn er na de herindeling vaak meer dan tien plaatselijke kernen. Wat aan de ene dorpskern wordt toegezegd, kan aan de andere dorps-

kern niet worden onthouden. Dat noopt tot terughoudendheid. Daar komt bij dat de ruimtelijke afstanden van de ambtenaren en bestuurders tot de betreffende dorpen veel groter geworden zijn. Men kent de plaatselijke situatie vaak niet langer uit eigen waarneming. Verder kampen veel gemeenten – ook die waar de herindeling heeft plaatsgevonden – met een personeelstekort, zowel kwantitatief als kwalitatief. Men zit dus niet om extra werk verlegen.

De opmars van de lokale dorpsverenigingen roept een aantal problemen op. In de eerste plaats doen de bestuurders van de dorpsverenigingen de lokale gemeenteraadsleden concurrentie aan. In de tweede plaats is voor het gemeentebestuur niet op voorhand duidelijk of de dorpsvereniging wel representatief is voor alle bewoners van het dorp en het daarbij behorende buitengebied. Ook is er de vraag of de dorpsvereniging ook op langere termijn een stabiele en betrouwbare partij zal blijken te zijn. Verder is het zeker niet onwaarschijnlijk dat zich tussen het betreffende dorp en de agrarische of recreatieve ondernemers in het buitengebied spanningen ontwikkelen. Die spanningen kunnen zich ook binnen deze dorpsverenigingen ontwikkelen. Er is immers sprake van vrijwilligerswerk zonder professionele ondersteuning. Voor de hand liggende tegenstellingen zijn die tussen de inheemsen en de nieuwkomers, tussen de milieu-natuur-adepten en de landbouwbelangen, of tussen de alternatieve, inmiddels al wat oudere import uit de jaren zeventig en de zakelijke, nu nog wat jongere import uit de jaren negentig.

Provincie als regisseur

Voor het provinciebestuur liggen er op het platteland unieke kansen om zich als bestuurslaag te profileren. Provinciale politici zijn vaak afkomstig van het platteland. Provinciaal beleid gaat vaak over ruimtelijke problemen die zich in concreto manifesteren op het platteland. Provinciaal beleid werkt goed door bij de kleinere, meer gezagsgetrouwe gemeenten. Bovendien zijn de grotere steden zo sterk op de financiële extraatjes van het Rijk gericht (GSB, ISV, achterstandenbeleid) dat ze nauwelijks nog toekomen aan serieus overleg met het provinciebestuur. Wat dat betreft is het opvallend dat het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij sinds de decentralisatie-impuls aan het begin van de jaren negentig een innige samenwerking heeft gezocht en gevonden met de twaalf samenwerkende provincies.

Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties daarentegen had tot voor kort zijn blik primair gericht op de grote steden. Dat is ook niet verwonderlijk wanneer we zien welke grote belangen (stadsprovincies, toevoeging van randgemeenten aan de centrumgemeente, financiering buiten het Gemeentefonds om) hier op het spel staan. De laatste jaren is er echter sprake van een kentering. De grenzen van herindeling worden onderkend en de voordelen van intergemeentelijke en regionale samenwerking worden niet meer bij voorbaat gekwalificeerd als 'ondemocratische hulpstructuur' (commissie De Zeeuw). De recente opstelling van de nieuwe minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties biedt dus goede mogelijkheden om de interbestuurlijke samenwerking tot ontplooiing te laten komen.

5. Epiloog: samenwerking

Het platteland wordt steeds schaarser. Rust en ruimte zijn tegenwoordig goud waard. Als het aan de stedelingen ligt, wordt, enigszins gechargeerd, het hele landbouwareaal omgezet in bouwkvelds. De vraag is echter of zo'n ontwikkeling wel gewenst is. Om die reden zal er een goed doordacht ruimtelijk beleid moeten worden gevoerd. Een dergelijk

terughoudend ruimtelijk beleid zou een breuk betekenen met de huidige liberale beleidscultuur. Naast een terughoudend ruimtelijk beleid is een evenwichtig landbouwbeleid van essentieel belang voor de ontwikkeling van een vitaal platteland. De afgelopen tien jaar heeft het overheidsbeleid een zeer grote invloed gehad op de ontwikkeling van het platteland. Die invloed is in de eerste plaats zichtbaar in de herstructurering van de landbouw (varkenshouderij, uitplaatsing van de kassen). In de tweede plaats heeft de overheid invloed gehad op de ontwikkeling van het platteland via het ruimtelijkeordeningsbeleid. Over het algemeen werd het anti-suburbanisatiebeleid door de kleinere plattelandsgemeenten betrekkelijk consequent uitgevoerd. Hoe groter de gemeente echter is, hoe meer deze gemeente erin slaagt om bij de hogere overheid bouwcontingenten los te peuteren en het anti-suburbanisatiebeleid met succes te doorkruisen. Samengevat kan worden gesteld dat een ruimtelijk beleid dat goed doordacht is en de lange termijn voor ogen heeft, van onschatbare betekenis is voor de ontwikkeling van een vitaal platteland, zeker wanneer dat ruimtelijke beleid ook consequent kan worden gehandhaafd.

Het risico van afzonderlijke projecten die van onderop doelzoekend zijn, is dat deze wel veel energie opeisen en daarmee tijdelijk projectmatige werkgelegenheid verschaffen, maar nauwelijks bij kunnen dragen aan een gestage en planmatige ontwikkeling op de langere termijn. Het is dus zaak dat de recent geëntameerde bestuurlijke samenwerking wordt ingebed in een afgevoegen ruimtelijke strategie. Wat dat betreft breekt met de vaststelling van de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening een belangrijke periode aan.

** Dit artikel is met toestemming van de auteur en van het ministerie van BZK overgenomen uit de publicatie "De krachten gebundeld. Bestuurlijke samenwerking in het landelijk gebied."*

De integrale tekst van deze publicatie is te vinden op de website van het ministerie: www.minbzk.nl, kijk onder 'Bestuursakkoord-nieuwe-stijl'.

□

Landelijke praktijkdag voor sportbuurtwerkers

8 november 2001 te Breda

Het landelijk Netwerk Sportbuurtwerk (LNS) organiseert in samenwerking met het Nederlands Instituut voor Sport en Beweging en de Nederlands Federatie voor Werkers in de Sport de jaarlijkse landelijke praktijkdag voor sportbuurtwerkers.

Deze dag zal plaatsvinden in Breda.

De dag is bedoeld voor medewerkers in het sportbuurtwerk die te maken hebben praktische en uitvoerende taken.

Het thema van de dag is:

'Van activiteit naar evenement, van evenement naar activiteit'.

Tijdens deze dag zullen een aantal nieuwe ontwikkelingen binnen het sportbuurtwerk op een praktische en interactieve wijze aan bod komen.

Kosten: f 110,- pp.

Voor nadere informatie kunt bellen met:

Joan Kuipers,
LNS/Sportpunt Breda,
Tel.: 076-5226649.

□

Sportbuurtwerk in Nederland

Het Nederlands Instituut voor Sport en Beweging heeft in de brochure 'Sportbuurtwerk in Nederland' een ordening aangebracht in wat tegenwoordig sportbuurtwerk wordt genoemd. Ook is er een inventarisatie gemaakt van wat er aan sportbuurtwerk in ons land plaatsvindt. Op basis daarvan komt NISB met een drietal modellen voor de stroomlijning en verbetering van het sportbuurtwerk in de toekomst.

Het sportbuurtwerk wordt op dit moment gezien als een belangrijk middel om de doelstellingen van het sportbeleid van de rijksoverheid, te weten participatie en integratie van verschillende groepen, te bewerkstelligen. De sportbuurtwerker wordt in staat geacht om in zijn wijk of buurt integraal te werken, om de sportinfrastructuur te versterken, om sport als middel tot het bestrijden van maatschappelijke problemen in te zetten en om dwarsverbanden te leggen.

NISB hoopt met de brochure 'Sportbuurtwerk in Nederland' gemeenten en andere organisaties een steun in de rug te geven bij het (verder) ontwikkelen van sportbuurtwerk. In de brochure komt het volgende aan de orde:

- * een historische schets over de ontwikkeling van het sportbuurtwerk in Nederland;
- * een beschrijving van belangrijke trends binnen het sportbuurtwerk;

- * een leidraad voor gemeenten waarin een drietal modellen binnen het sportbuurtwerk beschreven worden;
- * een inventarisatie van sportbuurtwerk in een tiental steden in Nederland.

De brochure is te bestellen bij Lotte Jansen, kosten f 15,- excl. porto. Voor inhoudelijke vragen over de brochure of sportbuurtwerk in het algemeen kunt u contact opnemen met Carolien Daniëls. Beide zijn te bereiken bij:
NISB, Postbus 32, 6800 AA Arnhem,
Tel.: 026-4833800.
Email: info@nisb.nl.
□

Met de Wetenschapswinkel aan de slag met onderzoek

De schakel tussen maatschappij en onderzoek

door Maria Litjens, Wetenschapswinkel Wageningen

Leefbaarheid in de kleine kernen, armoede in de landbouw, de gevolgen van de uitstoot van een ijzergietterij, de vermarkting van biologische tuinbouwproducten, zorglandbouw. Dit zijn onderwerpen van onderzoek binnen Wageningen Universiteit en

Researchcentrum (WUR), waarbij de Wetenschapswinkel heeft bemiddeld. De Wetenschapswinkel maakt het voor organisaties en groepen met weinig financiële middelen en een beperkt contact met de onderzoekswereld mogelijk om hun onderzoeks-

vragen binnen Wageningen te plaatsen.

Welke groepen kunnen een vraag stellen? Wat voor soort vragen zijn relevant en op welke wijze werkt de Wetenschapswinkel? Deze vragen komen hierna aan bod.

Minder draagkrachtige organisaties zijn klant

Een landbouwgroep maakt zich al jaren zorgen om armoede bij landbouwgezinnen. In 1996 heeft zij dit bij het Ministerie van LNV aangekaart. Zij kreeg geen gehoor. De toenmalige minister stelde, dat zij eerst maar eens moesten bewijzen dat er sprake is van armoede. Een groep biologische tuinders wil gezamenlijke hun producten vermarkten, maar hoe is dat in te vullen? Een opbouworganisatie vroeg uit naam van een klantgroep of er perspectief is voor een zorgboerderij.

De Wetenschapswinkel krijgt veel vragen uit de hoek van de landbouw, maar dat niet alleen. Ook plattelandsorganisaties vinden de weg naar de Wetenschapswinkel in Wageningen. Zo bezint de Landelijke Vereniging van Kleine Kernen (LVKK) zich op haar positie en toekomst. In dat licht heeft zij meerdere vragen. Ook plaatselijke groepen kunnen belangwekkende problemen hebben. Zo vroeg een dorpsvereniging om een toekomstplan voor hun dorp met behoud van identiteit in verband met de dreigende uitbreidingsplannen door de naburige stad.

Diverse organisaties doen een beroep op de Wetenschapswinkel. Organisaties met duizenden leden, kleine belangengroepen of actiegroepen kunnen met onderzoeksvragen bij ons terecht. De Wetenschapswinkel behandelt geen vragen van individuen, tenzij het duidelijk een maatschappelijke probleem betreft. In dat geval wordt in overleg en samen met de vraagsteller aansluiting bij een organisatie of andere belanghebbenden gezocht.

Onderzoeksvragen

Hoe groot is nu de armoede in Nederland? Welk economisch perspectief is er voor de zorglandbouw? Hoe kan een gemeenschappelijke vermarktning van biologische producten opgezet worden? Uit welke bestanddelen bestaat de uitstoot van de ijzergieterij? Welke thema's rond leefbaarheid zijn de komende jaren actueel? Is er toekomst voor ons plattelandsdorp? De verscheidenheid in vragen is eveneens enorm.

De Wetenschapswinkel bemiddelt dan ook bij vragen op het brede terrein van landbouw, natuur en milieu, plattelandsontwikkeling en voedsel en consumentenbelangen. Bovendien zal de Wetenschapswinkel zich in de nabije toekomst niet meer beperken tot vragen met een wetenschappelijk karakter, die binnen de universiteit uitgewerkt worden. Ook de onderzoeksinstituten en het praktijkonderzoek maken nu deel uit

van de WUR. De Wetenschapswinkel zal tevens de bemiddeling van vragen naar deze instituten ter hand nemen. De mogelijkheden om een vraag binnen de WUR te plaatsen worden dus groter.

De Wetenschapswinkel bemiddelt in onderzoeksvragen. Dat zijn vragen waarvoor onderzoek nodig is alvorens antwoorden te vinden. Onderzoeksvragen zijn te onderscheiden van kennisvragen. Bij deze laatste vragen is het antwoord met enig zoekwerk meestal snel te vinden.

Er is echter geen simpel beeld te schetsen van een onderzoeksvraag. Soms kan een schijnbaar klein probleem toch aanleiding geven tot onderzoek. Daarentegen kan over een bepaald thema na enig uitzoekwerk voldoende bekend zijn. De Wetenschapswinkel overlegt met de vraagstellers, andere deskundigen en onderzoekers het belang van nieuw onderzoek.

Samen op onderzoek uit

Indien een organisatie met een vraag bij de Wetenschapswinkel aanklopt, wordt eerst samen het achterliggende probleem en de relevante vragen grondig bekeken. Op een verkeerde vraag is immers nooit een goed antwoord te vinden. Daarna wordt uitgezocht of deze vraag aanleiding geeft tot nieuw onderzoek. Dit is het begin van de bemiddelingstaak van de Wetenschapswinkel.

Als de onderzoeksvraag helder is, start de Wetenschapswinkel overleg met onderzoekers in Wageningen om het project verder te formuleren. Ook onderzoekers hebben een inbreng bij de formulering van de vraag en vooral over de aanpak, methode en de benodigde tijdsduur. Het geheel wordt in een onderzoeksvoorstel gevat. Na overstemming over dit plan worden alle stappen gezet om het plan tot uitvoering te brengen. De tijdsduur van de voorbereiding van onderzoek en het onderzoek zelf is van vele factoren afhankelijk. Zo had de LVKK bij het onderzoek naar de leefbaarheidsthema's binnen 8 maanden na het eerste telefoontje een gedegen rapport in handen. Terwijl alleen al de voorbereiding van het onderzoek naar de armoede in de landbouw twee jaar vergde.

Veel mensen stellen zich onderzoek voor als een black box. Er wordt een vraag gesteld en na enige tijd komt het antwoord er uit rollen. Tijdens het onderzoekstraject worden echter regelmatig keuzes gemaakt en is kennis en inbreng van maatschappelijk deskundigen, met name de klantgroep, van groot belang. Bij elk onderzoek stelt de

Wetenschapswinkel een begeleidingscommissie in, waarin alle betrokken partijen participeren. Hoe dichtert het einde van het onderzoek nadert, hoe meer de commissie ter advisering van de klantgroep ook nadenkt over het gebruik van de resultaten.

De bemiddelingswijze van de Wetenschapswinkel is gestoeld op samenwerking met de klantgroepen en onderzoekers. Deze aanpak leidt niet alleen tot bruikbaar resultaat, maar ook tot inzicht in de functie van onderzoek in de maatschappij. Klantgroepen en ook onderzoekers vinden dit veelal een leerzame ervaring.

Meer informatie is te vinden op:

www.wur.nl/wewi

Voor algemene vragen over de

Wetenschapswinkel kunt u terecht bij: Bienneke Verwilligen, tel: 0317-484661,

e-mail: wetenschapswinkel@alg.kb.wau.nl

Voor overleg over onderzoeksvragen kunt u

terecht bij: Maria Litjens, tel: 0317-485374,

e-mail: maria.litjens@alg.kb.wau.nl

Kiosk

door Jos van Meeuwen

E-magazines

Groenten en fruit

"Voor verrassende recepten, productinformatie, het laatste nieuws en leuke en interessante weetjes over groenten en fruit surf u nu naar de gloednieuwe website (<http://www.groentenenfruit.nl>) van het Voorlichtingsbureau Groenten en Fruit. Onderdeel van de site is een fruitautomaat. Elke maand is er een prijs voor de speler met het hoogste aantal punten. De site is ook geschikt voor personen die zich beroepsmatig met groenten en fruit bezighouden" (FNV Magazin@, jrg. 2, nummer 26)

De afgelopen tijd zijn er steeds meer 'kranten' gekomen die (gratis) aan huis worden bezorgd via de e-mail. Het wekelijks verschijnende FNV Magazin@ is toe aan zijn tweede jaargang. Het magazine bevat veel nieuws over de centrale, de aangesloten bonden en de (internationale) vakbeweging, links naar relevante websites en e-mailadressen. Daarnaast publiceert het magazine korte artikelen over onderwerpen die van belang zijn voor de vakbeweging.

Nummer 23 (6 juni) bericht over het succes van het Allochtonenconvenant, afgesloten door het Midden- en Kleinbedrijf (MKB) met het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en Arbeidsvoorziening. Sinds een jaar worden de werkgevers in het midden- en kleinbedrijf

door hun organisatie opgeroepen om vacatures te melden voor allochtonen, om aan de onevenredig grote werkloosheid onder deze groep een einde te maken en en passant uiteraard te voorzien in hun personeelsbehoefte. De teller staat inmiddels op 36.000 aangeboden banen. Bijna 20.000 ervan zijn ook daadwerkelijk bezet door de doelgroep (www.werkzaken.nl/internet/mkb/result).

Nummer 24 (12 juni) bevat o.m. bijdragen en meningen over de WAO-kwestie en de 'exhibitionistische zelfverrijking' door de top van het Nederlandse bedrijfsleven. *"Het afdelingswerk van de vakbeweging is niet meer wat het ooit is geweest. Steeds minder vakbondsleden willen zich in hun vrije tijd als onbetaalde vrijwilliger inzetten. Het congres van de FNV besloot vandaag dan ook om te stoppen met het traditionele vakbondswork. Maar ja, niet alle afdelingen van de FNV liggen op zieletoegen" (FNV Magazin@, jrg. 2, nummer 25)*

Nummer 25 van FNV Magazin@ staat in het teken van het FNV-congres 2001. Het congres heeft zich unaniem uitgesproken voor een ingrijpende vernieuwing van het vakbondswork, zoals voorgesteld in de nota *Samen doen wat samen kan*. De FNV wil in de naaste toekomst beter inspelen op de behoeften van de moderne werknemer. Die moet bijvoorbeeld ook voor financieel advies terecht kunnen bij de vakorganisatie. Een belangrijke rol hierin zal zijn weggelegd voor de vir-

tuele vakbeweging. FNV-leden moeten hun vakbonds zaken straks kunnen regelen via internet. Ook niet-leden kunnen in de toekomst tegen betaling van de diensten van de vakorganisatie gebruik maken. *Samen doen wat samen kan* voorziet tevens in een ingrijpende herziening van de interne FNV-organisatie. Vakcentrale en bonden moeten meer samen gaan werken. Dat drukt niet alleen de kosten, maar vergroot ook de herkenbaarheid. Ook de vertegenwoordiging van de FNV in regio's en steden zal helemaal veranderen. In zeven steden komen vakbondscentra waar vakcentrale, FNV Ledenservice en een aantal bonden in participeren. Bergen op Zoom krijgt dit najaar de primieur.

Het is de bedoeling dat in 2005 de hoofdkantoren van de FNV, FNV Ledenservice en een groot aantal bonden gevestigd zijn in Woerden. Er moet nog een beslissing vallen over hoe het samenwonen gestalte moet krijgen. De eerste optie is het model 'paviljoen'. Dat staat voor een rij gebouwen die op elkaar lijken, op één terrein staan maar allemaal wel een eigen voordeur krijgen (*"Is niet het grootste toonbeeld van eensgezindheid"*). De tweede keuzemogelijkheid, model 'ruggengraat', gaat uit van één centrale dienstverlening en aparte torens voor centrale en bonden (*"Lijkt al meer op eensgezindheid en samen dingen doen"*). De derde optie, het 'blokconcept' waarin de centrale, de ledenservice en de bonden architectonisch in elkaar

opgaan, is volgens FNV-penningmeester Vergeer inmiddels uit 'stedenbouwkundige overwegingen' afgevalen. Volgens mij is het meer een kwestie van gebrek aan eensgezindheid.

Voorzitter Lodewijk de Waal sloot het eerste FNV-congres nieuwe stijl tevreden af. De buitenlandse gasten waren geïmponeerd. Zij hebben de indruk opgedaan dat Nederland een walhalla is voor de vakbeweging. De Oostenrijkse vertegenwoordiger prees de vorm van het congres: *"Het is een goed zwaartepunt om etnische minderheden, vrouwen en jongeren meer in de organisatie te betrekken. Meer minderheden moet ook bij ons meer nog de nadruk krijgen"*. Die boodschap mag de FNV zichzelf ook wel ter harte nemen, gezien onderstaand bericht:

Minderheden zwaar ondervertegenwoordigd in FNV
Uit het jaarlijkse doelgroepenonderzoek van de FNV kwamen onder meer de volgende uitslagen.
- Van de beroepsbevolking is 40 procent vrouw, 12 procent jonger is dan 25 jaar en 9 procent afkomstig is uit een etnische minderheid.
- Van alle FNV leden is 28 procent vrouw, 4 procent jonger is dan 25 jaar en 1 procent afkomstig uit een etnische minderheid.
- Nog steeds is er geen goed inzicht op de positie van etnische minderheden bij de FNV en daarvan is gebrekkige of geen registratie de oorzaak.

- In alle bondsraden zitten in totaal slechts vier leden afkomstig uit een etnische minderheid.

- Vrouwen waren de afgelopen jaren grotendeels verantwoordelijk voor de ledenwinst van de FNV.

- De groei van het aandeel vrouwen is nu ook teruggelopen tot minder dan 1 procent.

- De FNV heeft het afgelopen jaar voor het eerst (sinds jaren) een ledenverlies van bijna 8000 leden (FNV Magazin@, jrg. 2, nummer 25)

Het laatste nummer van FNV Magazin@ (jrg. 2, nummer 26) heeft als onderwerpen

Werkstress bij de politie, Groenten en fruit (zie boven), de nog steeds dalende werkloosheid in Nederland, Herfkens dreigt Birma met een investeringsboycot, Jongeren willen niet in het leger, CDA voor het zingen de kerk uit en Ontslag zieke werknemers onaanvaardbaar (over de WAO-kwestie), Waarom vrouwen in de WAO belanden?, Tekortschietende dienstverlening van reïntegratiebedrijven en Positieve reacties van de leden van de Aob op de nieuwe onderwijs-CAO voor het basis- en voortgezet onderwijs en het MBO.

Het FNV Magazin@ heeft ook een HTML versie. Aanmelden als abonnee kan via de website van de FNV (www.fnv.nl).

Wie op de hoogte wil blijven van de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt kan terecht bij Arbeidsmarkt.com Magazine, een uitgave van de Erasmus Universiteit met een oplage van 3324. De laatste aflevering van het magazine bevat onder meer

berichten met links over de looneis van de FNV ("Looneis niet onder de vier procent"), de reactie van Kok op de exorbitante stijging van de topsalarissen in Nederland ("Kok reageert fel op stijging topsalarissen"), de website van de week (www.zomerevenementen.nl), met de data van de grote zomerevenementen in Nederland en de HRM-agenda (Human Resource Management). Aanmelden als abonnee is mogelijk via de website (www.arbeidsmarkt.com) of het e-mailadres (mailinglist@arbeidsmarkt.com)

Wie geïnteresseerd is in Europa kan terecht bij *Europa Express* 'met nieuws, achtergronden en discussiethema's over de uitbreiding van de Europese Unie'. De nieuwsbrief is een uitgave van de rijksoverheid, onder verantwoordelijkheid van het Ministerie van Binnenlandse Zaken (www.europaportaal.nl). In nummer 7 (13 juni 2001) wordt aandacht besteed aan de viering van de Europadag op 9 mei, de agenda van de Europese Raad op 15 en 16 juni in Gotenburg, het debat over de toekomst van Europa en het vrij personenverkeer. *Het EU-woordenboek* beantwoordt deze week de vraag: Wat is en doet het comité van de Regio's? Een kritische benadering van Europa wordt de lezer beloofd door de redactie van *@europa*, 'een (tweewekelijks) opiniërend e-mail en faxmagazine over Europa' (aanmelden als abonnee via website www.ateuropa.nl). De onafhankelijk redactie met onder anderen Lennart Booij, de (af)gewezen duo-kandidaat-voorzitter van de PvdA, stelt zich

ten doel het debat over de toekomst van Europa te stimuleren. De uitgave van *@europa* wordt mogelijk door financiële steun van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Van de toegezegde kritische benadering is mij nog niets gebleken. Opvallend is wel het groot aantal VVD-ers dat de kolommen van de laatste twee nummers bevolkt. In het voorlaatste nummer (19 mei) wordt onder meer aandacht besteed aan het VVD-pleidooi voor de gedeeltelijke renationalisatie van het Europese landbouwbeleid, aan de kosten van de uitbreiding van de EU voor Nederland (volgens minister Zalm 5 miljard), aan de stille macht van de Hoge Vertegenwoordiger van de Europese Raad, Javier Solana, en er is de vaste column, deze keer van de hand van Peter Brusse, over de overwinning van Labour bij de Britse verkiezingen ('Linkse directe').

In het laatste nummer van *@europa* plaatst minister Laurens-Jan Brinkhorst kritische kanttekeningen bij de door de VVD in het vorige nummer bepleite renationalisatie van het landbouwbeleid. Dit terwijl de Europese commissaris voor de landbouw, de Oostenrijker Franz Fischler, juist de afgelopen week bekend maakte dat hij werkt aan hervormingsplannen voor het omvormen van de traditionele 'productsteun' aan agrarische producten naar een meer op de regio gerichte 'plattelandssteun' en dat hij een deel van het landbouwbeleid wil terugbrengen van de Europese Unie naar de lidstaten.

Verder bevat *@europa* bijdragen over het uitblijven van de Europese energieheffing, die de ratificatie van Kyoto in gevaar brengt, de stagnatie van de elektronische Europese democratie, de rol van de correctieve referenda bij grote Europese kwesties (naar aanleiding van het afwijzen van het Verdrag van Nice door de Ieren) en de Europese regelgeving als obstakel voor de oplossing van de problemen van de Nederlandse Spoorwegen. In zijn column onder de titel Waarin een klein land groot kan zijn slaat minister van Onderwijs, Loek Hermans, zich op de borst over de gidsrol van Nederland als het gaat om het stimuleren van de internationale mobiliteit van studenten. Binnenkort wordt het wellicht mogelijk studiefinanciering mee te nemen naar het buitenland.

□

Maatschappelijk Ondernemers laten ideeën werkelijkheid worden

door Henny Grave, Expertisecentrum Maatschappij & Werk

Zet initiatiefrijke mensen bij elkaar en er worden ideeën geboren. Haal die mensen uit verschillende kringen, en er komen ideeën die over de eigen sector heen stijgen. En dan komt het moeilijkste werk: zorgen dat die ideeën de ruimte krijgen om uitgevoerd te worden. Daarvoor moeten bestuurders bereid gevonden worden om de poort van binnenuit open zetten. Dit alles is het werk van Maatschappelijk Ondernemers die sinds enige tijd ook op het platteland actief zijn.

Ondernemend en maatschappelijk Het Expertisecentrum Maatschappij en Werk heeft de door haar ontwikkelde methodiek van 'maatschappelijk ondernemen' uitgetest in projecten 'plattelandsvernieuwing'. "Maatschappelijk" staat voor de wens dat de activiteiten niet alleen economisch maar ook op een andere manier maatschappelijk nuttig zijn, en "Ondernemen" verwijst naar de aanpak van een ondernemer die mensen en mogelijkheden bij elkaar zoekt om iets te realiseren. Het Expertisecentrum LNV heeft deze projecten geëvalueerd en concludeert dat de projecten in de betreffende gebieden hebben bijgedragen aan versterking van het economische draagvlak: door arbeidsplaatsen, investeringen, verbeteren positie van specifieke groepen als vrouwen en gehandicapten, uitbreiding van het voorzieningenniveau, genereren van nieuwe inkomstenbronnen voor agrariërs en vernieuwingen op het terrein van landschapsbeheer, bestuur en initiatieven. De proefprojecten hebben geleid tot een actualisering van de methode van 'maatschappelijk ondernemen' ten behoeve van plattelandssituaties.

Expertisecentrum voor maatschappij en werk Het Expertisecentrum Maatschappij en Werk ontwikkelde de methode van 'Maatschappelijk Ondernemen' en paste hem met succes toe in stedelijke gebieden (o.a.) op het terrein van lokaal arbeidsmarktbeleid, dagindeling (opzetten dienstenwinkels, buitenschoolse activiteiten/opvang), woon- en leefomgeving, parken en winkelcentra. De ministeries LNV en VWS zagen er wel iets in en maakten de proefprojecten op het platteland mogelijk. Eén van de projecten is onlangs uitgebreid beschreven in de brochure 'Hoe maatschappelijk ondernemen bergen kan verzetten op het platteland'.

Mensen die iets willen Het Expertisecentrum Maatschappij en Werk wordt geleid door Henny Grave. Vanuit zijn ervaring stelt Grave: "Als vertegenwoordigers van instituties met elkaar plannen moeten maken, dan gaan ze onderhandelen over geld en over competenties. Daar komt geen vernieuwing uit. Begin je bij mensen die zelf iets willen, dan gaan ze de ruimte zoeken om het te realiseren, ook al lijkt het aanvankelijk helemaal niet te kunnen." Grave leerde deze les in Deventer waar hij als opbouwwerker samen met vrienden in de juiste posities opmerkelijke dingen voor de stad wist te realiseren.

Bottom up en top down Instituties heb je wel weer nodig om plannen mogelijk te maken. Daarom is het belangrijk dat een gemeente opdrachtgever is voor de Maatschappelijk Ondernemer. Vervolgens wordt er een groep van mensen bij elkaar gezocht die dit werk willen steunen en posities innemen waar zij de nodige deuren open kunnen zetten. Deze "Lokale Proces Groep" is raadgever en helpt bij het mogelijk maken van plannen. Het landelijk netwerk zorgt voor steun bij de aanpak. Samenwerking verloopt nou eenmaal niet altijd even gladjes, en een Maatschappelijk Ondernemer moet terug kunnen vallen op een landelijk team van collega's die met raad en daad kunnen bijspringen. Zo zorgt het MO project voor een bedding waarin

goede ideeën een kans krijgen. "Wie bottom up wil moet top down veel regelen", aldus Grave.

Resultaten Het werkt. Zo concludeerde het Expertisecentrum LNV in haar evaluatie. Gedeputeerde Bruinoog zegt over het project Maatschappelijk Ondernemen: "De succesvolle aanpak via MO op Noord Beveland verdient het om geïntroduceerd te worden in andere Zeeuwse gemeenten. Maar dan moet wel die gemeente de trekker zijn. De provincie kan initiatieven moreel en eventueel via subsidies ondersteunen".

Investeren in het proces Financieringsprogramma's willen haalbare en meetbare projectvoorstellen zien. Daarvoor moeten initiatiefnemers al veel hindernissen genomen hebben. Tenzij er een handige projectbeschrijver is die precies weet wat de beoordelaars willen horen. Daarom bereikt het overgrote deel van de goede ideeën nooit het stadium van een gefinancierd project, en is het maar de vraag of projecten die wel worden gefinancierd op de beste ideeën gebouwd zijn.

Voor meer informatie over de methode Maatschappelijk Ondernemen:

Henny Grave
Expertise Centrum Maatschappij & Werk
Krommeakker 27
7421 GE Deventer
0570/ 645.386 of
fax 0570.645.426
hen.grave@wxs.nl

De kunst van het

door Andries Baart, hoogleraar aan de Katholieke Theologische Universiteit te Utrecht*

De Vakconferentie Opbouwwerk op 21 november 2001 zal onder meer in het teken staan van een spannende confrontatie. Professor Baart zal het opbouwwerk tegen het licht houden van de zogeheten 'presentiebenadering'. Hij deed jarenlang onderzoek naar de methodiek en betekenis van een ongebruikelijke manier van meeleven met en aanwezig zijn bij bewoners van achterstandsbuurten. De uitkomsten van zijn onderzoek zijn neergelegd in een prikkelende 'presentietheorie', waarin ook de kernconcepten van het opbouwwerk figuren. Wat het opbouwwerk naar methodiek, grondslagen en identiteit zou kunnen leren van die presentiebenadering en presentietheorie – en omgekeerd – komt in november aan de orde; in deze bijdrage schetst Andries Baart bij wijze van smaakmakertje alvast het probleem waarop hij volgens de presentietheorie zou willen ingaan. Vanzelfsprekend licht hij kort toe waar het de presentiebeoefening eigenlijk om te doen is.

Prof. A Baart

1. Bekommeren en koppelen

Wat men ook van de identiteit van het opbouwwerk kan zeggen – en dat is veel, zo leren recente publicaties van onder meer het LCO en de Bijzondere Leerstoel – het heeft van oudsher twee onvervreemdbare elementen: het koppelt en het bekommert zich om de maatschappelijke onderlaag. Dat laatste kan verschillend worden opgevat: armen, sociaal overbodigen en marginalen, bewoners van beroerde buurten of een pijnlijk gesaneerd platteland, uitvallers, slachtoffers van juridisch en economisch geweld. En hoe men verder ook dat 'koppelen' wenst te omschrijven, steeds weer zal men uiteindelijk terecht komen bij een verbinding van het categoriale en institutionele discours. In het categoriale discours speelt het primaire leven zich af, dat is: de wereld en logica van het gezin, de familie, de vriendengroep of de (hechte) buurt, terwijl – simpel gezegd – het institutionele discours de wereld van de arbeid, het geld en onderwijs behelst of de sfeer van de politiek en het openbare bestuur, het domein van de gezondheidszorg en sociale zekerheid, het wonen en reizen, en zo verder. Opbouwwerk is van nature een bruggenbouwer, verbindt deze twee werelden. Er zijn boekenkasten vol floddertjes, brochures, manifesten maar ook met heuse (hand)boeken geschreven over de vraag hoe deze verbinding (in)gericht behoort te

zijn: *top down of bottom up*, of met het primaat bij de leefwereld dan wel bij het systeem. Mij lijkt vooral de vraag naar het hoe en wat van een goede, hoogwaardige en nuttige connectie van belang, de vraag dus naar de praktijk van het aansluiten,

Mismatch

Over die moeilijkheden en kansen gaat het in deze bijdrage, want aansluiten is geleidelijk en zelfs onvermijdelijkerwijs een bijzonder lastige opgave geworden. Dat het werkelijk almaar moeilijker wordt, is goed te verklaren, maar we laten die kwestie hier rusten. Moeilijk of niet, de overheid (VWS, *Werken aan sociale kwaliteit*) blijft er hardnekkig om vragen; de RMO besteedde er recentelijk een advies aan (*Kwetsbaar in kwadraat*), de presentietheorie die nu opgang doet gaat welbeschouwd over niets anders, de 9-delige boekenreeks *Sociaal Debat* wijdde er zijn eerste nummer aan en bij het NIZW vliegen de methodiekboekjes met praktische aanwijzingen om onbereikbaren van allerlei slag alsnog te bereiken de tent uit. De kunst van het aansluiten, daar hebben we het dus over. En als het niet lukt, heeft het een Engelse naam: *mismatch*. Wel zo chique.

Mismatch is een verzamelbegrip waarmee een bepaald deel van maatschappelijke uitsluiting en non-participatie wordt beschreven en dat een basis biedt om die uitsluiting te bestrijden. Wie werk maakt van de mismatch-problematiek gaat thematisch dus in op maatschappelijke uitsluiting, weliswaar niet op *alle* soorten en evenmin op *alle* oorzaken en remedies, maar maakt een beredeneerde selectie: uitsluiting door onbereikbaarheid, door falende beroepskrachten, door onafgestemde hulp, door beleidsautisme.

Sociale uitsluiting

Om de problematiek van de mismatch te kunnen beschrijven, moet uiteraard eerst de achterliggende thematiek van sociale uitsluiting en maatschappelijke kwetsbaarheid worden verhelderd. Sociale uitsluiting is (volgens de opvatting die ik heb uitgewerkt in *Een theorie van de presentie*, Utrecht 2001),

aansluiten

p. 307-317 en waarvoor overigens de term sociale overbodigheid is gebruikt), verbonden met zes dimensies of tekorten:

- * financiën,
- * participatie aan cruciale maatschappelijke instituties (zoals arbeid en school),
- * habitat of woonomgeving,
- * competenties die gerelateerd zijn aan maatschappelijke weerbaarheid en zelfzorg,
- * (gebrek aan) psychologische stabiliteit,
- * en ten slotte aan een gefnuikte waardigheid.

Over een ééndimensionale zaak gaat het daarbij allang niet meer. Cees Schuyt werkt (in zijn gelijknamige essay in *Sociale uitsluiting van het Leger des Heils 2000*) een gelijkaardige opvatting uit en onderscheidt vier oorzakelijke dimensies van sociale uitsluiting:

- * morele afkeuring (verwant met mijn dimensie van waardigheid en habitat / wegstoppen),
- * gering sociaal rendement (verwant met financiën en participatie, en met name met het concept van 'sociale overbodigheid'),
- * geringe sociale weerbaarheid (verwant met psychische factoren en competenties, maar ook met de overige) en
- * slechte rechtspositie (niet in bovenstaande tabel opgenomen).

Het is tegen de achtergrond van deze, ruim opgevatte invulling van 'sociale uitsluiting' à la Baart / Schuyt, dat het vraagstuk van het aansluiten respectievelijk van de mismatch wordt behandeld.

Steuwend op Gandhi worden met de vier L's bovendien de mensen benoemd om wie het gaat: *the least, the last, the lost and the latest* (de minsten, de achterblijvers, de verlorenen, de laat-komers). Dat was Gandhi, maar het is vandaag de dag in Nederland niet veel anders en uiteindelijk is het in werksoorten als het opbouwwerk om een betere maatschappelijke positie en kwaliteit van leven van juist deze categorie te doen.

Indirect bereik

Door 'mismatch' op de rol te nemen, richt men zich *niet direct* op deze "least, last, lost and latest", maar op degenen die hen met hun aanbod bereiken willen en bij wie dat niet goed (genoeg) slaagt. Het gaat daarbij om zowel beroepskrachten als vrijwilligers. En het gaat om verschillende werkvelden, zoals dat van de maatschappelijke opvang, het opbouwwerk en meer in het algemeen sociaal-cultureel werk, psychiatrie of breder de ggz, het maatschappelijk werk en de jeugdhulpverlening, buurtpastoraat en diaconaal werk etc. Het zijn werksoorten die sterk gericht zijn op de bedoelde sociaal uitgesloten en kwetsbaren. Dat brengt al snel een zekere concentratie op grote streken met zich mee: daar vindt men de bedoelde categorie immers vooral. Het bestrijden van mismatch is niet alleen een kwestie van een betere afstemming van het *hulpverlenende* aanbod (inclusief coaching, begeleiding, opvang etc.) maar heeft ook van doen met de *burgerlijke* ('civil') bereidheid van de omringende samenleving om als ontvangende context ruimte voor deze mensen te maken, ze een welkom onthaal te bieden en hun anders-zijn een respectvolle plek te gunnen.

Het probleem

Welnu, mismatch treedt enerzijds op wanneer beroepskrachten en vrijwillig(st)ers in het opbouwwerk zich wel degelijk en zelfs serieus inspannen *the least, last, lost and latest* te bereiken op de genoemde terreinen van maatschappelijke uitsluiting maar daarin niet (voldoende) slagen doordat hun inspanningen onvoldoende afgestemd zijn op de kenmerken van de uitgesloten en op de eigen dynamiek van de problematiek, en anderzijds wanneer de sociale omgeving geen ruimte weet op te brengen voor de sociaal uitgesloten en kwetsbaren. Die gebrekkige aansluiting of afstemming kan – op uiteenlopende niveaus van analyse – gespecificeerd worden en dat is ook noodzakelijk om überhaupt een vermoeden te krijgen wat eraan gedaan zou kunnen worden en waar mogelijk een nuttige bijdrage van de presentiebenadering ligt. Ik probeer

daarom het volle licht te zetten op de vraag naar soorten (en oorzaken van) mismatch. Hoewel in het genoemde RMO-rapport nogal nadrukkelijk naar mijn analyses in dezen wordt verwezen, wijk ik met onderstaande beschrijvingen af van dat rapport: het daar geschetste beeld is te simplistisch.

Facilitaire mismatch en maatschappelijke uitsluiting

Mismatch ontstaat deels doordat er te weinig (passende, ge-eigende) voorzieningen, inspanningen en beleid zijn, of doordat bestaande voorzieningen in het kader van ombuiging, bezuiniging of schaalvergroting worden opgeheven dan wel op afstand worden gezet. En natuurlijk doordat het geld op is of aan andere goede doelen wordt besteed. Hoewel deze aan 'volume' en 'allocatie' gerelateerde oorzaken belangrijk zijn, wegen vier andere, onderling verweven factoren mijns inziens zwaarder. Die kunnen we echter pas aannemelijk beschrijven als we blik wenden en meer presentie-achtig gaan kijken. Daarom schetsen we eerst in een intermezzo de presentiebenadering en vervolgens we daarna de uiteenzetting over mismatches.

2. Intermezzo: een toelichting op de presentiebenadering

Een theorie van de presentie gaat precies over de zaken waarover iedereen denkt dat het gaat: over armoede, achterstandsbuurten, leefwereldaansluiting en het werk – in het bijzonder in Utrecht bij twee pastores maar ook op zo'n tiental andere werkplekken waar werkers volgens een presentie-achtige benadering bij buurtbewoners betrokken waren.

Hun werk wijkt nogal af van wat we gewoonlijk zien, zowel in het pastoraat als

in het welzijnswerk en de zorg, vooral doordat deze pastores radicaal meeleven met de zwakste buurtbewoners. Hoe zij dat doen en hoe dat in zijn werk gaat, wat er de betekenis van is en waartoe het leidt, heb ik gepoogd te achterhalen en met de grootst mogelijke nauwkeurigheid te beschrijven en op het scherps van de snede te interpreteren. Dat resulteert in een theorie die nauwelijks brede analyses biedt van sociale problemen (zoals marginaliteit, multiculturaliteit, gebrekkige sociale cohesie, armoede), maar des te meer van het optreden van beroepskrachten die zich met liefde en aandacht betrekken op degenen die onder zulke problemen lijden. In dat opzicht wijkt ook het boek af van wat we gewoonlijk zien: het concentreert zich meer op wat men feitelijk doet dan op wat men pretendeert, meer op de ervaren betekenis van het professionele aanbod dan op de ideologie van de werksoort.

Wat we gaandeweg hebben ontdekt, reikt veel verder dan het pastoraat. We zijn doorgestoten naar de betekenis van present-zijn überhaupt. Gewoonlijk zet men present-zijn af tegen absent-zijn, afwezig zijn, ontbreken. Een studie over presentie lijkt in dat licht vooral betrekking te hebben op de wil of techniek om aanwezig te zijn, zorgen dat je niet ontbreekt of boot mist. Maar we zetten presentie niet af tegen zulke 'eenvoudige' absentie maar tegen een subtiele, complexe en hypermoderne vorm van absentie, namelijk interventie. Interventie is de organisatorische grondvorm van vrijwel alle hulp, dienst en zorg in onze samenleving: planmatig, gecalculeerd, methodisch, efficiënt, doelgericht, probleemoplossend. De afschuwelijke ontdekking is dat hoewel er voor armen – *the least, last, lost and latest* van zojuist – in onze samenleving van alles en nog wat heet te zijn, dit 'interventionistisch georganiseerde aanbod' in het aanvoelen van wie teruggeworpen is op zichzelf veel te vaak innerlijk leeg en ontoegankelijk is. Het betekent dat daar de substantie van aandachtige betrokkenheid uit vervluchtigd is. Misschien moeten we niet zeggen dat de aandachtige betrokkenheid eruit vervluchtigd is maar dat ze er abusievelijk uit weg georganiseerd is. Het probleem is lang niet steeds dat er in absolute zin te weinig voor de 'armen', marginalen en andere chaoten zou zijn; die lezing van het achterstandsprobleem is, hoewel algemeen, te eenvoudig en vooral onbruikbaar ouderwets. Ze hindert ons eerder dan dat ze ons vooruit helpt. Ik beschouw die misvatting inmiddels als een sterke ideologische verleiding, en dat is ook de reden waarom we het vooral

niet bij de eerste mismatch (faciliteit, allocatie) moeten houden. Wie de onderliggende paradox van 'afwezigheid in overvloed' niet goed onderkent, loopt een gerede kans ongewild méér van hetzelfde te bepleiten: verlaten en verwaarlozing in een comfortabel jasje. Het is een onthutsende ontdekking: hoewel het armen en marginalen ontegenzeggelijk aan het nodige ontbreekt en we momenteel in Nederland een dikke sociale bovenlaag hebben die zich ongegeerd vrijrijkt, is het probleem toch opvallend vaak dat bestaand sociaal-cultureel werk (waar ik opbouwwerk onder rangschik) en ook de huidige zorg-, dienst- en hulpverlening, met zijn kop bij heel wat anders zit dan bij de mens voor zijn neus die hulp, steun of bijstand zoekt. En die dus aangewezen is op een andere, hartelijke mens. Presentiebeoefening, waarvan we een theorie hebben ontwikkeld, wenst aan die subtiele en cultureel verkernde vormen van verlaten en verwaarlozing niet mee te doen. Integendeel. Dat is de tweede lezing van de inzet van de presentiebenadering, en natuurlijk gaat het daarbij om de levenskwaliteit van buurtbewoners maar ook om de zinvolheid en de arbeidsvreugde van mensgerichte beroepsbeoefenaren. Individueel of persoonlijk kunnen ze nauwelijks iets tegen dit doorgesloten interventiesme ondernemen.

Interventies wortelen in zogeheten 'diagnoses', en dat is een Grieks en samengesteld woord. 'Dia' betekent in dergelijke samenstellingen meestal 'ergens doorheen' en de stam 'gnos' kunnen we vertalen met kennen of begrijpen. Diagnostiek is zo beschouwd de leer van de borende blik, van het doorzien, van het begrijpen door de dingen heen. Dat is ook wat we gewoonlijk kennen of begrijpen noemen: het niet houden bij de verschijnselen *zoals ze verschijnen*, maar er doorheen kijken in de veronderstelling dat achter of onder de bedrieglijke verschijningsvorm de ware werkelijkheid van het verschijnsel ligt, hoe het echt is, zijn oetevallige dieptestructuur, zijn wezenlijkheid. Begrijpen in het kader van interventies – binnen of buiten het opbouwwerk – is zo een grijpen *over* de dingen, de gebeurtenissen, de verhalen en de mensen heen. Maar neem nu het kernwoord van de presentiebenadering: aandacht. Daarin gaat het in elk geval ook om een vorm van denken, van 'ergens je kop bij houden': zoals we daarnet zeiden, van een bewuste gespannenheid naar iets. Het voorvoegsel 'aan' wijst er echter op dat er in de presentiebenadering niet gedacht wordt over iemand maar aan iemand. In verband met de presentiebenadering moet men zich dat vooral heel letterlijk of ruimtelijk voorstellen: je heel dicht naar iemand toe spannen, aan hem komen, beroeren; het gaat om de uitgaande beweging naar de ander toe, tot aan hem. Aandacht schiet er niet aan voorbij op zoek wat anders, wat eichters, wat diepers, wat hogers, maar houdt zich in zodra ze raakt aan de ander. En in dat aan-denken voegt de presentiebeoefenaar zich naar wat hij of zij aantreft: voegt zich in taal, tijd, ritme et cetera. Dat is wat we presentie-beoefenaren zien doen: denken aan de ander vast, meer nog een relatie aangaan dan handelend optreden tegen een probleem. *En pas in die hechte verbondenheid toont zich wat er gedaan kan of gelaten moet worden, daar en zo vindt men de coördinaten van het samenhandelen.* Deze benadering druipt op zo ongeveer alle punten van belang in tegen wat gebruikelijk is en toch blijkt uit ons onderzoek dat ze hooggevalueerde effecten sorteert.

Dat is dus een volgende laag in de presentietheorie: die radicale betekenis en verregaande consequenties van 'presentie'. Eerlijk gezegd ben ik – hoewel ik dit alles op een andere, meer wijsgerige manier allang wist-geschrokken van deze ingrijpende betekenissen. Wie het pad van de presentie gaat, is tamelijk weerloos en moet moedig zijn. Die bepaalt zich immers bij wat zich aandient en zoals het zich aandient. Presentiebeoefening heeft, anders gezegd, intens deel aan alledaagsheid en speelt zich daar vrijwel volledig in af. Natuurlijk betekent dat, zoals de vele tientallen praktijkvoorbeelden in mijn boek illustreren, dat de presentiebeoefenaar heel gewone dingen doet, van koffie leuten tot mee-eten, van knikkeren en voetballen tot samen een potje janken om wat niet lukken wil, van meegaan naar de Sociale Dienst tot jarenlang trouw elke dinsdag even langskomen. Daarin – in die concreetheid, in die gewone dingen – zit *het*, daarin moet *het* gebeuren en daarin gebeurt het ook: verbondenheid: het onopgeefbare trefwoord van opbouwwerk. Ik ben me als onderzoeker gaandeweg gaan realiseren wat alledaagsheid is en hoezeer we als wetenschappers en professionals gewoon zijn om daaruit de buurt te blijven, zowel in onze taal als in onze werkvormen, zowel in ons ritme van werken als in het soort sociale verbanden waarmee en waarin we werken, zowel ruimtelijk (waar ben je als beroepskracht eigenlijk de hele dag?) als wat de betekenisverlening van het handelen betreft, zowel in onze fixatie op problemen als op het domme feit dat beroepskrachten zelden of nooit betrokken

zijn bij wat lukt en leuk is in de leefwereld. En toch speelt zich juist in die alledaagse het leven af waarvoor wij als mensgerichte beroepskrachten betekenisvol zouden willen zijn. De presentiebeoefenaar legt zich om die reden nauwgezet toe op en heeft een uiterste sensitiviteit ontwikkeld voor de veelzijdige invlechting in het alledaagse en op het openen van de potenties ervan. In de loop der jaren, bij het presenteren van tussentijdse onderzoeksbevindingen en tijdens talrijke spreekbeurten, hebben we tweemaal ontdekt: presentiebeoefening vinden we ook elders en het verlangen om meer 'presentie' in het eigen werk te mogen doen is zeer groot en algemeen verbreid. Natuurlijk hebben we ook moeten ontdekken dat de presentiebeoefening en de presentietheorie sommigen kennelijk mateloos irriteren om de eenvoudige reden dat ze afwijken en zich kritisch verhouden tot de *mainstream*. Hoe goed en hoe vaak de presentiebenadering ook uitgelegd wordt, voor wie met overtuiging in de gebruikelijke manier van doen staat, is de presentiebenadering soms zeer moeilijk te begrijpen. Men vindt haar dan te vaag en kan nauwelijks zien om welke waarden of om welk praktisch goed het daar draait. Dat de presentiebeoefening zich ten enenmale onttrekt aan de bureaucratische logica en haaks staat op een cultuur van bedrijfsmatig gemodelleerde maakbaarheid maakt het er uiteraard niet beter op.

Ik ben bepaald niet de uitvinder van de presentiebenadering, al is ze in mijn boek naar haar variatie, methodiek, houdingsaspecten, theoretische fundering, grondslagen en professionele competenties systematisch uitgewerkt en verdiept. Is dat eenmaal gebeurd en heeft men zodoende een helder beeld voor ogen gekregen dan valt op hoezeer er ook anderen zijn die een soortgelijke benadering voorstaan en praktiseren. Ze doen dat in eenzelfde radicaliteit maar veel vaker juist iets meer afgezwakt, al was het maar omdat pastores in achterstandsbuurtten meer institutionele vrijheid genieten en daardoor gemakkelijker hun gang kunnen gaan. We vinden deze verwante zielen in het gewone pastoraat en diaconale werk, in ziekenhuizen en gevangissen, maar ook in het opbouwwerk, in de jeugdhulpverlening, in de humanistiek, in de ggz, psychiatrie en de rehabilitatiebeweging, in het maatschappelijk werk en bijvoorbeeld in het speeltuinwerk en de maatschappelijke opvang. Behalve onder beroepskrachten vinden we presentiebeoefenaars onder vrijwilligers, als buddy's, maatjes, vrienden(dienst), weekend-

pleegouders, gevangenisbezoekers etc. En steeds weer zien we dezelfde soort kenmerken: er-zijn-voor de ander, alles draait om de goede en nabije relatie (veel meer dan om het koste-wat-kost wegpoetsen van problemen), om zorg, om de waardigheid van de ander, om de basale act van erkennen zodat de ander –hoe gek, hoe anders ook– voluit in tel is, om wederzijdsheid (van hartelijkheid tot strijd), om alledaagse vormen, om verhalen, om nauwgezette afstemming op de leefwereld, om de wil de ander uit te graven, het beste van zijn of haar mogelijkheden waar te laten worden en niemand ooit af te schrijven (ook als zo ongeveer alles aan hem of haar niet meer deugen wil), om een soort voorzichtige traagheid en een zogeheten 'latende modus' van werken die ruimte geeft aan wat zich niet maken of afdwingen laat. Als we spreken over presentiebeoefenaars, hebben we het over een marginale beweging en een uiterst kwetsbare groep. De hoofdstroom in de sector zorg, welzijn, pastoraat en dienstverlening heeft over het algemeen nog weinig boodschap aan deze aanpak. Bovendien wemelt het van de misverstanden, als zou presentie zoiets zijn als empathie, onpolitiek geklef, als passiviteit, als het simpele gedoe van een goede buur, etc. Als zou de presentiebeoefening de *core business* van zorg en welzijn verwaarlozen. Dat alles is het niet: presentiebeoefening zoekt met de grootst mogelijke discipline maar met hartstocht en geduld de gebluste en afgeschreven ander in zijn anders-zijn en zal niets in gang zetten dat niet diens zaak dient. En daar ligt (weer) de aansluiting bij het opbouwwerk, zijn zelfverstaan en de analyse van mismatches.

3. De beschrijving van de overige mismatches

Na dit intermezzo en met gebruikmaking van het daarbij geschetste gezichtspunt van de presentie kunnen nu de overige mismatches beschreven worden.

Methodische mismatch en maatschappelijke uitsluiting

Een voor de hand liggende gedachte luidt dat nieuwe, aangepaste, vers ontwikkelde of van elders geïmporteerde methoden verbeteringen in de aansluitproblematiek kunnen brengen. Dat is soms ook zo. Het accent ligt dan dus niet op het volume en de allocatie maar op de werkwijze. We onderscheiden vijf aspecten van de methodische mismatch

respectievelijk van de bestrijding daarvan

➤ **Inventiviteit.** De laatste jaren is er op het terrein van de 'vindingrijkheid' in strikte zin inderdaad veel ondernomen en bereikt: er zijn volop (ver)nieuwe, handige en handzame methodieken en strategieën ontwikkeld om de meest kwetsbaren en de maatschappelijk uitgeslotenene daadwerkelijk te bereiken. In feite krijgt deze benadering van de mismatch –getuige de vele vakbladen die wikkels over mijn bureau gaan– buitenproportioneel veel aandacht. Ze gaat terug op een combinatie van ongedurigheid, vernieuwingsdrift en geloof dat het vooral aankomt op handigheid, slimheid en inventiviteit. Hoewel dit 'technisch-inventieve' aspect van groot belang is, onttrekt een te naïeve invulling ervan andere aspecten gemakkelijk aan het oog. Die behandelen we dan ook graag even apart.

➤ **Tijd en ruimte.** Behalve een verbeterde vindingrijkheid is ter bestrijding van de methodische mismatch vooral ook van belang dat de dienstverlener, helper, bemiddelaar, makelaar of pastor zich begeeft in de ruimte, in het ritme en in het tijdspectief van de uitgeslotenene. Dat geldt in zekere zin ook voor de 'burger'. Zolang de uitgeslotenene en kwetsbaren het 'nakijken' hebben omdat het aanbod welbeschouwd buiten hun leefwereld blijft, een planmatig verantwoord marstempo heeft of haaks staat op de toekomstverwachtingen en gevoelens van de betrokkenen, zal de mismatch aanhouden.

➤ **Logica en dynamiek.** In nauwe aansluiting hierbij staat de bevinding dat mismatches ontstaan of verergerd worden als het aanbod van dienst, hulp, kadervorming of zorg te weinig rekening houdt met de eigen logica en redelijkheid van de betrokkenen en niet de daarmee samenhangende krachten die hun handelen en ontwikkelingen energie geven. In feite wortelt dit soort mismatch in enerzijds afstand tot de leefwereld van de uitgeslotenene en anderzijds het in niet-serieus nemen van de redelijkheid van de eigen perspectieven daarvan. In heel ons onderzoek wemelt het van de voorbeelden waarin werkers opduiken, van RIAGG-medewerker tot wijkmanager, die het allemaal beter menen te weten, die in werkelijkheid angstig afstand houden tot het ruwe buurtleven en die door de combinatie van deze twee de aansluiting faliekant missen. Overigens krijgen buurtbewoners daar doorgaans de schuld van.

➤ **Persoon en instrument.** Wat we ook van slimme methodieken en strategieën mogen verwachten, ze hebben in toenemende mate als grondstructuur dat ze 'onbeziel'

zijn: hun nut en succes hangen steeds meer af van de juiste uitvoering, dat wil zeggen van het nauwgezet opvolgen van de voorschriften en gebruiksaanwijzingen door de werker. Als aanspreekbare persoon 'verdwijnt' deze daardoor geleidelijk uit het werk en maakt plaats voor de 'onbezieldde toepasser' die 'het ook niet helpen kan'. Toch is de ervaring in de presentiebenadering dat het behoud van een communicatie, ontroerbare, aanklampbare, soms medderende en soms opgewonden scorende werker de aansluiting sterk bevordert. Formeler gezegd: dat de werker ook en misschien zelfs vooral zijn eigen instrument is, is vanuit het oogpunt van de afstemming en aansluiting behalve een nuttig inzicht vooral ook een eenvoudige waarheid die het methodische met dikdoenerij verbloemt.

➤ **Verskil en waardigheid.** De methodisch-strategische insteek op de mismatch-problematiek zal putten uit positivistische inzichten in het gedrag van mensen en zal in *algemene* termen voorschriften geven in termen van *typen* mensen, *soorten* situaties, *gebruikelijke ontwikkelingen*, *standaard* levenslopen, *normale* reacties etc. Dat kan haast niet anders, maar precies daarin schuilt ook een reëel gevaar op mismatch omdat onvoldoende rekening gehouden kan worden met het bijzondere, het concrete, het afwijkende, onafgestemde en andere. Kortom: met het verschil. Het tekort doen aan het verschil (door gelijkgeschakelen, normaliseren, verdringen en verdrijven) krenkt uiteindelijk de waardigheid van de betrokkenen – daar zijn we weer bij een van de dimensies van sociale uitsluiting. Ruimte maken voor het verschil richt de methodische aandacht op de 'normalen' en hun bejegening van 'anderen' – opbouwwerk of niet. In het verlengde van deze analyses dienen zich vier insteken aan ter voorkoming van deze methodische vorm van mismatch met betrekking tot het bereiken van 'the least, last, lost and latest': zich leren begeven in hun tijd en ruimte, beter aansluiten bij hun leefwereld en het leven zoals dat door hen in werkelijkheid wordt geleefd, gelegenheid bieden aan de werker om als zijn eigen instrument te fungeren en ten slotte bevorderen dat er ruimte voor het verschil ontstaat waardoor een afwijkend leven met waardigheid en kwalitatief goed geleefd kan worden.

Culturele mismatch en maatschappelijke uitsluiting

Een derde soort mismatch gaat dieper dan de methodische, al heeft hij daarmee veel

van doen. In de meest algemene termen gaat het er hier om dat het aansluiten soms niet lukt doordat er twee werelden op elkaar botsen, die elkaar domweg niet of minstens niet goed begripen. Die werelden, van de –schematische gezegd– professionele zorg- en hulpverlener of welzijnswerker en van de meest kwetsbaren of reeds maatschappelijk buitengeslotenen, steken op alle belangrijke punten anders in elkaar: qua taal, hulpbronnen, uitzicht op de wereld, moraal, socialisatietrajecten, identiteitsbeleving, keuzemogelijkheden, sociale netwerken etc. Hetzelfde geldt *mutatis mutandis* voor de wereld van de well-to-do burger en de uitgestotene, de achterblijver, de minste, etc. Ook als men methodisch de mismatch maximaal bestrijdt, blijft dit culturele verschil. Er moet, zeker vanuit een presentieperspectief, apart aandacht aan besteed worden. Daarbij staan drie ingangen open.

➤ **Professioneel.** Zonder het streven naar hoogwaardige kwalificatie op te geven, kan men mikken op een soort professionaliteit dat normatief-reflexiever ingericht wordt en daardoor het culturele verschil beter hantieren kan. Als professionaliteit vooral ontworpen en bevorderd wordt in het verlengde van de interne rationaliteit van de sector zelf (zoals thans vaak het geval is), zal de mismatch aanhouden en zelfs verergeren. Er lijkt me nogal veel voor te zeggen dat werksoorten zoals het opbouwwerk van dit soort mismatch veel te lijden hebben, omdat ze dikwijls worden gebruikt als de verlengde arm van het gemeentebestuur en omdat ondernemende werkers in deze discipline zich graag aan die druk onttrekken door zelf een bureautje te beginnen dat vervolgens opdrachten moet binnenslepen en vooral zonder omwegen waarmaken. Al bij al nodigt dat uit tot een (in mijn ogen geheel verkeerd) soort frisse aanpakkeritis die gelijk gesteld wordt met 'professionalisering'.

➤ **Bureaucratisch.** Culturele mismatches worden sterk bevorderd door verregaande bureaucrativering voor voorzieningen, van in- en uitstroomcondities, van de verzilvering van gewone rechten, verantwoording afleggen en beleidscontrole. In dat licht is het belangwekkend naar alternatieven te zoeken: meer nabije, plattere, flexibele, zelflerende en zelfregulerende organisatiestructuren die beter kunnen inspelen op wat er werkelijk gevraagd wordt. Bureaucratische bestending van maatschappelijke ellende komt helaas maar al te veel voor: ons onderzoek geeft er overvloedige voorbeelden van

➤ **Ontmoetingen.** Culturele verschillen,

onderlinge angst, wederzijds onbegrip en zelfs haat over en weer, worden ook verkleind door ontmoetingen te arrangeren. Kennis verwerven van elkaars leven, ervaringen, verlangens en culturen helpt de aansluiting te vinden en respectvol ruimte te maken.

Bestrijding en voorkomen van mismatch zijn zo verbonden met de bevordering van een alternatieve soort professionaliteit, het terugbrengen van bureaucratie en het tot stand brengen van dialogische situaties die wederzijds begrip voeden. Als de toestandbrenging van een goede aansluiting tot de kern van de opbouwwerk-identiteit behoort, zouden we ook deze drie intenties dus terug moeten zien.

Conceptuele mismatch en sociale uitsluiting
De vierde mismatch draait om macht: wie heeft het voor het zeggen, en welke opvattingen en kennis tellen? Vanzelfsprekend hangt deze mismatch samen met de vorige maar het is zinvol om hem ook apart te benoemen. We onderkennen wederom drie aspecten.

➤ **Zeggenschap en invloed.** Als cliënten geen reguliere *plek* hebben in de programmering van het aanbod, niet of nauwelijks *gehoord* worden bij de tenuitvoerlegging daarvan en als betrokkenen meer object dan *subject* van de hulp zijn, dan duurt de mismatch voort. Complicatie bij het aanpakken van deze factoren zijn ongetwijfeld de *cultural gap* tussen hen en de wereld waarop ze invloed willen kunnen uitoefenen, de ontoegankelijkheid en voorsprong van werkers en de uitsluiting door onbegrip (de onbegrijpelijkheid van deze met jargon en bureaucratische redelijkheid afgeschermd wereld). Ons onderzoek laat steeds weer zien dat de plek, stem en invloed van de betrokkenen, zelfs waar deze realiter gewaarborgd zijn en de ruimte krijgen, feitelijk uitermate miniem zijn omdat ze cultureel 'gesmoord' worden, niet kunnen klinken en tot gelding komen. Pas als de aansluiting ook in de meer informele sfeer wordt nagestreefd, overbrugt men deze hiaat enigszins.

➤ **Definitiemacht en geldige kennis.** Bij het tweede aspect ligt dat ingewikkelder, omdat de mismatch zich daarbij ook in de professionele geledingen zelf voordoet. De contactambenaar, de helper die mensen thuis bezoekt, de straatwerker, de wijkagent die over straat zwerft, de sociaal-psychiatrisch verpleegkundige die ook contacten met cliënten onderhoudt in het buurthuis of op het sportveld, de pastor die onder de buurtbewoners leeft: zij allen ontwikkelen geleidelijk een soort begrip van sociale pro-

blemen dat in hogere echelons van hun organisatie vaak weinig gehoor vindt. Mismatch betekent in dit geval dat 'zij van boven' het beter (denken te) weten. Ook dat is in de grond van de zaak een kwestie van macht: wie bepaalt hoe het probleem voorgesteld of 'gedacht' (geconceptualiseerd) wordt? Wie doet ertoe bij de vaststelling van iets als een bepaald probleem, als een urgent probleem, als een relevant probleem?

➤ **Onderzoekssturing en -inrichting.** Daarmee is de focus reeds op het derde aspect gericht: als mismatch ten dele samenhangt met een 'conceptuele machtskwestie' (welk voorstelling van zaken geldt?) dan ook het voortraject daarvan: de verwerving van kennis en inzicht. Vrijwel alle beleid, professionalisering en methodiekontwikkeling is gebaseerd op onderzoek, maar het is in het kader van de bestrijding van mismatches niet onverschillig hoe dat onderzoek is ingericht, wat het doorlaat respectievelijk wegfilt, wiens stem daarin doorklinkt, welke bronnen worden geraadpleegd dan wel overgeslagen en welke kwaliteitscriteria (omrent geldigheid bijvoorbeeld) worden aangelegd. Ik heb het hier dan nog niet over tempo, structurering en locatie. Mismatch en de uitsluiting van kwetsbaren vinden ook hier, zó, plaats en men kan nauwelijks wat doen aan de factaire en methodische mismatches zonder ook iets aan deze afstemming in kennisverwerving te doen. Ook hier geldt het adagium van grotere nabijheid. Het voorkomen of bestrijden van mismatches ten gevolge van 'kennis als macht' leidt ons met name naar het (anders) leren doen van onderzoek ten behoeve van beleid en methodiekontwikkeling en het krachtig present stellen van de voorstellingen van zaken conform de zwaksten.

Coördinatie-mismatch en sociale uitsluiting Ten slotte de vijfde mismatch. Deze draait om de innerlijke afstemming van voorzieningen en om de redelijkheid van de coördinatie en controle of beheersing. Aanbod, voorzieningen, beroepskrachten, programma's; ze worden in overvloed aangeboden en deze overvloed is vaak verantwoordelijk voor het niet-aansluiten (mismatch) bij de uitgesloten en de meest kwetsbaren. Elk element heeft zijn eigen aansturing en intentionele kaders, maar het betere is daarbij al gauw de vijand van het goede – althans dat wijst ons onderzoek steeds weer uit. De gebruikelijke oplossing van een strakke, centrale regie produceert op haar beurt weer een eigen soort mismatch. Een maar al

te bekend verschijnsel. We beschrijven drie dilemma's (of ingangen).

➤ **Samenhang en chaos.** Een bijzondere moeilijkheid in dezen geldt, om te beginnen, de verhouding tussen orde en chaos. Wie wil aansluitend bij mensen van wie het leven onbeheersbaar, chaotisch, onordelijk en soms zelfs bandeloos is, komt niet uit als hij het aanbod tot in de finesses wil ordenen: plannen, vastleggen, inkaderen, coördineren etc. Dat sluit vaak weinig aan bij het leven waarvoor men betekenisvol wil zijn.

➤ **Regulering en vrijheid.** Behalve dat 'masterplans' hier gemakkelijk mismatches geven, ligt er ook een moeilijk hanteerbaar dilemma op het niveau van de individuele werker. Het tegengaan van mismatch, zeker waar het gaat om maatschappelijk zeer kwetsbare en zelfs uitgesloten mensen, is gebaat bij een behoorlijke professionele discretionaire ruimte en bij het vermogen tot zelfregulatie. De eerste laat een zeker ruimte aan de professionele werker om naar bevind van zaken te handelen en daarbij zo nodig bestaande regels met verstand terzijde te laten. Het tweede mikt op de ontwikkeling van vermogens bij de werker om niet zozeer in nederige gehoorzaamheid aan de

sen. In het kader van die match is het zaak vrijwilligers op een specifieke manier toe te rusten en er vooral voor te waken dat ze niet te veel op beroepskrachten gaan lijken. Toch gaat de huidige tendens zeer sterk die kant op: vrijwilligers als een semi-professioneel proletariaat, dat naar gelang de conjunctuur voor een habbekrats kan worden ingeschakeld en even zo gemakkelijk weer kan worden weggedaan, en dat bovenal gedacht en gewaardeerd wordt vanuit een professioneel perspectief.

Ook deze mismatch kan programmatisch vertaald worden: bevorderen van het eigen van vrijwilligers, zoeken naar ruimte voor zelfregulatie door beroepskrachten en scheppen van ruimte en vrijheid in plannen van aanpak zodat er gepast en flexibel met de concrete werkelijkheid van 'anderen' omgegaan kan worden.

Resumé

Er zijn, mede met gebruikmaking van een presentie-achtige manier van kijken, vijf soorten mismatches beschreven die raken aan de kern van de opbouwwerk-identiteit. We vatten ze samen in een tabelletje.

Soort mismatch	Bestrijden via
1. Facilitair	1. Volume en allocatie
2. Methodisch	2. Leefwereldaansluiting
3. Cultureel	3. Breed rationaliteitsconcept
4. Conceptueel	4. Gedeelde macht en invloed
5. Coördinatie	5. Flexibiliteit en vrijheid

baas en de vakregels zijn/haar werk te doen, maar om vooral ook zelf het (eigen) handelen op een bevredigende wijze te kunnen, dan wel te mogen, regelen en aansturen.

➤ **Professionals en vrijwilligers.** En slotte hebben we een zeer lange ervaring met betrekking tot het derde dilemma. Kort gezegd, komt het erop neer dat vrijwillig(st)ers bijzondere mogelijkheden hebben om mismatches te voorkomen. Dat ze meer vrijheid genieten dan beroepskrachten, dichter bij het geleefde leven staan, zich aan onrendabele projecten mogen wagen en veel meer de tijd kunnen nemen, is dikwijls zeer behulpzaam om te kunnen aansluiten bij 'weggestopte' men-

4 Opbouwwerk en presentie: de Vakconferentie Opbouwwerk

Uiteindelijk roept deze beschrijving annex analyse een tweevoudige vraag op:

* de eerste bevindt zich op het niveau van de middelen en betreft de kwestie hoe en waar deze mismatches praktisch weggenomen, voorkomen of verkleind kunnen worden. In feite geeft deze beschouwing reeds een aanzet tot de beantwoording van die vraag.

* de tweede is aanzienlijk principiëler en betreft de theorie van het vak: hoe dient het vak überhaupt gedacht en ontwikkeld te worden zodat de aansluitingskwestie niet als *collateral damage* verschijnt die fatsoenlijke inperking behoeft, maar als het theoretische identiteitsmoment bij uitstek? Een theorie van de aansluiting dus: dat is de kwestie. Met de uitdrukking 'collateral damage' (bijkomende schade), dat we zo goed kennen als standaard excuus voor precisiebombardementen die wat onprecies uitvallen, wil nog eens beklemtoond zijn in welke sfeer van interventionistische pretenties we ons hier bevinden. Welnu, het is deze tweede vraag die in de Vakconferentie van november wordt aangesneden en waarbij andermaal de hulp van de presentietheorie wordt ingeroepen. Die vraag moge misschien enigszins abstract en ingewikkeld aandoen, ze voert ons echter zonder omwegen naar de praktische kern en identiteit van het vak 'opbouwwerk'. En daar gaat het om.

Noot

Wie meer wil weten van de presentiebenadering zij uiteraard allereerst verwezen naar Andries Baart, *Een theorie van de presentie*, Lemma, Utrecht 2001 (2e herziene druk verschijnt begin september). Verder kan men heel beknopte, dikwijls op de ggz toegesneden introducties tot de presentiebenadering, door Doortje Kal geschreven, vinden in *Psy* (29 maart 2001; jrg. 5, nr. 4) en *Passage* (september 2001); een interview met Andries Baart, afgenomen door Doortje Kal en Majone Steketee, vindt men in *Deviant* (nr. 29; juni 2001). Verder kan men goed terecht op de homepage van Actioma (www.actioma.nl): daar vindt men artikelen van Baart en ook het cursus- en scholingsaanbod. Bij Actioma kan men kosteloos het essay *Raken aan het geleefde leven* opvragen (telefoon 073-6134134); ook dat biedt een inleiding in de presentiebenadering. Ten slotte: een eenvoudige introductie verscheen onder de titel "Verder dan het lege hart en de hoge borst," in het *Tijdschrift voor*

de Sociale Sector, 53(1999)10, oktober 1999, blz. 411.

Over de auteur

Andries Baart is *stafffunctionaris bij de Stichting Actioma in Den Bosch en daarnaast bijzonder hoogleraar in de Vakgroep Praktische Theologie/Sociale Wetenschappen aan de Katholieke Theologische Universiteit te Utrecht. Hij doet onderzoek naar (de metho- diek, grondslagen, effecten en professionalise- ring van) het oude-wijkenpastoraat, het diaconaal werk, het maatschappelijk activerings- werk en meer in het algemeen: naar zorg, wel- zijn en dienstverlening. Onlangs kwam zijn boek uit: Een theorie van de presentie, Lemma, Utrecht 2001. Adres: Luybenstraat 19, 5211 BS Den Bosch; email: a.baart@wxs.nl; web: www.presentie.nl of www.actioma.nl.*

Provincie regisseert het gebiedsgerichte beleid

Uitvoeringscontract Subsidieregeling Gebiedsgericht Beleid ligt klaar

Duurzamere landbouw, beter water- beheer, als de natuur en de camping bij de boer maar blijven. Dergelijk gebiedsgericht beleid kent vanaf sep- tember 2001 een nieuwe subsidiere- geling. Het Interprovinciaal Overleg (IPO) en het Rijk ondertekenen begin september het uitvoeringscontract voor de komende vier jaar.

De provincie is de regisseur van het nieuwe gebiedsgerichte beleid. Zij zorgt ervoor dat er goede plannen komen voor gebieden, die onder andere gesubsidieerd kunnen worden met de subsidieregeling Gebiedsgericht

Beleid en reconstructie concentratiegebie- den (SGB). De aanvragers van de subsidie zijn gemeenten, waterschappen, burgers, natuurorganisaties en andere betrokkenen. De Dienst Landelijk Gebied (DLG) krijgt een loket bij elke provincie waar de partijen subsidies kunnen aanvragen. De SGB is een bundeling van bestaande subsidies van drie departementen, het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV), het ministerie van Verkeer & Waterstaat (V&W) en het ministerie van VROM. Vanuit de SGB is subsidiëring mogelijk van herstel en ontwikkeling van cultuurlandschappen, recreatie, regionaal waterbeheer, bestrijding verdroging en verbetering milieukwaliteit. Volgend jaar komt daar waarschijnlijk land- inrichting bij. Vanuit VROM trekt Milieubeheer de regeling, terwijl de Rijksplanologische Dienst (RPD) zich afzijdig houdt. "Wij hebben geen subsidies in de nieuwe regeling. Bovendien willen we onze

handen vrijhouden tot eind van dit jaar deel drie verschijnt van de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening. Dan pas is duidelijk of we geld in de SGB stoppen," aldus Yvon Horsten van de Rijksplanologische dienst (RPD).

Programma's

De provincie stelt jaarlijks een Provinciaal Uitvoeringsprogramma (PUP) op. Hierin staan ambities en doelen voor het landelijk gebied voor een periode van vier jaar. Het PUP is een concretisering van de provinciale beleidsplannen (onder meer streek-, water- huishoudings- en milieubeleidsplan). Provinciale Staten moet het programma goedkeuren. Onder het PUP hangen de gebiedsprogramma's. Het eerste jaar van de regeling geeft het Rijk de provincies wat respijt. Pas in maart 2002 verstrijkt de inzendtermijn voor de gebiedsprogramma's. Deze vormen de basis van de SGB-beoordeling. De provincie stelt deze op samen met

alle betrokken partijen. Bij een gebiedsprogramma horen operationele doelen en een beschrijving van uit te voeren projecten. De doelen zijn meetbaar, bestrijken een periode van 4 jaar en geven een onderbouwing van de samenhang tussen de activiteiten, de lange termijn doelen, het beschikbare geld en de toe te passen subsidieregelingen. Ook staat in het gebiedsprogramma welk deel van de financiering afkomstig is van het Rijk en waar de andere gelden vandaan komen.

Verantwoording afleggen

De provincies zijn in hun regisseursrol verantwoordelijk voor het halen van gestelde doelen zoals rijk en provincies met elkaar overeenkomen in het Uitvoeringscontract. Yvonne van der Laan vanuit het directoraat-generaal Milieubeheer van VROM betrokken bij de Subsidieregeling Gebiedsgericht Beleid: "Het is nog onduidelijk hoe zij hierop worden afgerekend. Kortingen en uitsluitel behoren tot de mogelijkheden. Een werkgroepje is nu bezig met onderzoek naar de verantwoording." Hans Zwetsloot, coordina-

rijksgeld te kunnen krijgen. Als rijk gaan we geen afzonderlijke projecten meer beoordelen maar maken we afspraken over de doelen, dit geeft provincies veel meer flexibiliteit. In de bestuursovereenkomst zien zij in één keer wat ze kunnen doen in het landelijk gebied en hoeveel dat oplevert. "De regeling zelf is niet de belangrijkste winst," zegt Hans Zwetsloot. "Het achterliggende beleid is belangrijker. Je maakt afspraken over de doelen. De regeling hoort bij het sturingsmodel met gebiedsprogramma's, provinciale uitvoeringsprogramma's, bestuursovereenkomsten en het uitvoeringscontract. Voor provincies is echt het belangrijkste voordeel dat ze in één keer zien voor welke doelen wel geld beschikbaar is." Patricia van Eijndthoven van de provincie Gelderland: "In Gelderland maken we nu één loket waar aanvragers terecht kunnen voor alle subsidies in het landelijk gebied. Dat klinkt als de SGB, maar is breder. Wij nemen ook Europese subsidies mee. De nieuwe regeling voor gebiedsgericht beleid heeft ons wel een bredere kijk gegeven. Wij maken nu gebiedsplan-

moesten we kleine dingen aanvullen. Samen maakten we er concretere gebiedsprogramma's van. De Gooi- en Vechtstreek en het kustgebied zijn hopelijk volgend jaar klaar voor de SGB."

Van der Laan: "Het kan natuurlijk altijd mooier. Ik hoop dat het Rijk straks een stapje verder zet en meer potjes voor het landelijk gebied bundelt. Net als het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing. Vanuit het Rijk ligt de bundeling nog moeilijk. Men is vaak bang de zeggenschap over het eigen geldpotje te verliezen en dat maakt samensmelting moeilijk."

Meer informatie:

Ministerie van VROM, Yvonne van der Laan
(070 3394405)

e-mail: yvonne.vanderlaan@minvrom.nl

Ministerie van LNV, Hans Zwetsloot

(070 3784273)

e-mail: j.a.w.h.m.zwetsloot@grr.agro.nl

Ministerie van V&W, Anne Ubbels

(070 3518094)

e-mail: a.ubbels@hkw.rws.minvenw.nl

Informatieblad Gebiedsgericht beleid, distribu-

tiecode 22156/208 en Handreiking

gebiedsgericht beleid Planproces, distribu-

tiecode 14547/176. Beide zijn te bestellen

bij het distributiecentrum VROM per e-mail:

vrom@dm.wegener.nl

□

n het landelijk gebied

tor van de SGB vanuit LNV, erkent dit probleem: "In principe vallen de planvorming en gebiedsprogramma's onder de regierol van de provincie. Zowel de provincies als het Rijk horen zich daaraan te houden. Nu starten we inderdaad een project om te kijken of we sancties op moeten leggen. De verantwoording moet wel helder zijn, omdat de minister uiteindelijk verantwoordelijk is. Mochten afspraken niet worden gehaald, dan moet die die in de Kamer verantwoorden. De minister moet dus melden als een provincie de fout in gaat." Rob Verzijde van de provincie Noord-Holland: "Wij zijn als provincie verantwoordelijk voor het halen van de doelen. Wij moeten aan het rijk verklaren waarom het dan niet lukt. We maken een visie voor de lange termijn en die streven we na, maar het waarmaken is moeilijk. De vorige regeling, de subsidie gebiedsgericht milieubeleid (SGM), was overzichtelijker. Die bestond uit directe geldstromen naar kleinere concrete projecten ingedeeld in rubrieken."

Redenen

Van der Laan: "Provincies kunnen met elkaar concurreren; hoe ambitieuzer het gebiedsplan (hoe groter de bijdrage aan de realisering van de rijksdoelstellingen), hoe meer

nen en kijken naar de lange termijn. Dat komt ook van pas bij de internationale subsidies."

SGB 2001

Van der Laan: "De provincies Gelderland en Zeeland stellen het indienen voor de SGB een jaar uit en gaan voor de vangnetconstructie. Zij besloten om niet overhaast de nodige aanpassingen te verrichten. Beide provincies gaan voor de bestaande subsidies. Nu kan dat nog." Zwetsloot geeft deze provincies gelijk: "Ze zijn er nog niet aan toe. Ze willen het eerst in orde maken." Van Eijndthoven: "Het was nog onduidelijk wanneer de SGB precies startte. Wij hebben toen voor de oude regeling gekozen." Opvallende voorbeelden uit het uitvoeringscontract zijn Limburg en Noord-Holland. Beide hebben twee gebiedsprogramma's ingediend die aan alle eisen voldoen. Voor Noord-Holland kwamen de projecten Noord-Holland Midden en Texel door de toetsing van de SGB. Rob Verzijde van de provincie Noord-Holland: "Het is wel een moeilijk proces. De twee gebieden hadden al onze prioriteit. Daarom durfden we de SGB aan. Het proces gaat stap voor stap met veel overleggen in het gebied en met de toetsingscommissie van het rijk. Steeds

Beoordeling gebiedsprogramma's

De gebiedsprogramma's zijn in 2001 beoordeeld op een aantal criteria.

Zo is er gekeken naar de gebiedskeuze en de vereisten die de SGB stelt aan de gebiedsprogramma's. Alleen gebieden die onderdeel vormen van het zoekgebied en waarbij sprake is van een samenhangende meervoudige problematiek waarvoor een integrale aanpak noodzakelijk is kunnen in aanmerking komen voor SGB. Bij de beoordeling van de gebiedsplannen is er onder andere op gelet of de bestaande toestand en de gewenste ontwikkeling zowel kwalitatief als kwantitatief zijn weergegeven en er meetbare doelen voor vier jaar zijn geformuleerd. Verder moet een beschrijving van activiteiten voor vier jaar zijn opgenomen, een totale kostenraming en een overzicht van de financieringswijze.

Indien aan alle criteria is voldaan kan een gebied in aanmerking komen voor subsidie uit de SGB.

Nederland is toe aan

door Dick Meesterberends, LCO-P

Stel: je bent moeder van drie kinderen, je woont in een klein dorp op een half uur fietsen van de grotere kern en je man heeft -uiteraard !!?-de auto mee. En eigenlijk wil je ook wel graag een leuke baan, maar die is niet om de hoek. En de kinderen moeten naar school, en om nou altijd de buurvrouw te vragen boodschappen mee te brengen of de kinderen op te vangen.....

Voor veel -meestal vrouwelijke - plattelandsbewoners de dagelijkse ervaring: een bundeltje knelpunten in een paar zinnen samengevat.

Daarom is NEDERLAND TOE AAN NIEUWE AFSPRAKEN.

Dit motto van de Stimuleringsmaatregel Dagindeling is veelomvattend, het werkt erin dus ook. Toenmalig minister Melkert van SZW stelde in november 1996 de Commissie Dagindeling in, met de opdracht voorstellen te ontwikkelen voor een andere dagindeling die mannen en vrouwen meer ruimte zou bieden om werk en privé te combineren. Het eindrapport van de commissie leidde in maart '99 tot de Stimuleringsmaatregel Dagindeling, met een budget van 60 miljoen gulden voor een periode van vier jaar voor experimenten, ervaringsuitwisseling en informatievoorziening. Het Projectbureau Dagindeling werd in het leven geroepen om de stimuleringsmaatregel uit te voeren.

De stimuleringsmaatregel heeft als doel het combineren van arbeid en zorg te vergemakkelijken door middel van:

- het verbeteren van de afstemming van arbeidstijden met de openingstijden van onderwijs-, kinderopvang- en vrijetijdsvoorzieningen, winkels en andere vormen van dienstverlening,
- Het verbeteren van de bereikbaarheid

van deze voorzieningen door middel van aanpassing van ruimtelijke plannen en het ontwikkelen van vervoersarrangementen.

- Het ontwikkelen van nieuwe vormen van persoonlijke dienstverlening en zorgondernemerschap.
- Het ontwikkelen van een andere werk/privé-balans in arbeidsorganisaties.

Experimenten

Deze vormen de spil van het dagindelingsbeleid. Het gaat er in elk experiment om een creatieve en vernieuwende oplossing te vinden voor de dagindelingsproblemen van taakcombineerders.

De resultaten van experimenten worden middels verslagen, symposia, methodiekbeschrijvingen, etc. bekend gemaakt, in de hoop, dat ze een sneeuwbal effect in de samenleving veroorzaken.

De experimentgroepen komen 3 keer per jaar bijeen in zogenaamde focusgroepen, waar er zes van zijn:

- samenwerking voorzieningen (onderwijs, opvang en vrije tijd)
- lokaal sociaal beleid
- persoonlijke dienstverlening
- ruimtelijke ordening, verkeer en vervoer
- landelijk gebied
- werk-privébalans in arbeidsorganisaties

In totaal lopen er een kleine 150 experimenten over heel Nederland verspreid.

Landelijk gebied

In de experimenten binnen deze focusgroep wordt gezocht naar nieuwe mogelijkheden om de combinatie van werk en privé ten plattelande makkelijker te maken, bijvoorbeeld op het gebied van bereikbaarheid van voorzieningen.

Integratie van vervoersregelingen (publiek en privaat) is een belangrijk item.

Daarnaast speelt de toegankelijkheid en betaalbaarheid van voorzieningen een rol. Overhaupt is het voorzieningenniveau een zwaar focuspunt: van dorpshuizen naar service centra.

Momenteel loopt een zestiental experimenten, variërend van de Brede school op het platteland (Borsele), een project voor jonge

agrarische vrouwen van het Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt (NAJK) tot een breed project rond voorzieningen in de gemeente Boarnsterhim.

Vijf voorbeelden

"Toveren met de tijd";

Jonge agrarische vrouwen hebben een druk bestaan: "Als je met een boer trouwt, trouw je ook met zijn bedrijf". Gemiddeld werken jonge agrarische vrouwen per week 18 uur voor of op het bedrijf, naast de zorg voor kinderen, de huishouding, sociale en maatschappelijke contacten. Meestal woonachtig buiten de dorpskern, zijn ze iedere dag ook nog veel tijd kwijt aan het heen en weer rijden naar school en andere voorzieningen.

"Toveren met de tijd" zit op 2 sporen:

- binnen het project wordt door jonge boerinnen zelf gewerkt aan inventarisatie van knelpunten in de dagindeling en het realiseren van praktische oplossingen.
- groepsbijeenkomsten voor mannen en vrouwen waarin bewustwording op het gebied van verdeling van (betaalde) arbeid en zorg tussen agrarische mannen en vrouwen centraal staat.

Het doel van het project is drieledig:

- in gang zetten van een cultuurverandering op het gebied van onderlinge rol en taakverdeling tussen mannen en vrouwen
- te zorgen dat jonge agrarische vrouwen betere mogelijkheden hebben om arbeid en zorgtaken te combineren en maatschappelijk actief te zijn
- agrarische jongeren zelf aan de slag laten gaan om concrete voorzieningen te (laten) treffen.

Het project heeft een diversiteit aan initiatieven opgeleverd. Zo is in het Friese Surhuizum een experiment met een schoolbus van start gegaan. In de Limburgse gemeente Roggel en Neer hebben moeders actie ondernomen rond verkeersveiligheid. Dit heeft geleid tot zodanige toezeggingen van de gemeente, dat in de toekomst kinderen zelf naar school kunnen gaan. Tijdsbesparing en dus mogelijkheden voor een betere dagindeling voor de moeders.

nieuwe afspraken

In Friesland en Limburg zijn pilotgroepen aan het inventariseren geslagen: welke zijn de knelpunten in de dagindeling en welke voorzieningen moeten er gerealiseerd worden om jonge agrarische vrouwen meer ruimte te verschaffen in hun dagindeling?

"Stichting Thuishuis"

Kinderopvang wordt van overheidswege zeer gestimuleerd, maar de betreffende regelgeving lijkt vooral toegesneden op stedelijke situaties: groepen in de Kinderopvang en de Buitenschoolse Opvang moeten minimaal 12, respectievelijk 18 kinderen omvatten om binnen de regels rendabel te kunnen draaien. Dat is in veel plattelandsgebieden niet haalbaar: de vraag is kleiner en moet "dicht bij huis" beantwoord kunnen worden.

Gastouderbureaus in de provincie Groningen hebben SPRONG (Steenfunctie voor Zorg, Welzijn en Sport) gevraagd met hen te analyseren hoe ze - specifiek in de plattelandssituatie - kunnen voldoen aan de vraag naar (buitenschoolse) opvang. Geconstateerd werd dat:

- Het steeds moeilijker wordt om gastouders te werven; de arbeidsvoorwaarden zijn voor velen niet aantrekkelijk genoeg.

- Veel gastouders wel jonge kinderen willen opvangen, maar kinderen in de schoolleeftijd vragen een andere aanpak of misschien wel een ander type gastouder.
- Het in plattelandsgedebieden moeilijk blijkt te zijn een passend aanbod aan kinderopvang te realiseren.

Geïnspireerd door experimenten in Zeeland, waar de Stichting Kinderopvang Tholen het vrouwelijk ondernemerschap in de kinderopvang ontwikkelde, werd ook in de provincie Groningen gekozen voor het franchisemodel. Dat model stelt kleine zelfstandige ondernemers in staat gebruik te maken van de kennis en ervaring van een lokale/regionale kinderopvang of gastouderbureau en tegelijk hun zelfstandigheid te bewaren. Het gaat om samenwerking gebaseerd op wederzijds vertrouwen, dienstverlening en efficiënte taakverdeling. Met subsidie van de Stuurgroep dagindeling en de provincie Groningen werd het project Vrouwen als ondernemer in de Kinderopvang in de provincie Groningen gestart. De werktitel werd wat korter: SPRONG naar Zelfstandigheid. Doelstelling van dit project: het bieden van

veilige en vertrouwde kinderopvang, dicht bij huis, voor kinderen van 0 tot 13 jaar. De aanbieders van kinderopvang zijn vrouwen die zich als zelfstandig ondernemer vestigen. Hierbij wordt de franchiseconstructie gehanteerd: iedere vrouw die een kinderdagverblijf wil beginnen doet dit onder de naam van de lokale stichting (Thuishuis Marum, Thuishuis Slochteren bijvoorbeeld). De Stichting Thuishuis is de franchisegever, de ondernemer de franchisenemer. SPRONG naar Zelfstandigheid doorloopt de volgende fasen:

- Werving van aspirant ondernemers voor een opleiding, ontwikkelen van de franchiseformule en het franchisemodel (de organisatievorm).
- Scholing van de deelnemers, ondermeer in ondernemersvaardigheden en pedagogische en communicatieve vaardigheden.
- Begeleiding bij het verdere voorbereiden en starten van het bedrijf en de verdere en gedetailleerde uitbouw van het franchisemodel.

De eerste resultaten van het project, dat startte in oktober 1999, zijn niet gering:

- Er is een opleiding tot zelfstandig ondernemer in de kinderopvang ontwikkeld.

- Een uitgewerkt franchisemodel voor kleinschalige kinderopvang.
- Een juridisch getoetst en op de specifieke sector afgestemd franchisecontract.
- 10 gecertificeerde aspirant-ondernemers.
- 5 gestarte Thuishuisondernemingen.
- Periodiek begeleidings- en collegiaal overleg tussen de (aspirant)ondernemers.

Inmiddels hebben ook andere noordelijke provincies belangstelling getoond voor deze formule; SPRONG heeft daartoe samenwerking gezocht met de andere noordelijke steunfuncties.

Ook van de kant van de agrarische belangenorganisatie NLTO (Noordnederlandse Land- en Tuinbouw Organisatie) is er interesse. Immers, een Thuishuisonderneming kan prima worden gecombineerd met het agrarisch bedrijf en kan dus additionele inkomsten bieden. Maar ook kan het voor leden van de NLTO interessant zijn voor de kinderen een Thuishuis kinderopvang in de nabijheid te hebben, zodat man en vrouw volwaardig hun taken op het boeren bedrijf kunnen vervullen.

"In één klap raak": de Bengelbus

"In één klap raak" is een initiatief van de gemeente Westerveld in Drenthe, samen met de Stichting Kinderopvang Zuidwest Drenthe en Welzijn Westerveld, ondersteund door ENOVA (voormalig Drents Vrouwenburo) en STAMM.

Kinderopvang krijgt in deze gemeente wel een heel onconventionele vorm: de Bengelbus. Een gerenoveerde lijnbus met 10 zitplaatsen en een huiskamer voor kinderen van 4 tot 12 jaar. De huiskamer is voorzien van speelgoed, variërend van poppen en blokken tot een multimediale computer. De bus haalt de kinderen op verschillende locaties op en brengt ze iedere dag naar een andere accommodatie, waar diverse activiteiten worden aangeboden.

De huiskamer in de bus is de kern van het project: de kinderen kunnen zich verantwoord vermaken en worden verzorgd. Twee groepsleiders, in dienst van het project, dragen de zorg voor de kinderen, terwijl de bus gereden wordt door een vrijwillige chauffeur.

De (mobiele) opvang sluit aan bij reeds bestaande activiteiten, die door de "aanvoër" van kinderen alleen maar versterkt worden. Voor de kinderen betekenen deze activiteiten, variërend van sport en drama tot koken, een gevarieerder aanbod dan mogelijk zou zijn als ze alleen in hun eigen dorp zouden blijven.

In één klap raak dus!

"Project combinatie arbeid en zorg"

Tijden van werk, school en kinderopvang, winkels en andere publieke voorzieningen zijn meestal niet erg goed op elkaar afgestemd; dat maakt het combineren van werk en zorg niet makkelijk. Vooral niet op het platteland, waar het voorzieningenniveau gestaag minder wordt en de bereikbaarheid via het openbaar vervoer minder wordt. De commissie Vrouw en Bedrijf van LTO Nederland (Land- en Tuinbouw Organisatie) richt zich met het project Combinatie Arbeid en Zorg op het zoeken naar oplossingen voor de vereenvoudiging van de combinatie arbeid en zorg op het platteland. Het project biedt ondersteuning aan verschillende initiatieven middels begeleiding en het verschaffen van specifieke kennis. De uitvoering is in handen van DLV Adviesgroep en LTO Advies.

Te denken valt aan initiatieven als een lokale vervoersservice, zorg voor ouderen, extra betaald werk dicht bij huis.

Matchpoint

Het project Matchpoint beoogt een netwerk van voorzieningen tot stand te brengen in de gemeente Weststellingwerf (Zuidoost Friesland) dat is afgestemd op de behoeftes van mensen die zorg en arbeid (willen) combineren. Uitgangspunt van het gehele project is dat er in de (nieuwe) behoeften van taakcombineerders getracht wordt te voorzien door onder meer de dienstverlening van bestaande structuren en organisaties uit te breiden en te optimaliseren. Kernbegrippen hierbij zijn samenwerking, grensverlegging en blikverruiming. Twee speerpunten van Matchpoint zijn:

* 't Vlechtwerk. Een multifunctioneel complex in Noordwolde dat sinds september vorig jaar in gebruik is. Dit complex omvat een peuterspeelzaal, brede school, buitenschoolse opvang, bibliotheek, speel-othek, muziek- en dansschool, sociaal cultureel werk, wereldwinkel, VVV en het Nationaal Vlechtmuseum. Matchpoint stimuleert aan de hand van concrete behoeften van taakcombineerders, het aanbod van (nieuwe) diensten en producten die deze instanties zelf, of samen met elkaar kunnen realiseren.

* Multifunctioneel Kindcentrum "de Westhoek". Een gezamenlijk project van peuterspeelwerk, kinderopvang en sociaal cultureel kinderwerk, in een aantal plattelandsdorpen in de omgeving van Munnekeburen, dat wordt ontwikkeld in overleg met de plaatselijke bevolking. Matchpoint is er actief bij betrokken en stimuleert het project waar mogelijk en bevordert samenwerking tussen de betrokken

partijen om (nieuwe) diensten en producten voor taakcombineerders te ontwikkelen. Verwacht wordt dat zowel de participanten bij het centrum als de doelgroep taakcombineerders hier voordelen van ondervinden.

Toekomstig beleid

Het initiatief van Melkert in 1996 blijft niet bij de huidige activiteiten rond dagindeling steken. Ook voor de komende jaren voorziet de Rijksoverheid in een actieve aanpak. De Meerjarennota Emancipatiebeleid maakt melding van een Stimuleringsimpuls Arbeid en Zorg Landelijk Gebied.

Vanuit de stelling, dat de knelpunten rond de combinatie van arbeid en zorg in het landelijk gebied nog langer aandacht zullen blijven vragen heeft het Kabinet een lijn uitgezet. Dit jaar zal de Regering vaststellen wat het minimaal noodzakelijke voorzieningenniveau op het platteland moet zijn. Uitgangspunt daarbij is het instandhouden van een vitaal platteland.

In 2002 onderzoekt het Kabinet in welke delen van het landelijk gebied de kloof het grootst is tussen de aanwezige en minimaal noodzakelijke voorzieningen voor een betere afstemming tussen zorg en arbeid. Op die basis is voor 2003 genoemde (meerjarige) Stimuleringsimpuls voorzien, welke zich in principe op 3 onderdelen richt:

- Opwaarderen van het aanwezige voorzieningenniveau dat minimaal noodzakelijk is voor het combineren van arbeid en zorg. Uitbreiden van bestaande dorpshuizen tot kleinschalige zorgknooppunten of centra voor arbeid en zorg speelt daarbij een rol.
- Verbeteren van de vervoersarrangementen zodat arbeid en zorg beter op elkaar kunnen worden afgestemd. Twee accenten:
- aanpassing van het niveau van het openbaar vervoer aan de vraag
- het verbeteren van de veiligheid van (fiets)routes van kinderen tussen woning, onderwijs- en opvangfaciliteiten.
- Scheppen van nieuwe vormen van werkgelegenheid voor vrouwen en mannen die arbeid en zorg willen combineren. De arbeidsparticipatie van vrouwen wordt fors beïnvloed door de herstructurering binnen de agrarische sector. Samen met organisaties als NAJK en LTO zoekt het Kabinet naar nieuwe mogelijkheden voor werkgelegenheid voor vrouwen en mannen in het landelijk gebied.

□

Uniform registreren

Bij het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn is de publicatie 'Registratie van Allochtonen. Voorstel voor het uniform registreren van allochtonen die gebruikmaken van voorzieningen' verschenen. In dit boekje presenteren het NIZW/Centrum voor Bedrijfstakinformatie Zorg en Welzijn en de Stichting Registratie Jeugdvoorzieningen een sluitende systematiek voor de registratie van allochtonen.

Over het aantal allochtonen in Nederland ontstaat al gauw verwarring, zeker als het gaat om exacte aantallen en om vergelijkingen door de jaren heen. Daarom is het goed om afspraken te maken over hoe er wordt geregistreerd. Zo ontstaat een sluitende systematiek die zo veel mogelijk gebaseerd is op controleerbare gegevens, en die in alle registraties kan worden door gevoerd. Alleen dat maakt het mogelijk zinvolle cijfers te produceren; cijfers die hard nodig zijn voor beleid en praktijk.

Definitie

De systematiek voor de registratie gaat uit van de definitie die door het CBS in 1999 is opgesteld. Volgens deze definitie worden tot allochtonen gerekend:

* Zij die in het buitenland geboren zijn en van wie tenminste een ouder eveneens in het buitenland is geboren (de eerste generatie).

* Zij die in Nederland zijn geboren en van wie ten minste een ouder in het buitenland is geboren (de tweede generatie).

Over deze definitie bestaat overeenstemming tussen het CBS en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties dat voor het minderhedenbeleid verantwoordelijk is. Een heldere definitie van allochtoonzijn of niet is de eerste stap. De tweede noodzakelijke stap is het antwoord op de vraag welke geboortelanden onderscheiden worden om vast te stellen of de betreffende persoon tot de doelgroep gerekend wordt.

Daarom stellen auteurs van Registratie van allochtonen voor om voor het bepalen van de doelgroepen het gemiddeld inkomen per hoofd van de bevolking te hanteren, zoals dat door de OESO wordt bijgehouden.

Bestellen

Registratie van allochtonen. Voorstel voor het uniform registreren van allochtonen die gebruikmaken van voorzieningen (24 blz.) is geschreven door Jan Blank en Joop de Smet en kost f 15,-.
ISBN 90-5050-776-X en E13039.

Verkrijgbaar via de boekhandel en te bestellen bij:

NIZW/Uitgeverij,
Postbus 19152,
3501 DD Utrecht,
telefoon 030-230 66 07,
fax 030-230 64 91, email bestel@nizw.nl

Zelfstandig wonen met lichamelijke beperking verbetert langzaam

De mogelijkheden voor mensen met een lichamelijke beperking om zelfstandig te gaan wonen nemen langzaam toe. Uit de praktijk blijkt echter dat de huidige regelgeving niet is toegesneden op deze ontwikkeling. Er zijn onvoldoende geschikte woningen, de financieringsmogelijkheden zijn onvoldoende aangepast en de informatievoorziening laat te wensen over.

Dit blijkt uit de publicatie "Hoe wil ik wonen? Woonmogelijkheden voor mensen met een lichamelijke beperking". Deze publicatie is onlangs uitgebracht door de Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting (SEV) en het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn (NIZW).

De publicatie geeft een overzicht van de stand van zaken rond het zelfstandig wonen voor mensen met een lichamelijke beperking en zet de keuzemogelijkheden op een

rij voor cliënten en beleidsmakers. Daarnaast belicht de publicatie vier initiatieven in Nederland waarbij op vernieuwende wijze is ingespeeld op de zelfstandigheidwens. Twee van de initiatieven zijn van zorgvragers, de ander twee van zorgaanbieders. De mensen die aan de wieg stonden van deze projecten moesten vaak dwars tegen de stroom van regelgeving en geld inroepen om te bereiken wat ze wilden.

Mede op grond van een knelpunteninventarisatie van de SEV en het NIZW en door aanbevelingen van belangenorganisaties verruimde de overheid de financiering en de regelgeving. Ook stelde de rijksoverheid extra gelden ter beschikking voor wooninitiatieven die uitgaan van volwaardig burgerschap voor mensen met een lichamelijke beperking. Het aantal keuzemogelijkheden wordt daardoor groter, maar ook onover-

zichtelijker. De publicatie wil helderheid scheppen voor cliënten, beleidsmakers en aanbieders van zorg.

De publicatie Hoe wil ik wonen? Woonmogelijkheden voor mensen met een lichamelijke beperking is verschenen in het kader van het Innovatieprogramma Wonen en Zorg. Bestellen kan bij de SEV, telefoon 010-282 5055, per fax 010-414 9238, per email: order@sev.nl of via de website www.iwz.nl.

De Methodeklapper voor:

gebiedsgerichte processen

Bewoners, boeren, recreanten, natuurbeschermers en projectontwikkelaars houden zich bezig met de ontwikkeling en inrichting van het platteland. De gebiedsbenadering is daarbij actueel. De eenzijdige aandacht voor de productiefunctie van landbouw verschuift, de maatschappij begint duidelijk het platteland te bevragen op meerdere functies. Gebiedsontwikkeling is per definitie intersectoraal gericht en vereist een complexe samenwerking tussen meerdere actoren: van bewoners, gebruikers tot overheden. De actuele vraag is hoe al deze partijen slagvaardig met elkaar kunnen gaan samenwerken.

Door ETC / LCO / VHS (Bergen is een inventarisatie gemaakt van interactieve en participatieve methoden die in gebiedsgerichte processen in Nederland (kunnen) worden gebruikt. De inventarisatie heeft geresulteerd in een klapper waarin ruim dertig methoden kort en helder staan beschreven. De eisen gesteld aan de methoden voor opname in de klapper zijn dat ze een integrale aanpak van problemen bevorderen, participatieve of interactieve werkwijzen voorstaan en dat ze bruikbaar zijn voor een gebiedsgerichte aanpak.

De klapper is bedoeld voor procesbegeleiders die betrokken zijn bij een van de vele vormen van gebiedsgericht beleid, zoals opbouwwerkers, projectleiders, consultants kleine kernen, gemeente functionarissen, provinciale staf, innovatie consultants of zelfstandig adviseurs.

Een snelle selectie van de - voor uw situatie - relevante methoden is mogelijk met de keuzematrix. Deze matrix is ontworpen met een aantal relevante criteria, die in directe samenwerking met procesbegeleiders zijn ontwikkeld: namelijk de context van het gebiedsproces, het gewenste resultaat, de fase in de plancyclus en de beschikbare/benodigde tijd en inputs.

De klapper begeleidt in het kiezen van de voor uw situatie meest geschikte methode(n). Daarbij is het belangrijk te beseffen dat DE METHODE niet bestaat. Voor elke situatie zal de procesbegeleider, als een procesarchitect, een toepasselijk ontwerp moeten maken. Daarbij kan geleerd worden van bestaande ervaringen. Deze ervaringen

kristalliseren zich uit in de tientallen methodes. Onze doelstelling is dan ook dat de methodeklapper een 'moving target' is dat steeds aanpassing behoeft aan nieuwe methoden.

Geïnteresseerden kunnen de klapper (kostprijs 20 Euro / fl. 44,—) bestellen bij:

ETC Ecoculture
Postbus 64
3830 AB Leusden
Tel.: 033-4326024
Fax: 033-4940791
E-mail: office@etcnl.nl

LCO Zwolle
Postbus 1004
8001 BA Zwolle
Tel.: 038-4232112
Fax: 038-4230714
E-mail: lco@lcoz.demon.nl

Voor aanvullende informatie kunt u contact opnemen met H. Kieft van ETC of H. Rozema van LCO Zwolle.

□

door Diana van Oort

en

Met Stad en Land biedt MO/Samenlevingsopbouw een rubriek waarin de lezer geïnformeerd wordt over samenlevingsopbouw-relevante nieuwsfeiten uit met name de regionale en plaatselijke (dagblad-)pers. Attenderingen voor deze rubriek zijn welkom: stuur het betreffende (kranten-)knipsel onder vermelding van de naam van het blad en de datum in aan de redactie van MO/Samenlevingsopbouw, Prinsegracht 51, 2512 EX Den Haag, of zet het op de fax: 070-380 9973.

Groningen

Molens en collectoren naast de Martinitorren.

De grote markt in Groningen wordt als het aan Milieudefensie ligt, voorzien van zonnepanelen en windmolens, aldus **de Metro van 28 augustus 2001**. De oude markt moet een soort monument voor de ecologie worden, waaraan duurzaam gebouwde panden verrijzen. Een kunstwerk van Peter Greenaway kan bovendien de band van de stad met de natuur benadrukken. Binnenkort gaat de markt sowieso op de schop. "Naast de Martinikerk kunnen gebouwen verrijzen die de weg wijzen naar een duurzame toekomst," dicht de vereniging bijna in een eerste voorstel. "Juist deze verbouwingstijd moet worden aangegrepen om te laten zien wat met alternatieve energie mogelijk is," aldus initiatiefnemer Evert Hassink van Milieudefensie. "Op zuidelijk gerichte daken kunnen zonnepanelen komen. De Grote Markt is de perfecte plek om te laten zien hoe mooi zonnepanelen kunnen zijn als ze worden geïntegreerd in het ontwerp van het gebouw." En Windmolens dan? Kan dat, aan de Markt? "Er zijn schoepenraderen op de markt, die lijken op draaiende luchtversivingsinstallaties. Dit zijn als het ware op elkaar gestapelde windmolens, die op het dak niet echt opvallen," verklaart Hassink. De Groningers denken er het hunne van. "Het milieu? Houdt het dan nooit op?", mompelt een man op de Grote Markt. "Het waait toch niet in het centrum?", vraagt een ander zich af. "Ik moet het eerst zien."

Leeuwarden

Jongeren moeten beter uit de gevangenis komen. Het gaat maar al te vaak op: gestraften komen slechter uit de gevangenis dan ze erin gingen. Dat is niet de bedoeling weet Justitie. De Leeuwarder strafinrichting De Marwei krijgt daarom een aparte vleugel voor jonge gevangenen. Adjunct-directeur Nanja Willemsen streeft ernaar deze afdeling met 48 jongvolwassenen in oktober te openen, aldus **de Leeuwarder Courant van 23 augustus 2001**. De reorganisatie binnen de gevangensmuren heeft te maken met de in 1999 vastgestelde penitentiaire beginselenwet. Jonge mensen die voor het eerst vastzitten, worden gescheiden van de overige gevangenisbevolking. "Officieel heten ze psychisch onvolwassenen," legt Willemsen uit. Tot op heden komen de nieuwkomers tussen de doorgewinterde bajeskantanten te zitten. "Juist voor hen is dat niet verstandig. Deze kwetsbare groep mag zich niet laten meeslepen in de criminaliteits sfeer." De jongvolwassenen krijgen een uitgebreid programma voorgeschoteld. Ze hebben meer mogelijkheden voor sport en onderwijs dan oudere Marweibewoners. "Hoe ga ik straks met mijn baas om, waarom moet ik op tijd komen. Al dat soort vaardigheden leren ze." De volwassenen tieners en twintigers zullen geregeld groepsgesprekken houden. "Een soort werkbesprekingen over zaken die goed en fout zijn gegaan." Een bewaarder fungeert als gespreksleider. "De medewerkers zullen nog een opleiding krijgen," zegt de directeur. Het personeel is enthousiast over de nieuwe aanpak. Willemsen: "Dit is een groep waar je nog

veel mee kunt bereiken. Ik heb van collega's van andere inrichtingen gehoord dat het ontzettend leuk werken is. Levendig, verrassend."

De opzet is dat de jeugdige strafkanten niet opnieuw de fout ingaan. Zulke verwachtingen koestert justitie niet bij alle gedetineerden. Willemsen: "Je hebt ook een groep beroeps criminelen. Je moet niet de illusie hebben dat je die kunt veranderen."

Eindhoven

Zuidoost-Brabant is multicultureel op alle niveaus. 'Buitenlandse werknemers noodzaak' luidt de kop van een artikel in **het Eindhovens Dagblad van 17 augustus 2001**. In de rubriek Van heinde en Verre kregen 27 niet-Nederlandse werknemers in Zuidoost-Brabant het woord. Ter afsluiting is een samenvatting gepubliceerd met de reacties van een aantal werkgevers, die niet meer zonder buitenlanders kunnen. 'De moeilijke taal', 'de hoge werkdruk' en de 'waardeloze diploma's' zijn kreten uit de interviews. Buitenlandse werknemers komen om diverse redenen naar Nederland. Vijf dagen dobberen op zee om in een veilige haven terecht te komen om vervolgens naar Nederland af te reizen. De Vietnamese Tuoi Le is niet de enige met een ingrijpend vluchtverhaal. De Tsjetsjeen Islam Ibragimov vluchtte voor de Russen en Shekif Youssef werd door de Taliban in Afghanistan met de dood bedreigd. De liefde was voor Danielle Charette uit Canada en Bronnie Facius uit Australië een reden om naar Nederland te komen. Nelson da Costa Moreira uit Portugal kwam voor een baan, de Chinese

Suping Wang was gewoon nieuwsgierig naar hoe het er aan de andere kant van de wereld uitzag.

Al deze mensen die met verschillende achtergronden, drijfveren en ideeën, stuiten stuk voor stuk op het probleem van 'die moeilijke taal'. Het remt talentvolle mensen als Amrico Antonio uit Mexico om een carrière in zijn vakgebied (marketing) uit te stippelen. Nu werkt hij op de postkamer van deze krant. Niet voor niks benadrukt de Venezuelaanse Nahylda Lobo Arcellano dat kennis van de taal zelfvertrouwen geeft. De taal leren is onontbeerlijk om te integreren in de Nederlandse samenleving. Bedrijven als Ahrend, Ikea en ASML hebben een taal cursus voor hun werknemers. Fred Verhees van Ahrend: "Op één afdeling werken soms twintig nationaliteiten. We vinden niet dat het werk met handen en voeten uitgelegd moet worden." Bij ASML speelt het taalprobleem minder, omdat de voertaal binnen het bedrijf Engels is. Bij de Veldhovense chipmachinefabrikant werken 3400 mensen van wie er 465 in een ander land zijn geboren. Voor die nieuwe mensen kan een extern bureau ingeschakeld worden. "Ze worden bijvoorbeeld begeleid naar de huisarts en ze krijgen in de supermarkt uitleg over de Nederlandse eetgewoontes", zegt Patrick Hagemann van ASML. "Voor een internationaal bedrijf is het ook goed om te leren hoe onze buitenlandse klanten werken en hoe mensen uit een andere cultuur denken." Het zijn de medewerkers van internationale bedrijven die regelmatig het gevoel missen dat ze überhaupt in Nederland zijn. De Chinese Wang: "Ik kwam in de kantine van ASML en ik had in lange tijd niet zoveel mensen met zwart haar bij elkaar gezien. Ik dacht dat ik weer in China was."

De verschillen in werktempo blijken niet al te groot. Met het 'hoge werktempo in Nederland' hoef je bij westerse opgevoede mensen niet aan te komen. "In Canada heb je maar twee weken vakantie, jullie zijn verwend", aldus Charette. De Amerikaanse Teddy McCalley, die gewend was avonden en weekenden door te werken op de Technische universiteit, realiseerde zich dat ze een balans moest vinden tussen werk en privé. "Bij collega's zag ik dat zij veel minder stress hadden, in het weekend veel plezier beleefden én excellent werk afleverden." In veel warme landen daarentegen leeft het principe 'als het niet vandaag afkomt, komt het morgen wel'. "In Nederland wordt veel efficiënter gewerkt", vindt Valerie Vanzi uit de Franse Côte d'Azur. "Nederlanders kunnen goed kiezen

wat vandaag af moet en wat tot morgen kan blijven liggen".

De buitenlandse werknemer heeft over het algemeen niet zoveel moeite met het aarden in de Nederlandse samenleving. Het geboorteland blijft altijd thuis, daar waar de familie is, waar de feestdagen het best worden gevierd en waar op veel plekken de temperatuur een stuk aangenamer is. Maar de Nederlandse 'openheid', 'nethed' en 'vrijheid' worden alom geroemd. Het heeft uiteraard ook alles te maken met de houding van de mensen die hier komen. Ze zijn bereid om de taal te leren, de cultuur te begrijpen en te werken. Mashruqul Syed uit Bangladesh knoopte de vrijheid die zijn vader hem meegaf goed in zijn oren: "Als je in Rome bent, gedraag je je als een Romein."

De multiculturele samenleving is niet alleen bij bijna alle bedrijven doorgedrongen, maar ook op alle niveaus. Hoogopgeleide mensen komen soms met 'waardeloze diploma's' in Nederland, maar ze vechten hun weg wel naar de top. Soms geeft de werkgever een enthousiaste werknemer de kans. Zoals de uit Syrië afkomstige Feras Alolabi, die nu een managementopleiding kan volgen bij Ikea.

Heerenveen

OEPS brengt peuters en ouderen samen "In deze tijd, waarin oude mensen en jonge kinderen niet zo vaak meer met elkaar in contact komen, gaat er veel waarde verloren," aldus Tineke Sijpel, locatie-manager bij Skep, de Stichting Kinderopvang En Peuterspeelzalen in Heerenveen en mede-initiatiefneemster van het project OEPS. OEPS staat voor Ouderen En Peuters Samen. "Jonge kinderen en oude mensen hebben elkaar namelijk een heleboel aardigs te bieden, maar krijgen daar nauwelijks nog de kans voor. Die kans op integratie willen we hun geven door het kinderdagverblijf OEPS te integreren in een zorgcentrum. Sinds juni hebben we in Coornhert State twee groepen en het loopt fantastisch", aldus De Koerier, 29 augustus 2001.

"Voor veel ouderen is de spontaniteit en vrolijkheid die kinderen met zich meebrengen juist dat sprankje licht en luchtigheid in hun bestaan waar zij erg behoefte aan hebben. Ze worden op die manier ook in de gelegenheid gesteld om warmte en een gevoel van geborgenheid te geven. Maar er zijn ook andere voordelen. Zo prikkelt de fantasie van de kinderen het denken en het geheugen van de ouderen. Ze moeten even alle zeilen bijzetten om die levendige

peuters te volgen. En dat is een hele goede training."

"Het fenomeen op zich is niet uniek, elders in het land bestaan wel zorgcentra waarin ook peuterspeelzalen zijn ondergebracht. In ons geval gaat het echter om kinderdagverblijven en dat komt nog niet zo veel voor. We hebben de beschikking over twee prachtige ruimtes en bovendien is er een veilige binnentuin met banken en zitjes en een mooie zandbak, een ontmoetingsplaats voor jong en oud. In de ene groep zitten per dagdeel twaalf kinderen in de leeftijd van nul tot vier jaar en in de andere groep per dagdeel een achttal baby's."

Utrecht

Buurtplan gaat niet door Buurtcomité de Hoogstraat is gestopt met het maken van een toekomstvisie voor de buurt in de Utrechtse wijk Ondiep. De bewoners mochten bij wijze van proef zonder overheidsbemoediging een plan bedenken. Maar de gemeente heeft de regie overgenomen omdat de eerste resultaten ver onder de maat zouden zijn, aldus Het Utrechts Nieuwsblad van 1 september 2001. Uit onvrede over de gang van zaken boycot het comité nu iedere samenwerking. De bewoners kregen als eerste in Utrecht alle vrijheid bij het werken aan een toekomstvisie voor de wijk. Met hulp van een stedenbouwkundige en een projectleider bedachten ze onder meer een haventje aan de Vecht. Ook zouden een aantal woningen worden gerenoveerd en stonden er nieuwe gepland aan de Loevenhoutsedijk. Volgens voorzitter van het bewonerscomité J. Verkaik is het mis gegaan op het moment dat de gemeente een stuurgroep op wilde zetten. "De gemeente vond onze eerste schetsen niet goed en stelde voor een stuurgroep op te zetten met bewoners, de gemeente, woningbouwcorporatie en een ontwikkelaar. We stemden daarmee in, maar wilden wel de regie in handen houden. Dat zag de gemeente anders." Volgens wijkmanager M. Mulder heeft de gemeente de regie overgenomen omdat de resultaten ver onder de maat waren. Er waren situaties getekend die vanwege technische gronden nooit gerealiseerd konden worden. De keuze voor de stedenbouwkundige was niet goed, zowel volgens de gemeente als de bewoners. De bewoners vinden dat de plannen veel te vroeg zijn afgebrand door de gemeente. "Dit waren pas eerste schetsen. Wij moesten nog een hoop zaken onderzoeken. Eigenlijk zaten we pas op de helft."

De gemeente Utrecht wil nu samen met de bewoners een plan ontwikkelen, maar het comité boycot uit onvrede iedere samenwerking. "Wij zitten in de loopgraven. De gemeente wil ons kindje afpakken, maar als er wat gepikt wordt, dan wil je dat terug," zegt Verkaik. Het comité zoekt steun bij de politiek en de Stuurgroep Experimentele Volkshuisvesting heeft een onderzoek ingesteld naar hoe het Utrechtse experiment kon mislukken. De uitkomsten worden binnenkort verwacht. De gemeente gaat ondertussen door met het maken van plannen voor de wijk, die hard aan vernieuwing toe is.

Zwolle

Eerste opvoedwinkel in Holtenbroek
Zwolle krijgt in oktober de eerste opvoedwinkel, waar ouders terecht kunnen met hun problemen bij de opvoeding van hun kinderen, aldus de **Zwolle Courant van 30 augustus 2001**. De RIAGG, het Bureau Jeugdzorg, Stad & Welzijn, de GGD en Icare ouder en kindzorg participeren in het project. Stad & Welzijn nam het initiatief, nadat uit een enquête van het kwaliteitspanel was gebleken dat veel ouders behoefte hebben aan opvoedingsondersteunende activiteiten. Een onderzoek onder huisartsen, scholen en peuterspeelzalen in de wijken Holtenbroek, Aalanden en Stadshagen wees uit dat er een flink aantal onderwerpen zijn waarover ouders regelmatig vragen stellen. "Dat varieert van bedplassen, tot taal- en spraakontwikkeling, concentratiestoornissen, gepest worden en hyperactiviteit", legt Annelies de Kloet, ondersteunend coördinator van de Opvoedwinkel, uit. De Opvoedwinkel geeft basisinformatie en verwijst zo nodig door. "Doel is," vertelt de Kloet, "dat de winkel preventief werkt. Wij kunnen een toestroom naar hulporganisaties voorkomen door basisvolichting te geven." Volgens coördinator Angnes Wille komt de vraag van ouders niet zozeer voort uit een groter wordende problematiek rondom kinderen. De problemen waarover hier wordt gesproken bestonden vroeger ook. "Alleen kwam men er toen niet zo snel voor uit en besprak men zulke zaken meer met moeder of buurvrouw. Nu is de maatschappij individualistischer geworden. Veel mensen staan er alleen voor, dat geldt zeker voor alleenstaande ouders." Wille vermoedt niet dat de problematiek in Holtenbroek groter is dan in andere wijken. "Ik denk dat een opvoedwinkel bestemd voor de hele stad het ook heel goed zou doen. Deze is echter specifiek voor Holtenbroek opgezet, omdat van-

uit de enquête de vraag ernaar opvallend groot was."

Dearsrum

Deel van Friesland wordt een Aerdenhout
De komst van de hogesnelheidslijn zal voor Friesland ingrijpende gevolgen hebben. Zuidelijk Friesland wordt, als woongebied voor welgestelde randstedelingen, een soort nieuw Aerdenhout. Leeuwarden daarentegen valt buiten de boot en wordt een echt provinciestadje, aldus de **Leeuwarder Courant van 29 augustus 2001**. Dit beeld schetst buitengewoon hoogleraar Geert Mak, bekend van onder meer 'Hoe God verdween uit Jorwerd'. Mak verwacht dat het in de nabije toekomst goed zal gaan met de Friese dorpen. De vergrijzende bevolking trekt, gesteund door technologie en betere verbindingen, vrijwillig en voor haar plezier naar het platteland. Hoewel de dorpen hierdoor een ander karakter krijgen, zal de economie er opleven, voorziet hij. De aanleg van een snelle spoorverbinding met de Randstad zal evenwel de klassieke hiërarchie van de elf steden op de kop zetten. Heerenveen en Drachten raken, in reistijd, veel dichterbij het Westen. In zuidelijk Friesland kan dan niet meer spontaan voor het wonen in een dorp worden gekozen. Over deze ontwikkeling zal, zegt Mak, een forse discussie ontstaan.

Rotterdam

De leegte van het islamitisch tehuis
Twee maanden geleden ging de eerste verpleegafdeling voor islamieten open in een Rotterdams verpleeghuis. Acht van de tien bedden zijn nog steeds onbezet. Waar blijven de Turkse en Marokkaanse bejaarden? De directeur van de Rustenburg, Jacob Slagter, verwachtte eind juni, bij de feestelijke opening van de afdeling, dat "alle bedden permanent bezet zullen zijn en veel verpleeghuizen ons voorbeeld zullen volgen". Nu zegt hij: "De belangstelling valt tegen." Vooraf is uitgebreid onderzoek gedaan naar de woonbehoeften van allochtone ouderen in Delfshaven, waar circa veertig procent van de bevolking van niet-Nederlandse komaf is. Het plaatselijk Centrum Voor Transculturele Zorg voerde gesprekken met vertegenwoordigers van alle allochtone groepen. De conclusie was dat onder Turken en Marokkanen veel behoefte bestaat aan 'cultuurspecifieke zorg', aldus het **NRC van 25 augustus 2001**. Daarnaast werd overleg gevoerd met een aantal Rotterdamse ziekenhuizen en verpleeghuizen. Volgens Slagter werd

duidelijk dat opgenomen Turkse en Marokkaanse bejaarden dwangmatig terug naar huis willen, dwars tegen de medische adviezen in. Slagter: "Ze voelen zich niet op hun plaats in doorsnee verpleeghuizen. Ze herkennen er hun cultuur niet en hebben enorme taalproblemen." Hij hoopt dat het uitblijven van aanmeldingen een kwestie van tijd is, dat onder islamitische ouderen in Delfshaven nog onvoldoende bekend is dat de afdeling bestaat. Of dat ze nu nog de kat uit de boom kijken. **Contrast september 2001** meldt dat de lege plaatsen worden opgevuld met langdurige zorgbehovende islamitische patiënten. De jongere generatie islamieten heeft meer behoefte aan zo'n afdeling dan de oudere. Slagter: "In de Koran staat dat de kinderen voor hun ouders moeten zorgen." De oudere generatie zweert daarbij, en wil niet naar een verpleeghuis. "En dat terwijl veel kinderen die zorg niet meer kunnen en willen bieden", aldus Slagter. Volgens Slagter zijn allochtonen niet op verpleeghuizen ingesteld. "Velen zijn nog onbekend met het fenomeen. Onder hen bestaat de misvatting dat het een dure voorziening is, en de meesten zijn niet bekend met de volksverzekering." Wel denkt hij dat het aantal allochtone ouderen dat in een verpleeghuis terecht komt de komende jaren zal stijgen. Binnen de islamitische gemeenschap in Delfshaven is er een discussie over verpleeghuizen op gang gekomen. "Die discussie zal nog wel even doorgaan, maar veel allochtone ouderen hebben straks geen andere keuze. In Delfshaven is 40% van de 65 plussers allochtoon. Tussen nu en tien jaar zal het aantal zorgbehovenden onder hen flink toenemen. Zij moeten worden opgevangen in verpleeghuizen."

De polka als straf

Berichten uit andere landen nemen wij nooit op in deze rubriek. Echter dit kleine berichtje in **de Spits van 3 september 2001** wilden wij u niet onthouden. Cleveland. Een Amerikaanse rechter in de staat Ohio heeft de negentienjarige Alan Law veroordeeld tot het luisteren naar polkamuziek. De veroordeelde moet vier uur lang luisteren naar de grootste hits van Frankie Yankovich. Law kreeg de straf omdat hij harde muziek draaide onder het autorijden. Hij had zijn raampje open en een agent hield hem aan voor de veroorzaakte geluidsoverlast. Misschien een idee voor een nieuwe leerstraf in Nederland?

stimio

De schakel in uw

communicatieketen

Een ideaal communicatie-concept

De communicatie-keten telt vele schakels. U heeft ideeën nodig en teksten, vormgeving, drukwerk, een congres, een videofilm of een Internet-site om die ideeën werkelijkheid te laten worden. Daarbij schakelt u specialisten in, zoals vormgevers, tekstschrijvers, drukkers, communicatie-adviseurs enz.

Maak daarbij gebruik van een beproefd concept. Bij u om de hoek, bij wijze van spreken. Een adres, waar u met al uw wensen en vragen rond communicatie terecht kunt. Of het nu gaat om advisering of uitvoering, om kleine of grote projecten, om één dienst of product of een combinatie van meerdere diensten en producten. Aan u de keuze:

- teksten/interviews voor folders, brochures, tijdschriften en videoproducties
- advisering & uitvoering interne en externe communicatie
- coaching van pr-medewerkers
- beleidsadviesing & -implementatie, informatievoorziening & monitoring
- organisatie van conferenties & congressen
- samenstelling & productie van videofilms
- vormgeving, dtp & drukwerk

Flexibiliteit, kwaliteit, snelheid en creativiteit

Stimio bewijst al 15 jaar een uitstekende partner te zijn als het gaat om flexibiliteit, kwaliteit, snelheid en creativiteit. Bovendien beschikken wij door onze duurzame relaties met opdrachtgevers in de non profit-sector over de nodige ervaring en deskundigheid op beleids-terreinen als welzijn, gezondheidszorg, arbeidsmarktbeleid, minderhedenbeleid en onderwijs. Wij werk(t)en voor o.a.: de ministeries van VWS, Binnenlandse Zaken en Onderwijs & Wetenschappen, Arbeidsvoorziening Nederland, het Landelijk Centrum Opbouwwerk, JMW, de FIOM, de NP/CF, de NOT, Nederlands Politiemuseum, Compaq Nederland, SAP enz.

Geïnteresseerd in een vrijblijvende kennismaking?
Bel ons voor toezending van onze bureau-brochure
of voor het maken van een afspraak.

stimio

COMMUNICATIE PROJECTEN BV

communicatie- & beleidsadviesing
informatievoorziening & monitoring
tekstschrijven & journalistieke producties
management conferenties & symposia
audio-visuele producties
vormgeving & dtp
drukwerk

HSA001000170
182
Tijdschriften MO

Den Bommel 2
4194 TZ Meteren
Tel 0345 - 569844
Fax 0345 - 569825
e-mail stimio@wxs.nl